

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Diplomová práce

Specifika řešení sporů v obchodních věcech

Michal Zika

Plzeň, 2017

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra obchodního práva

Právo a právní věda

Obor Právo

Diplomová práce

Specifika řešení sporů v obchodních věcech

Autor: Michal Zika

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. Přemysl Raban, CSc.

Katedra obchodního práva

Plzeň, 2017

PROHLÁŠENÍ:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně s použitím odborné literatury a pramenů, uvedených v seznamu, který je součástí této práce.

V Plzni dne

Michal Zika

PODĚKOVÁNÍ:

Na tomto místě bych rád poděkoval svému vedoucímu diplomové práce panu prof. JUDr. Přemyslovi Rabanovi, CSc. za jeho věcné připomínky při vedení mé diplomové práce. Dále bych rád poděkoval své ženě a mým rodičům za neustálou podporu při zpracovávání diplomové práce a také při studiu.

Obsah

Úvod.....	1
Kapitola 1 Historické srovnání právní úpravy rozhodování obchodních sporů.	5
1.1 Změny právních předpisů v ČR provedené od roku 1945	5
1.2 Státní arbitráž a její působnost	8
1.3 Hospodářská arbitráž a hospodářský zákoník	13
1.4 Veřejnoprávní úprava podnikatelských subjektů a rozhodování obchodních sporů po obnově tržního hospodářství.....	16
1.5 Právní předpisy v roce 1991 a zrušení arbitráže	19
Kapitola 2 Vliv právní úpravy na řešení obchodních sporů.....	26
2.1 Úloha legislativy a občanského soudního řádu	26
2.2 Věcná příslušnost soudů a její změny	26
2.3 Změny o. s. ř. s cílem zrychlení soudního řízení	29
2.3.1 Rozsudky pro uznání a pro zmeškání.....	29
2.3.2 Příprava jednání a výzvy soudu.....	30
2.3.3 Poučovací povinnost soudu a koncentrace řízení.....	33
2.3.4 Platební rozkazy	36
Kapitola 3 Možnosti řešení obchodních sporů.....	42
3.1 Soudní řízení	42
3.1.1 Prevence a smírné řešení obchodních sporů.....	42
3.1.2 Organizační zajištění činnosti soudů.....	44
3.2 Rozhodčí řízení	47
3.2.1 Historické zakotvení v českém právním řádu	50
3.2.2 Osoba rozhodce	51
3.2.3 Průběh rozhodčího řízení.....	52
3.2.4 Výkon rozhodčího nálezu.....	54
3.2.5 Zhodnocení výhod a nevýhod rozhodčího řízení	56
3.3 Mediační řízení.....	59
3.3.1 Obecně o mediačním řízení	60
3.3.2 Osoba mediátora.....	61
3.3.3 Zhodnocení výhod a nevýhod mediace	62
3.4 Aktuální tendence ve způsobech řešení sporů	63
Kapitola 4 Srovnání řešení sporů na Slovensku, v Německu a v USA.....	65
4.1 Slovensko	65
4.2 Německo	66
4.3 USA.....	70
Závěr a Resumé	72
Seznam použitých pramenů.....	78

Seznam použitých zkratek

Ústava	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
LZPS	Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.
OZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
ZOK	Zákon č. 90/2012 Sb., zákon o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích), ve znění pozdějších předpisů
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
ZRŘ	Zákon č. 216/1994 Sb., zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů
ZM	Zákon č. 202/2012 Sb., zákon o mediaci a o změně některých zákonů (zákon o mediaci), ve znění pozdějších předpisů
Ústavní soud	Ústavní soud České republiky
Nejvyšší soud	Nejvyšší soud České republiky
Rozhodčí soud	Rozhodčí soud při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky
ADR	Alternative dispute resolution
Med-arb	Mediation-arbitrage
Kč	Koruna česká
Kčs	Koruna československá
ČR	Česká republika
ČSSR	Československá socialistická republika
ČSFR	Česká a Slovenská Federativní Republika
Slovensko	Slovenská republika

Německo	Spolková republika Německo
USA	Spojené státy americké (United States of America)
Francie	Francouzská republika
Nizozemsko	Nizozemské království
Dánsko	Dánské království
Chorvatsko	Chorvatská republika
Finsko	Finská republika
Portugalsko	Portugalská republika
CEPR	The Center for Economic and Policy Research

Úvod

Obchod se zbožím a poskytování služeb je spojen s rozvojem celé lidské civilizace, tedy nákup, prodej i směna se historicky vyvinula, přičemž častou součástí vztahů mezi obchodními partnery vždy byly obchodní spory. Není totiž reálně možné, aby byly uzavírány smlouvy mezi obchodními partnery s takovou úspěšností, že z žádného z nich nevznikne spor. Jejich zdárné vyřešení je nezbytnou podmínkou dalšího pokračování obchodních vztahů a tím i rozvoje celé společnosti. Proto je zájmem všech podnikatelů, aby spory, které mezi nimi vzniknou, byly řešeny standardními postupy a aby nalézání práva a rozhodování příslušných orgánů bylo pokud možno rychlé, transparentní a předvídatelné.

Zadáním mé diplomové práce jsou specifika řešení obchodních sporů. Budu se tedy podrobněji zabývat jednotlivými specifiky řešení obchodních sporů, historií řešení obchodních sporů u nás a také jejich porovnáním s dalšími zeměmi v rámci Evropské unie a také s USA.

Výraz “obchodní spory“ není v právní teorii pevně ustáleným a definovaným pojmem. Jeho obsah lze vnímat jako řešení takových sporů, které vznikají při provozování obchodu a další podnikatelské činnosti mezi subjekty, které jsou k takové činnosti oprávněny podle příslušných předpisů. Takové spory byly během historického vývoje řešeny v zásadě podle obecných principů a předpisů civilního práva hmotného a procesního. V různých společenských a ekonomických systémech pak vystupují určitá specifika.

Nový občanský zákoník č. 89/2012 Sb. přinesl zcela nové pojetí soukromoprávních vztahů, odstranil dualitu soukromého práva (občanské a obchodní), zrušil obchodní zákoník a všechny závazkové vztahy upravil jednotně. Podle této rekodifikace tedy již nejsou rozlišovány vztahy mezi nepodnikateli a vztahy mezi podnikateli - podle dřívější terminologie “obchodní vztahy.“ Pro účely zadání této diplomové práce budu “obchodní spory“ zkoumat a posuzovat jakožto spory vznikající z podnikatelské činnosti mezi podnikateli.

Mojí snahou v první kapitole této diplomové práce proto bude provést krátký historický exkurz do právní úpravy řešení obchodních sporů v období po roce 1948, kdy komunistická vláda změnila politický systém v Československu a budovala centrálně řízené plánovité hospodářství. Tento způsob řízení ekonomiky měl zcela reálné dopady na postup řešení a na systém orgánů zmocněných státem

k rozhodování hospodářských sporů. Proto byla vytvořena státní arbitráž, později označovaná jako hospodářská arbitráž, a pro řízení před ní byla stanovena velmi specifická procesní pravidla s cílem zrychlit řízení, odstranit formalismus a upřednostnit hospodářskou účelnost a posílit plánovací disciplínu.

Dále pak po změně politického systému a návratu k demokratickému uspořádání země počínaje 90. lety minulého století zaslouží pozornost vývoj právní úpravy obchodních sporů spojeného s obnovováním tržní ekonomiky v České a Slovenské Federativní Republice a později - od roku 1993 po vyhlášení samostatného státu - v České republice.

Podle mého názoru má na oblast právních vztahů při řešení sporů mezi podnikatelskými subjekty zásadní význam platná legislativa počínaje ústavním rámcem daným Listinou základních práv a svobod, která všem subjektům zaručuje právo podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost, právo vlastnit majetek a další nezadatelná práva.

Mezi základní právní předpisy upravující řešení obchodních sporů patří občanský soudní řád. Je nezadatelnou úlohou státu a zákonodárných sborů vytvořit takový soubor právních předpisů, které jednak upraví právní rámec obchodních vztahů a jednak stanoví kompetence a postup soudních orgánů při vymáhání práva. Po roce 1989 se změnou plánovitého hospodářství na tržní systém volné soutěže se na rychlost a vymahatelnost práva při podnikání kladly vysoké nároky a systém soudního řízení předcházející tomuto roku nebyl schopen zajistit včasné a objektivní rozhodování. Závisela na tom obnova a změna struktury hospodářství i příchod zahraničních investorů. Snaha o průběžné úpravy a přizpůsobení soudního řízení standardům obvyklým v zemích s dlouhodobě rozvinutou tržní ekonomikou je trvalým procesem, který by měl držet krok s požadavky společnosti.

Zákonná omezení, která stát přijímá, by neměla na občany státu působit omezujícím způsobem, měla by pouze určit prostor, ve kterém se mají občané toho kterého státu pohybovat. Ať už se jedná o omezení ve sféře občanského práva nebo o omezení ve sféře deliktů či dokonce trestní odpovědnosti, neměla by bránit subjektům ve výkonu jejich svobodných práv. Touto problematikou se podrobněji zabývám ve druhé kapitole.

Ve třetí kapitole mojí práce se pak věnuji konkrétním postupům při řešení vzniklých sporů a jejich specifiky. Důležitá je v tomto ohledu prevence, tedy

jejich předcházení. Je více než žádoucí, aby podnikatelské subjekty přistupovaly k uzavírání smluvních vztahů nejen vážně a seriózně a se znalostí právních předpisů, ale aby využívaly osvědčené postupy při uzavírání smluv a aby při sestavování smluv užívaly pokud možno osvědčené metody nebo dokonce dokumenty, které přinesly do předchozích obchodních vztahů rovnocenné podmínky pro oba obchodní partnery. Tyto mohou obsahovat kromě obecných obligatorních náležitostí například sjednání a způsob a termín proplacení záloh na plnění. Důležité je kromě toho využívat zajišťovací smluvní instituty, které právní řád upravuje, ať již to jsou zástavy, směnky, ručitelství prohlášení i jiné. Takový postup nepochybně přispívá k naplňování původních záměrů účastníků smluvního vztahu a prevenci nejasností či sporů v průběhu plnění obchodních závazků.

Ne každou situaci je možné řešit smírně nebo dohodou. Soudní řešení vzájemných konfliktů je vnímáno jako poslední možnost v rámci subsidiarity represe státními orgány a jako taková je stále nejčastějším způsobem řešení sporů u nás. Stejně tak je nesporným faktem, že v uplynulých letech bylo a často je soudnímu systému vytýkána nedostatečná rychlost projednávaných věcí. I z tohoto důvodu čím dál více podnikatelé zvažují, jakým způsobem mají být případné spory mezi nimi řešeny. A nezdá se, že po zvážení výhod a nevýhod soudního řízení uchylují k jednotlivým alternativním řešením vzniklých sporů.

V obchodním styku a při řešení sporů je obvyklé a stále více rozšířené, že podnikatelé upřednostňují před klasickým soudním řízením alternativní způsoby řešení sporů, a to z důvodů časových, ekonomických i právních. V další části třetí kapitoly se proto zaměřím na to, jaká právní úprava umožňuje alternativní řešení sporů označovaných zkratkou ADR (alternative dispute resolution). Vymeším, jaké aspekty je třeba zvážit a k čemu je nutno přihlížet před vznikem sporů a také v průběhu jejich řešení. Dále bude mojí snahou popis jednotlivých metod řešení, jejich specifik, podstaty a samotného průběhu a věnovat se budu také problematice závaznosti rozhodnutí nebo dohod, jako výsledků alternativních řešení sporů a s tím související vymahatelnosti takových dohod či rozhodnutí.

Po klasickém soudním řízení se v této kapitole podrobně zabývám právní úpravou, zkušenostmi, výhodami, ale i negativními dopady rozhodčího řízení. V té souvislosti je vhodné poukázat na aktuální problémy, které se v rozhodčím řízení objevují a mohou snižovat důvěru v tento způsob řešení. Stejně tak je žádoucí poukázat na postoj státních orgánů a přijímané legislativní změny pro

oblast rozhodčího řízení. Další oblastí popsanou v této kapitole je nově se rozvíjející možnost mediačního řízení, jeho právní úprava, podstata řízení a samotný průběh. I tento způsob řešení obchodních sporů prochází určitým vývojem a ve srovnání se soudním řízením má svá pozitiva i negativa.

Ve snaze hledat určité závěry a zevšeobecnění získaných poznatků bude předmětem mého zájmu porovnat počet obchodních věcí řešených jednotlivými institucemi a formami v průběhu minulých let a posuzovat vývojové tendence z toho vyplývající.

Tato práce má snahu popsat současnou právní úpravu a zhodnotit její vývoj spojený s obnovováním tržní ekonomiky v České a Slovenské Federativní Republice, později v České republice. Mým záměrem v této diplomové práci není obsáhnout celou historii obchodního práva a vývoj řešení obchodních sporů v mezinárodních souvislostech, s výjimkou čtvrté kapitoly, ve které provedu krátké srovnání se zahraničními státy a jejich právními úpravami.

Kapitola 1 Historické srovnání právní úpravy rozhodování obchodních sporů

1.1 Změny právních předpisů v ČR provedené od roku 1945

Sledovat vývoj a zkoumat právní úpravu řešení obchodních sporů nelze bez posouzení širšího kontextu změn národního hospodářství, které v Československé republice probíhaly v období po konci druhé světové války. Do té doby, stejně jako v jiných evropských státech, bylo i na našem území již za Rakouska - Uherska soudnictví ve věcech obchodních vykonáváno obecnými soudy a v řízení před těmito soudy se postupovalo ve věcech obchodních podle civilního soudního řádu.

Charakteristickým rysem, který podstatně ovlivnil poválečnou ekonomiku Československé republiky, je masivní přesun majetku ze soukromého do státního vlastnictví. Ideové základy procesu znárodnění je třeba hledat již v Košickém vládním programu, který po příchodu na československé území schválila tehdejší vláda dne 5. dubna 1945 na zasedání v Košicích.¹ Dokument určoval zásady budoucí politiky: urychleně obnovit národní hospodářství zpustošené během války, položit základy nové sociální politiky “ve prospěch všech vrstev pracujícího lidu“ a bezodkladně zajistit a pod národní správu převést majetek “Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů.“

Uvedené záměry se realizovaly nejprve formou dekretů prezidenta republiky. Zásadní dopad pro sféru státního vlastnictví měly dekrety č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa ze dne 21. června 1945 a na něho navazující dekret č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy ze dne 25. října 1945.

Dne 24. října 1945 byly vydány dekrety prezidenta republiky č. 100/1945 Sb., o znárodnění dolů, bank a některých průmyslových podniků, č. 101/1945 Sb., o znárodnění některých podniků průmyslu potravinářského, č. 102/1945 Sb., o znárodnění akciových bank a dekret č. 103/1945 Sb., o znárodnění soukromých pojišťoven. Všechny ústavní dekrety a dekrety prezidenta republiky byly dne 5. března 1946 ratifikovány Prozatímním

¹ Dostupné z: http://www.totalita.cz/txt/txt_kv.pdf [citováno 10. ledna 2017].

Národním shromážděním, a to ústavním zákonem č. 57/1946 Sb. Nárok na náhradu za znárodněný majetek měli ti bývalí vlastníci, kteří nepatřili do kategorie nepřátel a zrádců, ve formě cenných papírů či hotovosti. Náhrada však ve skutečnosti nikdy vyplacena nebyla.

Do vlastnictví státu tak přešly kromě dolů, bank a pojišťoven veškeré průmyslové podniky v oboru metalurgie, energetiky, zbrojního průmyslu a většina chemického průmyslu, dále podniky mající více než 500 zaměstnanců a vybrané podniky s více než 150 zaměstnanci (zejména v potravinářství). Celkem bylo znárodněno přes 3.000 podniků, ve kterých se vyrábělo téměř 75 % veškeré produkce tehdejšího Československa. Ze znárodněných podniků byly od roku 1946 zřizovány tzv. národní podniky. Majetek nepřátel a zrádců podléhal národní správě, kterou u menších provozoven a zemědělských usedlostí vykonávali buď jmenovaní správci nebo u větších podniků kolektivní orgány národní správy.

Druhá vlna znárodnění se uskutečnila po únorovém převratu roku 1948. Návazně na něj již dne 28. dubna 1948 byly Ústavodárným národním shromážděním schváleny zákony č. 114-121/1948 Sb. o znárodnění veškerého velkoobchodu, zahraničního obchodu, stavebnictví, všech obchodních podniků s 50 nebo více činnými osobami. Dne 5. května 1948 pak přijalo Ústavodárné národní shromáždění zákony o znárodnění polygrafického průmyslu, cestovních kanceláří, lázní, hostinských podniků a ubytovacích zařízení, léčebných ústavů a nemocnic.

Ústavním zákonem č. 150/1948 Sb. byla dne 9. května 1948 přijata Ústava Československé republiky, která sice teoreticky garantovala nezávislé soudnictví a nezávislé soudce vázané jen právním řádem. Přestože nová ústava deklarovala ochranu drobného a středního podnikání (do 50 zaměstnanců) a nedotknutelnost osobního majetku, praxe vypadala odlišně a zbývající soukromý sektor byl ve své většině likvidován do roku 1950.

Po převzetí politické moci v únoru 1948 tak začala komunistická vláda podle sovětského vzoru budovat státem řízenou plánovanou ekonomiku. Byl to pouze stát, který naplánoval co, kdy a kde se bude vyrábět, jaká bude cena zboží mezi hospodářskými subjekty i konečná cena pro spotřebitele. Plánování se provádělo na různá období - roční, ale též střednědobé na pět let. Všichni - nejen ústřední úřady, národní výbory, ale i občané a lidové organizace - byli zavázáni k bezpodmínečné loajalitě vůči jednotnému plánu. Zákon č. 241/1948 Sb., o prvním

pětiletém hospodářském plánu rozvoje Československé republiky v odstavci prvním ustanovení § 38 Úkoly občanů a lidových organizací stanovil, že „*Plnění úkolů pětiletého plánu je občanskou povinností a ctí každého jednotlivce, neboť na řádně a poctivě vykonané práci spočívá uskutečnění plánu a tím celkový vzestup hospodářské síly státu a životní úroveň každého občana. Proto je každý, komu připadá jakýkoliv úkol při provádění a plnění pětiletého plánu, povinen vykonávat jej svědomitě a hospodárně podle svých osobních a hospodářských možností. Osoby fyzické i právnické jsou povinny přizpůsobit svou hospodářskou činnost pětiletému plánu.*“²

Zákonem č. 60/1949 Sb. byl zřízen státní úřad plánovací k zajištění řízení veškeré hospodářské činnosti státem na základě jednotného hospodářského plánu.

Zajištění chodu hospodářství za změněných politických podmínek vyžadovalo přijmout novou zákonnou úpravu a vybudovat novou strukturu subjektů - socialistických organizací, které budou zajišťovat výrobní a obchodní činnost v novém systému plánovitěho hospodářství. Stalo se tak pro oblast zemědělské výroby zákonem č. 69/1949 Sb., o jednotných zemědělských družstvech, a to „*v zájmu zajištění blahodárného rozvoje zemědělského družstevnictví a odstranění dosavadní roztržitosti družstevní činnosti v zemědělství.*“³

Pro oblast průmyslu se tak stalo zejména zákonem č. 103/1950 Sb., o národních podnicích průmyslových; ten mimo jiné v ustanovení § 18 odstavci 2 stanovil: „*Úkolem všech pracovníků národního podniku je snižovat potřebu pracovního času, spotřebu materiálů, surovin, paliva a energie, plně využívat základních fondů, především zaváděním nové techniky a pokrokové technologie a zlepšováním organizace práce, a zabezpečovat tak neustálý růst produktivity práce a vysokou hospodárnost.*“ Tento zákon byl později zrušen a nahrazen zákonem č. 51/1955 Sb. o národních podnicích a některých jiných hospodářských organizacích.

„*Za účelem zvyšování hmotného blahobytu a kulturní úrovně členů i ostatního pracujícího lidu*“⁴ byl přijat zákon č. 53/1954 Sb., o lidových

² Zákon č. 241/1948 Sb., o prvním pětiletém hospodářském plánu rozvoje Československé republiky.

³ Kabele, Jiří. *Z kapitalismu do socialismu a zpět*, Universita Karlova v Praze, 2005, s.125.

⁴ Zákon č. 53/1954 Sb., o lidových družstvech a družstevních organizacích.

družstvech a družstevních organizacích (zrušil mimo jiné zákon č. 70/1873 ř. z., o výdělkových a hospodářských společenstvech).

Legislativa na zásadní změny vlastnických poměrů a politického systému musela reagovat přijetím nových předpisů nejen na úseku řízení národního hospodářství, ale i na úseku občanského práva hmotného. V době, kdy veškerou výrobu, dovoz i vývoz a celý vnitřní obchod, tedy v podstatě celé hospodářství Československa realizovaly pouze národní podniky a socialistická družstva, nebylo dále možné, aby se hospodářská sféra řídila dosud platnými předpisy občanského práva. Na českém území byl do té doby v platnosti Všeobecný zákoník občanský (známý pod německým označením *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie* - ABGB), který byl vyhlášen dne 1. června 1811 patentem císaře Františka I. a platil do 31. prosince 1950, kdy byl nahrazen tzv. středním občanským zákoníkem č. 141/1950 Sb. Ten byl inspirován sovětským občanským zákoníkem z roku 1922 a principy sovětské ústavy z roku 1936 a tedy poplatný době a okolnostem svého vzniku.

Je zřejmé, že v tomto systému centrálně plánovaného hospodářství nebylo místo pro to, aby se spory vzniklé z titulu dodavatelských a odběratelských vztahů řešily před obecnými soudy. Projednání sporů před nezávislými soudy, které by nebyly rozhodovány v historicky krátké době a v souladu s rozhodnutím orgánů jediné vládnoucí strany, by mohlo narušit nebo zcela zpochybnit a popřít úlohu závazných plánů. Proto vláda narychlo implementovala do právního řádu Československé republiky samostatný a vedle obecných soudů paralelní systém státních orgánů označených jako "státní arbitráž", jejíž působnost byla ze zákona rozhodovat pouze spory v hospodářské sféře. V následující podkapitole bude mojí snahou na obsahu právních předpisů o státní arbitráži a souvisejících předpisů poukázat na specifika tohoto řízení a dostat se tak k dílčí odpovědi na základní zadání této diplomové práce o "Specifikách řešení obchodních sporů."

1.2 Státní arbitráž a její působnost

Zákon č. **99/1950 Sb.**, o hospodářských smlouvách a státní arbitráži v úvodním ustanovení § 1 definuje pojem hospodářských smluv jako smlouvy „o dodávce a odběru zboží, kterého je třeba k plnění jednotného hospodářského

*plánu, jimiž se blíže určují úkoly stanovené v prováděcích plánech...*⁵ Podle citovaného ustanovení je uzavíraly mezi sebou zejména státní, národní a komunální podniky, orgány spravující národní majetek, akciové společnosti zřízené k provozování zahraničního obchodu, orgány veřejné správy, jakož i lidová družstva. Zákon se vztahoval nejen na výrobky, ale přiměřeně také na různé druhy služeb a prací, např. na stavební práce, dopravní výkony atd.

Z legislativního pohledu je to zákon poněkud zvláštní: Zatímco v první části upravil hmotně právní problematiku, pak po ní hned v druhé části zřizuje nové orgány státní arbitráže a upravuje řízení před arbitrážními komisemi a stává se tak zčásti též normou procesně-právní. Je zřejmé, že zákonodárce před legislativní čistotou byl nucen preferovat rychlost přijetí této právní normy, která se stala základem pro vznik hospodářského práva. V tomto směru se proto jako signifikantní jeví důvodová zpráva, která doslovně uvádí: „*V kapitalistickém hospodářství sloužily majetkové, zejména t. zv. obchodní spory mezi podnikateli, především k utvrzení zásad, na nichž toto hospodářství spočívalo. Protichůdné zájmy kapitalistů byly prosazovány pod pláštěm formálních juristických argumentů. U majetkových sporů veřejných orgánů a podniků socialistického sektoru je tomu jinak; jde především o veřejný zájem, zejména o zajištění plnění hospodářského plánu. Pro to nemají soudy náležité předpoklady. Rozhodování tu předpokládá znalost hospodářství, zejména hospodářství podnikového, jakož i znalost hospodářského plánování, kterou zpravidla nemá soudce z povolání. Také soudní řízení je pro tyto spory příliš formální a zdouhavé. Proto osnova zřizuje zvláštní arbitrážní komise, které budou složeny vedle právníků hlavně z hospodářských odborníků, kteří nejsou vázáni formálními předpisy, budou rozhodovat v mezích právního řádu hospodářsky co nejúčelněji.*“⁶ Do právního řádu Československé republiky se tak dostává - sice jen nepřímou, cestou důvodové zprávy k tomuto zákonu - pojem “obchodní spory.”

Předmětem mého zájmu je především obsah druhé části tohoto zákona, která upravila vznik státní arbitráže a postup řízení před arbitrážními komisemi. Podle důvodové zprávy k ustanovení § 13 citovaného zákona “majetkové spory mezi stranami uvedenými v § 1, pro něž by byl jinak příslušný soud, se rozhodují státní arbitráží. Nejde tedy jen o spory z hospodářských smluv, které ovšem budou

⁵ Zákon č. 99/1950 Sb., o hospodářských smlouvách a státní arbitráži.

⁶ Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0479_01.htm [citováno 10. prosince 2016].

tvorit převážnou většinu arbitrážních sporů.“ Arbitrážní komise rozhodovaly zpravidla v tříčlenných, nejvýše však v pětičlenných senátech. Vláda byla zmocněna určit, které arbitrážní věci bude rozhodovat jen jeden člen komise. Podle důvodové zprávy k ustanovení § 15 mají komise *„rozhodovat arbitrážní věci v rámci právních předpisů tak, aby rozhodnutí byla hospodářsky co nejúčelnější. Hospodářská účelnost nemůže však nikdy odůvodnit porušení právního řádu.“*

Základním kritériem pro rozhodování státní arbitráže tedy nebyla ústava a platný právní řád, ale hospodářská účelnost. Tento záměr potvrzuje mimo jiné též ustanovení § 18, podle něhož *„ministr-předseda státního úřadu plánovacího dozírá na činnost všech komisí, při čemž dbá o to, aby působnost komisí byla vykonávána jednotně, pružně a jednoduše a aby plánovací a smluvní kázeň byla utužována.“*

Rovněž v úpravě procesních úkonů a postupu jednání arbitrážních komisí převažují znaky účelnosti před nežádoucím formalismem. Řízení bylo zahájeno na žádost strany (arbitrážní žádost) nebo z moci úřední. V arbitrážní žádosti bylo třeba stručně a přehledně vylíčit skutkovou podstatu sporu, uvést důkazy a navrhnout, jak má být spor rozhodnut (arbitrážní návrh). K arbitrážní žádosti musela strana připojit doklad o tom, že se pokusila o smír. Oproti soudnímu řízení zde byl zakotven princip neveřejného jednání komise. Jednání vedl předseda senátu při dodržení zásady rovného slyšení stran. Strany mohly být zastoupeny zmocněncem, zastoupení advokátem však bylo vyloučeno.

Rozhodnutí ve věci samé bylo označeno jak arbitrážní nález, ten vyhlásil předseda senátu spolu s důvody a v písemném vyhotovení bylo rozhodnutí doručeno stranám. Právní moc nastala vyhlášením rozhodnutí, nebylo proti němu ani opravného prostředku ani stížnosti ke správnímu soudu. Tento princip v podstatě jednoinstančního řízení byl zmírněn pouze ustanovením § 26 odstavce 1 citovaného zákona, podle něhož ministři a předsedové krajských národních výborů mohli zrušit rozhodnutí příslušných komisí, *„jestliže tato rozhodnutí porušují zákon nebo jsou v rozporu s obecným zájmem, zejména s potřebami hospodářského plánování.“*

Jestliže nález komise nebyl stranou proveden ve lhůtě v něm stanovené, bylo možné jej vykonat soudní nebo správní exekucí. K posílení disciplíny a procesní kázně před arbitrážními komisemi sloužily pořádkové pokuty až do

100.000 Kčs, které bylo možné uložit zejména stranám, které svévolně zavdaly podnět k řízení nebo je svévolně protahují, jakož i osobám, které, ač byly napomenuty, jednání rušily nebo nesplnily některou z povinností uložených ustanovením § 23 odst. 1 až 3 - tj. umožnit přístup do obchodních a provozních místností a skladů, dát k nahlédnutí záznamy, spisy a jiné pomůcky potřebné pro řízení, sdělit údaje a předložit listiny, vypovídat před komisí pravdivě a úplně.

Na základě zmocnění obsaženém v citovaném zákoně byly vládním nařízením č. 139/1950 Sb., zřízeny krajské arbitrážní komise, jejich organizace a příslušnost a také upraveno řízení před nimi.

Ustanovení části druhé zákona č. 99/1950 Sb., pojednávající o vzniku státní arbitráže a postupu řízení před arbitrážními komisemi, konkrétně ustanovení § 13 až 32 a § 35, a celé vládní nařízení č. 139/1950 Sb., byla zanedlouho zrušena a nahrazena novou právní úpravou.

Stalo se tak vládním nařízením ze dne 12. května 1953 č. **47/1953 Sb.**, o státní arbitráži, které nově vymezilo působnost státní arbitráže na předmluvní a majetkové spory mezi podniky, organizacemi a zařízeními socialistického sektoru i orgány státní správy. Jako hlavní kritérium pro rozhodování těchto sporů bylo stanoveno upevňovat socialistickou zákonnost, plánovací a smluvní disciplínu. Státní arbitráž byla při rozhodování vázána právními předpisy i zásadami hospodářské politiky Československé republiky.

Podle ustanovení § 14 spory rozhodoval státní arbitr spolu s představiteli sporných stran (jejich zástupci). Nebylo-li možno spor takto rozhodnout, zejména proto, že se představitelé stran nedohodli, nebo proto, že jejich dohoda by byla v rozporu s obecným zájmem, zejména s potřebami hospodářského plánování, rozhodl spor státní arbitr sám.

Povinnosti stran se také v zásadě nezměnily - každý byl povinen na požádání orgánů státní arbitráže sdělit údaje a předložit listiny, které státní arbitráž potřebuje při výkonu své činnosti, a vypovídat před ní pravdivě a úplně o všech okolnostech, na něž byl tázán. Straně, která porušila plánovací nebo smluvní disciplínu nebo zavdala svévolně podnět k řízení anebo je svévolně protahovala, mohla státní arbitráž uložit pořádkovou pokutu do 100.000 Kčs.

Požadavek na rychlost rozhodování byl znovu zdůrazněn v ustanoveních § 19 a § 20, podle nichž rozhodnutí státní arbitráže byla konečná a strany byly povinny splnit rozhodnutí ve lhůtě určené státní arbitráží. Rozhodnutí o peněžitém

plnění nesplněná v určené lhůtě byla vykonána odepsáním z účtu povinné strany u banky, v ostatních případech správní nebo soudní exekucí. Byl to pouze hlavní arbitr, který mohl vydaná rozhodnutí do jednoho měsíce zrušit nebo změnit nebo přikázat spor k novému projednání. Důvodem zrušení nebo změny rozhodnutí anebo přikázání sporu k novému projednání mohlo být pouze porušení nebo nesprávné použití právních předpisů nebo rozpor rozhodnutí s obecným zájmem, zejména s potřebami hospodářského plánování.

Novelizace provedená vládním nařízením č. 77/1953 Sb., na řešení sporů neměla vliv, změnila jen označení ze Státní arbitráže při vládě Československé na Státní arbitráž republiky Československé a přiřadila ji k ministerstvu spravedlnosti. Jmenování orgánů státní arbitráže zůstalo zachováno vládě, návrhy nyní předkládal ministr spravedlnosti.

Další změny přinesla novelizace provedená vládním nařízením č. 45/1954 Sb. a vládním nařízením č. 28/1959 Sb. Zdůraznila se povinnost státní arbitráže informovat příslušné nadřízené orgány „o všech podstatných porušeních státní, plánovací nebo smluvní disciplíny a o jiných závadách a nedostacích v činnosti podniků, organizací a zařízení socialistického sektoru i orgánů státní správy, které vyšly najevo při arbitrážním jednání.“ Rozšířila se působnost resortních arbitráží, které rozhodovaly spory mezi stranami přímo podřízenými těmto ministerstvům. Naopak se kompetence státní arbitráže omezila o některé další druhy sporů, jejichž řešení bylo svěřeno soudům.

Na základě zmocnění k vydání podrobných předpisů o organizaci státní arbitráže a o řízení před ní, vydal dne 5. srpna 1957 hlavní arbitr vyhlášku č. 147/1957 Ú. 1., kterou byl stanoven arbitrážní řád a nahradil jím dosud platný vydaný pod č. 250/1955 Ú. 1. Jedná se o normu procesního práva, která v úvodu stanovila jako hlavní úkol arbitráže rozhodovat spory na základě právních předpisů a v souladu se zásadami hospodářské politiky Československé republiky. Není zde již tak akcentována neformálnost a rychlost rozhodování, které byly vůdčími principy v počátcích arbitrážního rozhodování počátkem padesátých let minulého století. Arbitrážní řád stanovil působnost a pravomoc jednotlivých orgánů arbitráže, práva a povinnosti stran, zaručoval jejich rovné postavení, definoval podrobně náležitosti úkonů účastníků řízení, které označil jako "žadatele" a "odpůrce".

Dále zavedl institut "expertizy", kterou arbitr zadal v případech, je-li k posouzení předmětu sporu třeba odborných znalostí. Arbitráž byla vždy povinna dbát, aby mezi stranami došlo k dohodě, pokud obsah dohody neporušoval právní předpisy a byl v souladu se zásadami hospodářské politiky Československé republiky. Rozhodnutí sporu nabylo právní moci doručením a nebyl proti němu opravný prostředek. Jestliže však rozhodnutím sporu byly porušeny právní předpisy nebo zásady hospodářské politiky Československé republiky, mohl příslušný hlavní arbitr na návrh nebo z vlastního podnětu rozhodnutí změnit anebo je zrušit a buď přikázat spor k novému projednání, nebo učinit jiné opatření. Návrh, aby hlavní arbitr použil svého práva změnit nebo zrušit rozhodnutí sporu, mohl podat jen vedoucí některé ze stran.

Byla-li hodnota předmětu sporu nižší než 20.000 Kčs, mohl arbitr rozhodnout spor bez jednání, a to na základě písemných tvrzení stran a předložených dokladů. Podle své úvahy zpravidla v jednoduchých sporech mohl arbitr rozhodnout také tzv. arbitrážním platebním rozkazem vydaným bez slyšení odpůrce. Nově zavedený institut námitek umožnil odpůrci podat je do 15 dnů od doručení arbitrážního platebního rozkazu. Arbitráž pak postupovala podle obecných ustanovení o arbitrážním jednání. I v této vyhlášce hlavního arbitra byla stanovena povinnost arbitráže sledovat a zevšeobecňovat poznatky z arbitrážních sporů a soustavně zkoumat příčiny závad. O výsledcích této činnosti podávat příslušným orgánům zprávy s případnými návrhy všeobecných opatření k odstranění závad nebo k jejich zábraně. Státní arbitráž tak zastávala v systému státních orgánů významnou funkci a měla fakticky za úkol svojí informační povinností posilovat státní hospodářskou politiku.

Z uvedeného je zřejmé, že se jednalo o poměrně podrobný předpis obsahující 64 ustanovení procesního charakteru, která upravila řešení obchodních sporů, jež byly v působnosti arbitráže a nebyly přesunuty do kompetence obecných soudů, které se ve své činnosti řídily tehdy platným občanským soudním řádem č. 142/1950 Sb. Tento arbitrážní řád platil až do nové právní úpravy a přijetí zákona o hospodářské arbitráži č. 121/1962 Sb.

1.3 Hospodářská arbitráž a hospodářský zákoník

Jako důsledek postupného budování socialistického zřízení a systému centrálního hospodářství byla přijata nová, tzv. socialistická ústava. Stalo se tak

ústavním zákonem ze dne 11. července 1960 vydaným pod č. **100/1960 Sb.**, který deklaroval zejména vybudování socialistického ekonomického systému, jehož základem bylo zespolečnění výrobních prostředků, plánovité řízení národního hospodářství, socialistické vlastnictví ve formě vlastnictví státního či družstevního.

S tímto postupem přímo souvisela potřeba změny právních předpisů v oblasti hospodářského práva a řešení obchodních sporů. S účinností od 1. ledna 1963 byl přijat nový zákon č. **121/1962 Sb.**, o hospodářské arbitráži.⁷ V osnově a důvodové zprávě tohoto zákona se znovu objevuje politická proklamace o zásadní nutnosti zbavit arbitrážní řízení zbytečného právního formalismu a orientovat práci hospodářské arbitráže ještě více než dosud především na ekonomicky správné řešení sporných otázek.

Účast pracujících na arbitrážním jednání měla být významným přínosem k správnému posouzení hospodářské problematiky zejména v těch případech, kde půjde o zainteresování pracujících na odstranění nedostatků ve výrobě (např. při řešení důležitých reklamačních sporů), kde šlo o mobilizaci kolektivu pracujících ke splnění zvláště významných úkolů. Zákon umožnil uskutečňovat arbitrážní jednání, popřípadě provádět jeho vyhodnocení přímo na závodech mezi pracujícími a za účasti odpovědných hospodářských pracovníků. Beze změny zůstalo, že arbitrážní rozhodnutí byla konečná a nebyl proti nim opravný prostředek.

Tímto zákonem byla dána též možnost rozhodovat spory stranami volenými rozhodci. Prozatímní pravidla o projednávání a rozhodování sporu rozhodci vydal hlavní arbitr ČSSR vyhláškou č. 58/1963 Sb. později nahrazenou vyhláškou Státní arbitráže ČSSR č. 116/1984 Sb.

Derogační klausule tohoto zákona o hospodářské arbitráži zrušila všechny dosud platné předpisy o arbitráži a arbitrážním řízení, zejména vyhlášku hlavního arbitra ČSSR č. 147/1957 Ú. l., kterou byl vydán arbitrážní řád.

Zákon o hospodářské arbitráži byl několikrát novelizován bez podstatných změn, dílčí výjimkou byl zákon č. 139/1970 Sb., kterým se přizpůsobila organizační struktura orgánů hospodářské arbitráže federativnímu uspořádání státu. Došlo ke zrušení resortních a družstevních arbitráží, neboť tyto orgány již zanikly a to buď výslovným opatřením příslušných ministrů, nebo tím, že v

⁷ Zákon č. 121/1962 Sb., o hospodářské arbitráži.

novém uspořádání federálních a národních orgánů již nebyly vytvořeny. Zásady arbitrážního řízení nadále zůstaly nezměněny, rozhodnutí arbitráže bylo konečné a návrh na přezkoumání neměl odkladný účinek; rozhodovat o něm měly tříčlenné senáty arbitrů.

Jako nástroj posílení socialistických vztahů v hospodářství byl přijat hospodářský zákoník č. **109/1964 Sb.**, který ve své preambuli stanovil: „*Pracující lid Československé socialistické republiky v čele s dělnickou třídou vybudoval pod vedením Komunistické strany Československa socialismus. ... Vycházejíc z nutnosti upevňovat socialistický právní řád zejména zdokonalováním právních norem upravujících hospodářsko-organizační činnost, dále z významu a zvláštností vztahů vznikajících při řízení národního hospodářství a při hospodářské činnosti socialistických organizací a z toho, že vítězství socialismu v naší zemi a dosažený stupeň rozvoje národního hospodářství vytvořily možnost i vyvolaly potřebu komplexní úpravy těchto vztahů.*“⁸

Hospodářský zákoník upravil kromě plánovitého řízení národního hospodářství zejména organizaci hospodářské činnosti, postavení socialistických organizací a jejich hospodaření, spolupráci a jejich majetkovou odpovědnost za porušení stanovených povinností.

Subjektem práv podle hospodářského zákoníku byly socialistické organizace, jejichž hlavním posláním bylo plnit plán, nikoli dosahovat zisku, a které nepůsobily v podmínkách smluvní volnosti a navzájem si nekonkurovaly. Proto jsou závazkové právní vztahy hospodářským zákoníkem upraveny jen rámcově. Zvláštností této úpravy bylo, že prodávající (v tehdejší terminologii dodavatel) byl zásadně povinen dodat kupujícímu (odběrateli) objednané zboží, a pokud tak neučinil, leželo na něm důkazní břemeno, že jeho jednání nebylo protiprávní.⁹

Touto stručnou charakteristikou shora citovaných právních předpisů lze dokumentovat, že systém řešení obchodních sporů se přijetím hospodářského zákoníku a zákona o hospodářské arbitráži nezměnil a změnit ani nemohl a v této podobě v zásadě setrval až do konce osmdesátých let minulého století.

⁸ Zákon č. 109/1964 Sb., hospodářský zákoník.

⁹ Dostupné z:

https://iuridictum.pecina.cz/w/Hospod%C3%A1%C5%99sk%C3%BD_z%C3%A1kon%C3%A1
Dk [citováno 8. prosince 2016].

Hospodářský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, byl zrušen k 1. lednu 1992 obchodním zákoníkem č. 513/1991 Sb. Ke stejnému datu byl zrušen i zákon č. 121/1962 Sb., o hospodářské arbitráži, a to zákonem č. 519/1991 Sb., kterým se mění a doplňuje OSŘ a notářský řád a řešení sporů zahájených před hospodářskou arbitráží ze zákona přešlo na krajské soudy.

1.4 Veřejnoprávní úprava podnikatelských subjektů a rozhodování obchodních sporů po obnově tržního hospodářství

Po změně politického systému v roce 1989 následovalo období transformace centrálně řízeného hospodářství a privatizace státního majetku, až již formou kuponové privatizace, malé privatizace, rozprodejem provozoven v dražbách, restitucí atp.

Již v prosinci 1989 vláda národního porozumění ve svém programovém prohlášení kromě politických cílů, jako byla změna ústavy a příprava svobodných voleb, definovala za svůj dlouhodobý ekonomický cíl úplný přechod na tržní hospodářství a rozdělení moci na zákonodárnou, výkonnou a soudní. Následně byly připraveny a přijaty právní předpisy, které uvedené záměry promítly do legislativy.

Zákonem č. 103/1990 Sb. se změnil a doplnil hospodářský zákoník, aby byly vytvořeny základní právní podmínky pro vstup soukromých podnikatelů do hospodářského života. Zákon č. **105/1990 Sb.**, o soukromém podnikání občanů, zavedl rovnoprávnost různých forem podnikání, umožnil fyzickým osobám podnikat bez povolovacího řízení, tj. pouze za stanovených podmínek registrace. Soukromé podnikání nebylo omezeno žádným počtem zaměstnávaných pracovníků ani omezením majetkovým. Bylo přitom umožněno ve všech oblastech, v nichž mohly podnikat socialistické organizace, a to za stejných podmínek a ve stejném rozsahu jako tyto organizace. Jak je uvedeno v důvodové zprávě k tomuto zákonu, odstraňuje se tak dosavadní diskriminace soukromého podnikání, která (nařízení vlád ČSR č. 1/1988 Sb. a SSR č. 2/1988 Sb.) je stavěla do role individuální účasti občanů při poskytování služeb při administrativně náročném a na subjektivním posouzení závislém povolování.¹⁰

Na termínech legislativního postupu je velmi čitelná rychlost projednání a schválení tohoto zákona včetně krátkého termínu jeho legisvakance: vládní návrh

¹⁰ Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1986fs/tisky/t0294_00.htm [citováno 13. ledna 2017].

byl podepsán předsedou vlády ČSSR Mariánem Čalfou dne 1. března 1990, zákon byl schválen Federálním shromážděním Československé federativní republiky dne 18. května 1990 a účinnost nastala dnem 1. května 1990.

Citovaný zákon byl doplněn pouze jednou novelou č. 219/1991 Sb., která rozšířila působnost zákona o soukromém podnikání též na samostatně hospodařící rolníky provozující zemědělskou výrobu včetně hospodaření v lesích a na vodních plochách, kteří osobně nebo za pomoci jiných osob vyrábí zemědělské výrobky nebo provádí úpravu své zemědělské produkce.

Před rokem 1989 soukromý sektor v ČSSR fakticky neexistoval, základními jednotkami národního hospodářství byly státní podniky. Změna politického systému a nutnost změny struktury ekonomiky si vyžádaly změnu i v právní úpravě, která byla provedena zákonem č. 111/1990 Sb., o státním podniku. Státním podnikům bylo umožněno přejít na diferencované formy řízení a hospodaření i na nové organizačně právní formy podnikatelské aktivity včetně pronájmu. Státní podnik byl deklarován jako samostatný právní subjekt. Neodpovídal za závazky jiných subjektů včetně státu a naopak stát zásadně neodpovídal za závazky podniku. Zákon zvýraznil samostatnost podniku i ochranu podniku proti zásahům orgánů hospodářského řízení.

S ohledem na postup změn ve společenském systému a na rozhodnutí o privatizaci státních podniků však měl uvedený zákon relativně přechodný charakter. Zákonem č. 92/1991 Sb., o podmínkách převodu majetku státu na jiné osoby, byl novelizován zákon o státním podniku vypuštěním jeho ustanovení § 28, jímž se upravovaly zejména případy, kdy zakladatel podnik zruší a musí naložit s majetkem zrušeného podniku, a to formou převodu. Nadále nebylo možno vkládat majetek státu do obchodních společností anebo smluvně jej převádět do vlastnictví právnických a fyzických osob jiným způsobem, než bylo stanoveno tímto zákonem.

Vlastní průběh privatizace musel respektovat specifika jednotlivých odvětví ekonomiky i jednotlivých privatizovaných podniků a jejich částí. Každý případ privatizace státního podniku byl proto realizován na základě konkrétního privatizačního projektu. V první privatizační vlně byly prodávány akcie podniků za investiční kupóny. Tím se vytvořily podmínky pro převod dosavadního

prakticky výlučného státního vlastnictví výrobních prostředků do vlastnictví soukromého.¹¹

Z pohledu tématu této diplomové práce o specifikách řešení obchodních sporů má v období transformace tržního hospodářství významné místo zákon č. 106/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 121/1962 Sb., o hospodářské arbitráži. V návaznosti na zákon o soukromém podnikání a novelu hospodářského zákoníku bylo žádoucí dodržet stejný termín účinnosti i u tohoto předpisu upravujícího postup řešení sporů u všech podnikatelských subjektů. Vládní návrh byl podepsán dne 26. března 1990, zákon schválen Federálním shromážděním Československé federativní republiky dne 19. 4. 1990 s účinností od 1. května 1990.

Jednalo se o předpis přechodného charakteru, proto bylo třeba vycházet ze stávající struktury arbitrážních orgánů, které doposud rozhodovaly hospodářské spory, a zároveň bylo potřebné arbitrážní řízení více přizpůsobit soudnímu procesu.

Působnost hospodářské arbitráže byla proto rozšířena na spory vedené mezi všemi účastníky hospodářských vztahů, tedy včetně soukromě podnikajících občanů a obchodních společností. Hospodářská arbitráž se stala nezávislou na ostatních orgánech státní moci, aniž by bylo nutné pro přechodné období měnit její organizační uspořádání. Z pravomoci arbitráže byl vypuštěn princip oficiality, nebylo již umožněno zahájení řízení z vlastního podnětu arbitráže a ta byla nově vázána pouze návrhy stran, mezi nimiž byl hospodářský spor, kromě právní kvalifikace uplatněného nároku a volby procesních postupů. Zákon nově umožnil, aby v průběhu sporu bylo uloženo předběžné opatření.

Pro arbitrážní řízení se zavedlo dvoustupňové řízení, tedy proti prvoinstančnímu rozhodnutí arbitráže bylo umožněno podat odvolání. V důsledku toho se upravila i právní moc arbitrážního rozhodnutí, které nabylo právní moci uplynutím lhůty 15 dnů, pokud nebylo v této lhůtě podáno odvolání. Arbitrážní rozhodnutí, proti kterému nebylo přípustné odvolání, nabylo právní moci doručením.

Opravné prostředky byly upraveny odlišně od předchozího přezkoumání arbitrážních rozhodnutí. Odvolání jako řádný opravný prostředek mohl směřovat

¹¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 92/1991 Sb. Dostupná z: http://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t0257_04.htm [citováno 26. ledna 2017].

pouze proti výroku rozhodnutí, odvolání jen proti důvodům rozhodnutí nebylo přípustné. Byly uzákoněny i opravné prostředky mimořádné, a to návrh na obnovu řízení a přezkoumání rozhodnutí mimo odvolací řízení. Návrh na obnovu řízení bylo možné podat, vyšly-li dodatečně po právní moci rozhodnutí najevo nové skutečnosti, které nemohly být v řízení použity a které mají pro výsledek sporu podstatný význam.

1.5 Právní předpisy v roce 1991 a zrušení arbitráže

V roce 1991 následovala v oblasti obchodního práva a navazujícího soudního řízení pro řešení obchodních sporů legislativní smršť vyvolaná potřebami rozvoje tržní ekonomiky a rozrůstajícího se počtu podnikatelských subjektů. Dne 2. října 1991 byl přijat živnostenský zákon, dne 5. listopadu 1991 obchodní zákoník a rozsáhlá novela OSŘ, všechny s účinností od 1. ledna 1992.

Zákon č. **455/1991 Sb.**, o živnostenském podnikání (živnostenský zákon) je předpisem po výtce správním a technickým, upravujícím podmínky výkonu podnikatelské činnosti z hlediska veřejného zájmu (úprava tzv. vertikálních, veřejnoprávních vztahů).¹² Při jeho přípravě byly zvažovány různé přístupy od návratu k živnostenskoprávním předpisům první republiky až k převzetí živnostenskoprávních předpisů některého jiného státu. Takový postup však neodpovídal technickému a ekonomickému vývoji, který v mezidobí ve světě nastal, ani konkrétním společenským a ekonomickým podmínkám počátku devadesátých let minulého století, kdy se soukromý a podnikatelský sektor teprve postupně vytvářel a nebyl dostatečně zřejmý jeho budoucí vývoj a struktura.

Pro legislativní úpravu živnostenského podnikání je zajímavé mezinárodní srovnání, kde lze vysledovat dva základní přístupy. Jednak výraznou liberalizaci podmínek při zahájení podnikatelské činnosti spočívající na předpokladu, že potřebnou selekci provede a kvalitu výkonu tak zprostředkovaně zajistí tržní mechanismus, přičemž státní ingerence je spíše následná, např. v podobě kontroly přísných hygienických předpisů (charakteristický zejména pro USA). Druhou alternativu představuje silné preventivní působení státu s důrazem na odbornou kvalifikaci podnikatele a předchozí státní povolení některých technicky nebo jinak rizikových činností (příznačné zejména pro rakouskou, ale i německou úpravu).

¹² Důvodová zpráva k zákonu č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání. Dostupná z: http://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t0761_05.htm [citováno 13. ledna 2017].

Přijatý živnostenský zákon vzhledem k reálným podmínkám a potřebám zvolil úpravu spočívající v částečné liberalizaci, chránící však přitom podstatné zájmy spotřebitele a společnosti. I když se jeho koncepce postupem doby měnila, zákon platí dodnes a v současné době již má 115 novel.

Základním účelem obchodního zákoníku č. **513/1991 Sb.** bylo podle důvodové zprávy soustředit v jednom právním předpise komplexní právní úpravu podnikání československých i zahraničních osob, právních forem obchodních společností a obchodních závazkových vztahů způsobem, který odpovídá potřebám ekonomiky, spočívající na tržním základě a zapojení této ekonomiky do mezinárodní dělby práce. Vychází z jednotné úpravy vlastnického práva, jehož subjekty mohou být všechny fyzické i právnické osoby, které také jako vlastníci požívají stejné právní ochrany.¹³

Dosavadní hospodářský zákoník, jehož koncepce vycházela z administrativně direktivní soustavy hospodářského řízení, byl proto zrušen a novelou občanského zákoníku byla obnovena obecná úprava majetkových vztahů, vycházejících z jednotného vlastnického práva, společného pro všechny fyzické a právnické osoby. Tím byly položeny základy pro obnovení soukromoprávní úpravy jejich vzájemných obchodních vztahů. V celém československém právním řádu musela být provedena revize dosavadních právních předpisů, jež bránily nebo omezovaly podnikání.

Obchodní zákoník č. 513/1991 Sb. s účinností od 1. ledna 1992 definoval v ustanovení 2 § odst. 1 podnikání jako činnost podnikatele pěti pojmovými znaky, které musejí být splněny současně:

1. soustavností; jednotlivá příležitostní činnost, která se nemá opakovat, podnikáním není; soustavnost však nevyžaduje, aby se podnikatel příslušnou činností zabýval každý den, celou běžnou pracovní dobu a po celý rok; podniká např. i ten, kdo je současně zaměstnancem a podnikání se věnuje jen ve volném čase či v určité roční době; podnikáním je činnost prováděná i jen několikrát během roku, s úmyslem opakovat ji v dalších letech,
2. samostatností; ta výrazně odlišuje podnikání od jiných výdělečných činností, zejména od pracovního poměru; podniká ten, kdo sám rozhoduje a činnost

¹³ Důvodová zpráva k zákonu č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník. Dostupná z: http://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t0684_15.htm [citováno 13. ledna 2017].

řídí, jehož činnost může být kontrolována jen na základě zákona; samostatnost však nezbavuje povinnosti dodržovat právní předpisy a převzaté závazky,

3. provádění vlastním jménem; právní konstrukce obchodního jména zbavuje fyzickou osobu anonymity a u právnické osoby zajišťuje informaci veřejnosti o tom, v jaké právní formě podniká; osoby, jimiž podnikatel jedná, nebo které ho zastupují, musí činit právní úkony jeho jménem,
4. na vlastní odpovědnost; podnikatel odpovídá za závazky veškerým svým majetkem, právnická osoba zpravidla obchodním majetkem, protože jiný nemá, fyzická i ostatním určeným pro vlastní potřebu, nikoliv jen k podnikání (s výjimkou věcí vyloučených z exekuce); podnikatel má nejen běžnou odpovědnost za prodlení, za vady a za škodu, ale odpovídá za své zaměstnance, zaměstnancům a zákazníkům (např. za škodu na odložených věcech) a nese podnikatelské riziko,
5. za účelem dosažení zisku; skutečný výsledek podnikání, ani jak bude naloženo se ziskem není rozhodující, podnikal i ten, kdo skončil v úpadku, popř. rozpočtová organizace, která je příjmy i výdaji napojena na státní rozpočet.

Živnostenské podnikání musí mít jeden znak navíc – živnost lze provozovat jen za podmínek podle živnostenského zákona.¹⁴

¹⁴ DĚDIČ, Jan et al. *Obchodní zákoník komentář*. Praha: PROSPEKTRUM, 1997. str. 19.

Podle ustanovení § 2 odstavec 2 se pak za podnikatele podle citovaného zákona považuje:

- a) osoba zapsaná v obchodním rejstříku,
- b) osoba, která podniká na základě živnostenského oprávnění,
- c) osoba, která podniká na základě jiného než živnostenského oprávnění podle zvláštních předpisů,
- d) osoba, která provozuje zemědělskou výrobu a je zapsána do evidence podle zvláštního předpisu.

Osoby zapsané v obchodním rejstříku jsou podnikateli bez ohledu na to, zda provozují podnikatelskou činnost. Jsou jimi i v době, kdy podnikatelské oprávnění nevyužívají buď z vlastního nebo úředního rozhodnutí, v důsledku pozastavení výkonu, zrušení oprávnění, popř. jsou-li založeny k jinému účelu, než k podnikání a podnikat nechtějí (nepodnikajícími podnikateli mohou být např. podle § 56 odst. 1 a § 221 odst. 1 společnost s ručením omezeným, akciová společnost, družstvo).

Osoby podnikající na základě živnostenského nebo jiného oprávnění tvoří samostatné kategorie podnikatelů, jen když se nemohou nechat zapsat do obchodního rejstříku nebo se nezapisují s konstitutivními účinky. Jinak i osoby zapisované povinně mohou provozovat podnikatelskou činnost vyžadující živnostenské nebo jiné podnikatelské oprávnění, jen pokud je mají. Výkonem bez oprávnění by se dopustily neoprávněného podnikání. Podnikatelské oprávnění k neživnostenskému podnikání vzniká za podmínek uvedených ve zvláštních předpisech, které jsou vyjmenovány v poznámkách k ustanovení § 3 živnostenského zákona.

Zvláštním předpisem, podle kterého získá postavení podnikatele fyzická osoba provozující zemědělskou výrobu zápisem do evidence obce, je zákon č. 105/1990 Sb., o soukromém podnikání občanů, ve znění zákona č. 219/1991 Sb., který byl s výjimkou ustanovení § 12a až 12e věnovaných dané problematice, zrušen živnostenským zákonem. Zemědělská výroba podle něj zahrnuje také hospodaření v lesích a na vodních plochách a lze ji provádět i pomocí jiných osob, za účelem získání trvalého zdroje příjmů. Činnost podnikatele spočívá zejména v prodeji zemědělských výrobků, v jejich úpravě a jiném zpracování. Tito podnikatelé jsou značně zvýhodněni zákonným

oprávněním k příležitostným, zejména sezónním pracím a výkonům, které souvisejí se zemědělskou výrobou a využívají zemědělské prostředky a zařízení. K provozování zemědělské výroby v rozsahu rostlinné a živočišné prvovýroby se podnikatelské oprávnění nevyžaduje. Ustanovení § 3 odst. 3 písm. e) živnostenského zákona vylučuje z režimu tohoto zákona zemědělství, včetně prodeje nezpracovaných zemědělských výrobků za účelem zpracování nebo dalšího prodeje, nejde-li o provozování odborných činností na úseku rostlinolékařské péče.¹⁵

Rozvojem tržního hospodářství se začala výrazně měnit struktura podnikatelských subjektů. Vyplyvá to i z údajů Českého statistického úřadu.¹⁶

Rok	Soukromí podnikatelé	Obchodní společnosti	Družstva	Státní podniky
1990	124.455	-	-	3.505
1991	898.564	23.112	3.977	3.737
1992	1,029.343	39.495	4.041	3.272
1993	1,114.621	60.376	4.617	2.920
1994	938.221	88.424	5.214	1.522
1995	1,093.151	112.514	6.172	1.003
2000	1,572.917	204.075	11.007	200
2005	1,781.146	256.657	13.839	102
2010	1,876.998	347.753	15.690	68
2015	1,868.632	440.757	14.831	61

Tabulka 1: Přehled ekonomických subjektů v ČR v letech 1990 – 2015; zpracování: Český statistický úřad¹⁷

Nové politické a ekonomické poměry si vynutily četné úpravy právního řádu, včetně ústav národních republik i federace. Před vydáním těchto zákonů bylo třeba dosavadní právní řád přizpůsobovat novým poměrům a připravovat tak konečné řešení v nových základních kodexech. To platilo jak o právu hmotném (občanský a obchodní zákoník, zákoník práce), tak i procesním (OSŘ).

¹⁵ DĚDIČ, Jan et al. *Obchodní zákoník komentář*. Praha: PROSPEKTRUM, 1997. str. 20.

¹⁶ *Soukromí podnikatelé celkem zahrnují do konce roku 1991 fyzické osoby s povolením k podnikání podle zákona č. 105/90 Sb., o soukromém podnikání občanů, od roku 1992 fyzické osoby se živnostenským oprávněním a od 3. čtvrtletí 1991 i samostatně hospodařící rolníky, u kterých od 1. 5. 2004 do 1. 5. 2009 proběhla transformace na zemědělské podnikatele – fyzické osoby. Důvodem poklesu počtu jednotek v roce 1994 je dokončení promítnutí přeregistrace podnikatelů podle živnostenského zákona.*

¹⁷ Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/32955062/32018116_0701.pdf/886ca240-113e-4393-81bb-2ea5eea13e19?version=1.0 [citováno 18. ledna 2017].

Úkolem novely OSŘ č. **519/1991 Sb.**, která nabyla účinnosti 1. ledna 1992, bylo odstranit nedemokratické prvky obsažené v dosavadním znění, přizpůsobit OSŘ nově vznikajícím ekonomickým poměrům a vytvořit procesní předpis pro obchodní soudnictví, které přešlo z hospodářské arbitráže na obecné soudy.

Vládní předloha této novely a její důvodová zpráva zhodnotila dosavadní systém řízení hospodářství a řešení obchodních sporů velmi striktně: „*Direktivní způsob hospodářství zcela zklamal a přivedl náš stát do ekonomické tísně. Je tedy nadále neúnosný a s tím se stává neúnosný i institut arbitráže. Je nutné, aby se právní řád vrátil do stavu před rokem 1948 a aby spolu se zaváděním tržního hospodářství byl proveden návrat k obchodnímu soudnictví. Není pak třeba vytvářet zvláštní zákon pro řízení v obchodních věcech, když plně vyhovuje dosavadní občanský soudní řád, po úpravách, jež berou zřetel k potřebám tohoto soudnictví.*“¹⁸

Pravomoc soudů v ustanovení § 7 odst. 1 citovaného zákona se proto rozšířila na rozhodování sporů a jiných právních věcí vyplývajících také z “obchodních vztahů.“ OSŘ se tím vrátil k tomu, že i obchodní věci budou občanskoprávními v širším slova smyslu a že se bude postupovat podle procesní normy, jednotné pro všechny soudy.

Bylo však třeba vyřešit věcnou příslušnost soudů k rozhodování v obou stupních řízení. Hospodářská arbitráž byla územně organizována podle krajů a rozhodovala všechny hospodářské spory v prvním stupni na této úrovni. Soudy rozhodovaly občanskoprávní spory až na některé výjimky v prvním stupni na úrovni okresů, resp. obvodů v Praze. Proto v zájmu určitého vyvážení agendy byly v ustanovení § 9 odst. 3 písm. a) OSŘ vyňaty z příslušnosti krajských soudů ve věcech obchodních méně závažné spory, je-li navrhovatel podnikatelem, který není zapsán v obchodním rejstříku a odpůrce je podnikatelem, který v obchodním rejstříku je zapsán a kde částka požadovaná žalobou nepřesahuje 50.000 Kčs. Tyto spory byly rozhodovány podle hmotněprávních předpisů platných pro věci obchodní.

¹⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 519/1991 Sb., zákon, kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád a notářský řád. Dostupná z http://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t0679_04.htm [citováno 13. ledna 2017].

Přechodná ustanovení citovaného zákona pak stanovila, že hospodářské spory zahájené před nabytím účinnosti tohoto zákona u orgánů hospodářské arbitráže, dokončí podle tohoto zákona krajské soudy působící ve věcech obchodních, místně příslušné podle sídla arbitrážního orgánu, u něhož bylo řízení zahájeno. Řízení o odvoláních proti rozhodnutím orgánů hospodářské arbitráže, zahájená a nedokončená před nabytím účinnosti tohoto zákona, dokončí nejvyšší soudy republik podle tohoto zákona. Závěrečná ustanovení této novely OSŘ č. 519/1991 Sb. pak přinesla derogaci zákona č. 121/1962 Sb., o hospodářské arbitráži, ve znění pozdějších předpisů, včetně dalších předpisů, které jej prováděly.

Kapitola 2 Vliv právní úpravy na řešení obchodních sporů

2.1 Úloha legislativy a občanského soudního řádu

V závěru předchozí kapitoly byl popsán proces zrušení orgánů hospodářské arbitráže převedením obchodních sporů na obecné soudy, kterým došlo fakticky k znovuoobrození obchodního soudnictví.

Ústavní rámec pro řešení obchodních sporů je zakotven v LZPS, zvláště pak v Článku 26 odst. 1, podle něhož každý má právo podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost. Článek 36 odst. 1 pak každému zaručuje možnost domáhat se stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu.

Pro činnost podnikatelů (jak jsem je za pomoci úvodních ustanovení obchodního zákoníku definoval v části 1.5. této diplomové práce) pak mají zásadní význam navazující hmotněprávní i procesněprávní předpisy. Vycházíme-li z premisy, že česká právní úprava podnikání se přiblížila základním evropským standardům obvyklým pro tržní ekonomiku, pak předmětem našeho zájmu nutně musí být předpoklady a náležitosti procesních předpisů a soudní vymahatelnosti práva. Za ty je třeba považovat jednak podmínky organizační a personální, které stát pro řádný výkon justice vytváří, ale především právní úprava občanského soudního řízení. Jeho žádoucím cílem by měla být dostupnost, rychlost, transparentnost a předvídatelnost řízení, ale také relativní stálost právní úpravy na tomto úseku. Jak z tohoto pohledu ob stojí OSŘ, který je základním procesně právním předpisem již přes padesát let a v současnosti má 111 novel?

2.2 Věcná příslušnost soudů a její změny

Dostupnost soudního řízení je v zásadě předurčena právní úpravou věcné příslušnosti soudů upravenou v OSŘ v ustanovení § 9. Jak již bylo řečeno v předchozí kapitole, jeho novela č. **519/1991 Sb.**, která zrušila hospodářskou arbitráž, stanovila věcnou příslušnost krajských soudů jako soudů prvního stupně ve věcech obchodních sporů z právních vztahů mezi podnikateli při jejich podnikatelské činnosti, jsou-li oba účastníci zapsáni v obchodním rejstříku a dále je-li navrhovatel podnikatelem, který není zapsán v obchodním rejstříku, a odpůrce je podnikatelem, který v obchodním rejstříku je zapsán, přičemž částka požadovaná navrhovatelem převyšuje 50.000 Kčs.

Rozsáhlou změnu OSŘ přinesla jeho novelizace č. **30/2000 Sb.** V době jejích příprav se diskutovala otázka kompletní rekonstrukce civilního procesu, která by ovšem musela být přijata spolu s novou úpravou práva hmotného (soukromého). Věcné a legislativní záměry však v té době nebyly ve stádiu, které by dovolilo přípravu souladné rekonstrukce obou právních odvětví. Podle důvodové zprávy k zákonu je dosavadní úprava věcné příslušnosti soudů v občanském soudním řízení komplikovaná a málo přehledná.¹⁹

Nová úprava tedy měla sledovat zjednodušení hledisek rozhodných pro určení věcné příslušnosti soudů. Pro její rozlišení byla zvolena hmotněprávní povaha věci; postavení účastníků nebo okolnost, zda účastník je osobou zapsanou či nezapsanou v obchodním nebo jiném rejstříku, nadále nebyly významné. U krajských soudů v postavení soudu prvního stupně ve věcech obchodních byly jim svěřené spory vymezeny v ustanovení § 9 odst. 3 s výjimkami uvedenými v tomto ustanovení pod písm. r), které jako méně náročné věci byly rozhodovány okresními soudy. Podle bodu 6. tohoto ustanovení pak spory o peněžité plnění převyšující 100.000,- Kč byly svěřeny krajským soudům, neboť u nich se předpokládala vyšší právní a skutková náročnost řešených případů.

V době, kdy mezi podnikateli bylo hlavním problémem neplacení dodávek zboží a služeb (ať již to byl záměr dlužníků nebo z důvodu tzv. druhotné platební neschopnosti), byly právě tyto obchodní spory o peněžité plnění nejvíce aktuální. Proto jako výjimka z výjimky takto stanovená věcná příslušnost krajských soudů k větší přehlednosti soudního řádu příliš nepřispěla. Změny ve vymezení věcné příslušnosti soudů byly sice motivovány snahou o optimální zajištění chodu soudů obou instancí, ale přínosem to nemohlo být ani pro podnikatele ani pro efektivní rozhodování soudů.

Novelizace OSŘ provedená zákonem č. **293/2013 Sb.** s účinností od 1. ledna 2014 přinesla zásadní změny nejen celkové koncepce soudního řádu, ale také věcné příslušnosti soudů.

Byla zachována dosavadní věcná příslušnost krajských soudů ve věcech, které vyžadují vysoký stupeň specializace a jsou taxativně vymezeny v § 9 odst. 2. Odstavce 3 a 4 byly zrušeny, čímž se zrušil i dřívější limit 100.000 Kč u žalob o

¹⁹ Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=3&ct=257&ct1=0> [citováno 28. ledna 2017].

peněžité plnění a všechny tyto spory přísluší v první instanci nyní okresním soudům.

Protože nový OZ č. **89/2012 Sb.** zavedl zcela nové hmotněprávní instituty, vyjádřil myšlenku jednotného soukromého práva bez rozlišování na dosavadní “občanskoprávní, pracovní, rodinné a obchodní vztahy.“ Na takto ucelenou podobu hmotného práva bylo třeba efektivně navázat příslušnou procesní úpravou, neboť oba kodexy, OZ a OSŘ, jsou komplementární, tzn., že se vzájemně doplňují, a nelze tedy připustit, aby došlo k věcné či terminologické neshodě.

V rámci této novelizace č. 293/2013 Sb. byly zrušeny ustanovení části třetí hlavy páté nazvané zvláštní ustanovení a také ta ustanovení, která se vztahovala k řízením v nesporných a jiných zvláštních věcech. Předmětem OSŘ tak zůstalo pouze řízení sporné, přičemž vedle takto novelizovaného OSŘ byl přijat zcela nový zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, který upravil civilní soudní řízení v nesporných a jiných zvláštních věcech.

K tomu je vhodné připomenout, že již za první republiky byla právní úprava soudního řízení sporného a nesporného oddělena. Sporné řízení upravoval zákon č. 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních, a nesporné řízení bylo upraveno dvěma kodexy. Jednotlivá nesporná řízení, jakož i jejich hmotněprávní aspekty, upravoval tzv. nesporný patent č. 208/1854 ř. z. a procesní stránku nesporných řízení upravoval komplexně zákon č. 100/1931 Sb., o základních ustanoveních soudního řízení nesporného. Obdobně tak v sousedních zemích - právní úprava sporného řízení v Rakouské republice je obsažena v Občanském soudním řádu (*Zivilprozessordnung* - ZPO) a nesporné řízení je upraveno zvláštním zákonem o nesporném řízení (*Außerstreitgesetz* - AußStrG). Rovněž Německo přijalo v roce 2008 speciální zákon o nesporném řízení.²⁰

²⁰ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 293/2013 Sb. dostupná z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=6&ct=932&ct1=0> [citováno 30. ledna 2017].

2.3 Změny o. s. ř. s cílem zrychlení soudního řízení

2.3.1 Rozsudky pro uznání a pro zmeškání

Rozvoj tržní ekonomiky s výrazným nárůstem počtu podnikatelských subjektů s sebou pochopitelně přinesl nárůst počtu obchodních sporů a z toho vyplývající často neúměrnou délkou soudního řízení. Česká exekutiva na to byla nucena reagovat jednak posílením počtu soudců a administrativními a organizačními změnami justice. Pro účely této práce se budu v této kapitole zabývat legislativními kroky a uvedu několik příkladů změn právní úpravy, které sledovaly záměr urychlit řešení obchodních sporů.

S cílem umožnit rychlejší a pružnější vyřizování věcí v občanském soudním řízení a zejména v obchodním soudnictví byla přijata novelizace provedená zákonem č. 171/1993 Sb. a do OSŘ vtělena ustanovení o rozsudku pro zmeškání a rozsudku pro uznání. Institut rozsudku na základě uznání i rozsudku pro zmeškání měl v našem právním řádu dlouholetou tradici. Na základě právní úpravy zákonem č. 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní soudní řád), byl soudy úspěšně aplikován až do 1. ledna 1951.²¹

Při rozhodování obchodních sporů se stále častěji ukazovalo, že žalovaní se záměrně vyhýbali účasti na jednání soudu nebo se zbytečně z formálních důvodů soudní řízení protahovalo a tím docházelo k poškozování oprávněných zájmů žalobců.

Proto byla soudům rozšířena jejich pravomoc a umožněno vydat rozsudek pro uznání v případech, kdy v průběhu řízení žalovaný uznal zcela nebo zčásti nárok, který proti němu žalobce uplatnil, nebo uznal tento nárok co do jeho základu. Novou pravomocí soudu se stala také možnost rozhodnout rozsudkem pro zmeškání, která připustila vydání rozsudku pro zmeškání ovšem jen v případě, kdy první jednání zmeškal žalovaný.

Podstatné pro činnost soudů a rychlost jejich rozhodování se stalo nově přijaté ustanovení o tom, že tyto rozsudky a jejich písemná vyhotovení nemusí být podrobně odůvodňovány. U těchto rozsudků uvádí soud pouze základní údaje o tom, co bylo předmětem řízení a důvody, pro které rozhodl rozsudkem pro uznání nebo rozsudkem pro zmeškání.

²¹ Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/1993ps/tisky/t022900.htm> [citováno 4. února 2017].

Rozsudky pro uznání a pro zmeškání se tak staly pevnou součástí soudního řízení, a jak vyplývá i z judikatury, přispěly podle mého názoru k urychlení soudního řízení zejména v obchodních sporech. Na podporu tohoto názoru lze uvést právní větu, kterou opatřil JUDr. Jaromír Jirsa usnesení, jímž Vrchní soud v Praze dne 26. září 2013 pod sp. zn. 2 Cmo 175/2013-63 potvrdil napadené usnesení: *„Pochybení v zápisech v osobním diáři účastníka, obchodní zaneprázdnění a selhání paměti, popřípadě vadná funkce diáře, nejsou omluvitelným důvodem neúčasti u jednání a pro zrušení kontumačního rozsudku podle ustanovení § 153b odst. 4 o. s. ř. Omluva z jednání, při němž byl vynesen rozsudek pro zmeškání, musí být včasná, důvodná a přichází v úvahu jen v situaci, kdy se žalovaný k jednání soudu hodlal dostavit a ke zmaření jeho záměru došlo v důsledku nečekané a objektivně nepředvídatelné události.“*²²

2.3.2 Příprava jednání a výzvy soudu

Velmi významný nástroj procesního práva pro zrychlení soudního řízení nejen v oblasti obchodních sporů přinesla novela OSŘ č. 30/2000 Sb. s účinností od 1. ledna 2001. Tím mám na mysli zejména přijetí ustanovení § 114a a § 114b.

Pro řešení sporů, kdy řízení neskončilo zastavením pro nesplnění podmínek řízení nebo odmítnutím návrhu, který žalobce přes výzvu soudu řádně neopravil nebo nedoplnil, zavedla novela OSŘ nový institut, jímž upravila postup soudu při přípravě jednání, aby mohlo být rozhodnuto zpravidla při jediném jednání, popřípadě věc i bez projednávání rozhodnout. I když můžeme toto ustanovení v mnoha sporech považovat za zčásti iluzorní, přesto motivuje předsedy senátu učinit takovou přípravu jednání, která bude vést k urychlenému a spravedlivému rozhodnutí o věci.

Ustanovení § 114a odstavec 2 OSŘ počítá na prvním místě s tím, že pokud předseda senátu neučiní jiná vhodná opatření, pak vyzve žalovaného, aby se k žalobě vyjádřil a soudu předložil listinné důkazy, jichž se dovolává. Na tomto místě je třeba uvést, že dřívější úprava povinnosti žalovaného vyjádřit se k žalobě, nebyla účinně vynutitelná, a tak žalovaný, který neměl zájem na urychleném projednání věci, mohl opožděným vyjádřením prodlužovat soudní řízení. Často

²² Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/judikatura/procesni-pravo/duvody-pro-zruseni-kontumacniho-rozsudku> [citováno 6. února 2017].

také znemožnit nebo alespoň ztížit řádnou přípravu jednání, jestliže podal vyjádření neúplné nebo nepodal vyjádření vůbec.

Proto je podle ustanovení § 114b OSŘ předseda senátu oprávněn uložit (místo výzvy podle ustanovení § 114a odst. 2 písm. a) nebo jestliže žalovaný takovéto výzvě řádně a včas nevyhověl) žalovanému usnesením, aby se ve věci písemně vyjádřil a aby v případě, že nárok uplatněný v žalobě zcela neuzná, ve vyjádření vylíčil rozhodující skutečnosti, na nichž staví svoji obranu, a k vyjádření připojil listinné důkazy, jichž se dovolává, popřípadě označil důkazy k prokázání svých tvrzení. K podání vyjádření podle odstavce 1 předseda senátu určí lhůtu, která nesmí být kratší než 30 dnů od doručení usnesení.

Zásadní dopad pro další činnost soudu a řešení sporů má pak ustanovení § 114b odst. 5, podle něhož v případě, že žalovaný včas bez vážného důvodu tuto povinnost nesplní a ani ve stanovené lhůtě soudu nesdělí, jaký vážný důvod mu v tom brání, nastává fikce, že nárok, který je proti němu žalobou uplatňován, uznává; na tomto základě soud rozhodne a žalobě vyhoví rozsudkem pro uznání, jestliže žalovaný byl o tomto následku poučen.

Rozhodl-li soud o žalobě platebním rozkazem, nebrání to souběžnému vydání usnesení podle ustanovení § 114b odst. 1. Platební rozkaz soud vydává na základě žaloby bez provádění důkazů; je odůvodněné, aby žalovaný, podá-li proti platebnímu rozkazu odpor, také splnil povinnost uloženou mu usnesením podle ustanovení § 114b odst. 1 OSŘ.

Závažnost takového usnesení pro poměry žalovaného vyžaduje, aby v době jeho doručení žalovanému již byla doručena žaloba (jen v takovém případě totiž může podat řádné vyjádření) a aby mu usnesení bylo skutečně doručeno (náhradní doručení takového usnesení proto není přípustné).²³

Z uvedeného je zřejmé, že se soudům dostalo poměrně výrazné pravomoci, jak postupovat vůči žalovaným, jejichž snahou bylo vyhýbat se nebo způsobovat záměrné průtahy soudního řízení. Proto lze konstatovat, že rovněž tento institut přípravy jednání přispěl k urychlení soudního řízení v obchodních sporech a umožnil soudům snížení administrativní náročnosti.

Otázka právní fikce uznání žalobního nároku v případě, kdy se žalovaný nevyjádří k výzvě soudu, se stala předmětem různých názorů i sporů, jež byly

²³ Důvodová zpráva k zákonu č. 30/2000 Sb. Dostupná z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=3&CT=257&CT1=0> [citováno 12. února 2017].

vyřešeny až nálezem Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 13/15 ze dne 31. května 2016, kterým plénum ÚS zamítlo návrh I. senátu ÚS na zrušení ustanovení § 114b odst. 5 a v rozsahu na odkaz na ustanovení § 114b odst. 5 i ustanovení § 153a odst. 3 OSŘ.

Závěr I. senátu vycházel z toho, že zmíněná ustanovení nezaručují účastníkům řízení (ve sporech žalovaným) svobodu vůle podle čl. 2 odst. 3 LZPS a čl. 2 odst. 4 Ústavy, ani spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 LZPS a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, zejména zasahují do práva na řádné odůvodnění rozhodnutí, práva být slyšen před soudem, práva na efektivní opravný prostředek a rovnost účastníků řízení.

Oproti uvedeným názorům ÚS připomněl, že patnáct let rozhodují obecné soudy rozsudky pro uznání a za tu dobu jich byly vydány desítky či spíše stovky tisíc a za tu dobu musel ÚS zasáhnout pouze ve čtyřech případech, kdy obecné soudy porušily ústavně zaručená práva žalovaných.

ÚS odkázal na svá dřívější usnesení, ve kterých se důsledně řídil obecně platnou právní zásadou *vigilantibus iura scripta sunt* (*práva náležejí bdělým*), která vyžaduje od účastníka řízení pečlivou úvahu nad tím, v jakém rozsahu a jakým způsobem bude aktivně usilovat v souladu s hmotnými i procesními normami o ochranu svého práva.

V odůvodnění svého nálezu ÚS dále argumentoval: *„Bez významu jistě není ani posílení zásady rovnosti účastníků (čl. 37 odst. 3 LZPS, čl. 96 odst. 1 Ústavy) či řečeno slovy výše citované důvodové zprávy „odstranění disproportionality v postavení žalobce a žalovaného.“ Procesní strany si totiž mají být rovny nejen v právech. Při respektování odlišných rolí v řízení by měly být vyvážené i jejich povinnosti. Žalobce pod hrozbou odmítnutí žaloby musí mimo jiné vylíčit rozhodující skutečnosti, označit důkazy, jichž se dovolává a z jeho návrhu musí být patrné, čeho se domáhá (§ 79 odst. 1 OSŘ). Dále musí, pod hrozbou zastavení řízení, zaplatit často nemalý soudní poplatek, a to společně s podáním žaloby či do tří dnů od výzvy soudu. Zásadě spravedlivého procesu pak nemůže odpovídat, pokud by žalovanému stačilo prohlásit, že s žalobou nesouhlasí, a svou pasivitou prodlužovat řízení.“²⁴*

²⁴ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 13/15 ze dne 31. května 2016. Dostupný z: http://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/Tiskova_mluvci/Publikovane_nalezky/2016/Pl_US_13_15_vcetne_disentu.pdf. [citováno 12. února 2017].

Pro úplnost aktuální právní úpravy na tomto úseku je třeba uvést, že OSŘ s účinností od 1. července 2009 byl novelou č. **7/2009 Sb.** doplněn o ustanovení § 114c, ve kterém zákonodárce zřídil nový institut “přípravného jednání.“ Podle něho má soud možnost nařídit a provést přípravné jednání, jestliže příprava jednání s využitím výzev podle ustanovení § 114a nevedla k výsledku nebo nevyužil-li soud kvalifikované výzvy podle ustanovení § 114b. Povinnost tvrzení a důkazní je až na výjimky koncentrována do skončení přípravného jednání, případně do uplynutí soudem stanovené lhůty. Pasivita účastníků má zásadní následky. Pro žalobce nebo jiného navrhovatele, který se nedostaví, popř. řádně neomluví, ač řádně předvolán, je sankcí zastavení řízení, pro nečinného žalovaného pak – za splnění dalších podmínek - fikce uznání žalobou uplatněného nároku. K uznání zde dochází proto, že přípravné jednání je vlastně obdobou kvalifikované výzvy podle ustanovení § 114b a nedostavení se k přípravnému jednání je sankcionováno shodně jako nevyjádření se ve smyslu ustanovení § 114b odst. 5 OSŘ.²⁵

2.3.3 Poučovací povinnost soudu a koncentrace řízení

I když nelze opominout, že postup soudu při přípravě jednání podle ustanovení § 114a a § 114b popsany v předchozí podkapitole, lze považovat za svého druhu také koncentraci řízení, není možné zabývat se rozbohem institutů OSŘ, které mají zásadní vliv na průběh a rychlost řešení obchodních sporů, bez zdůraznění úlohy koncentrace řízení podle ustanovení § 118b a § 118c OSŘ.

Požadavek projednání věci bez zbytečných průtahů je zakotven v čl. 38 odst. 2 LZPS. Obdobně ustanovení § 6 OSŘ ukládá povinnost soudu postupovat tak, aby ochrana práv byla rychlá a účinná. V obchodních sporech jsou na straně žalované často účastníci, kteří svou činností či spíše nečinností řízení neúměrně protahovali. Soudům pak dlouhou dobu chyběly účinné nástroje, jak takové nedbalé účastníky přimět k procesní aktivitě a naplnit tak podmínku rychlosti řízení.

Novela OSŘ č. **30/2000 Sb.** přinesla v ustanovení § 118a nově upravenou poučovací povinnost, kterou soud plní vůči účastníkům v průběhu jednání. Splnění povinnosti tvrzení a povinnosti důkazní a unesení břemene tvrzení a

²⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 7/2009 Sb. Dostupná z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=478&CT1=0> [citováno 12. února 2017].

důkazního břemene patří k základním kamenům občanského soudního řízení při zjišťování skutkového stavu. Účastník, který nesplní povinnost tvrzení nebo důkazní povinnost či neunese břemeno tvrzení nebo důkazní břemeno, nemůže mít ve věci úspěch.²⁶ Proto v rámci naplnění zásady předvídatelnosti soudních rozhodnutí bylo potřebné stanovit, aby o těchto procesních povinnostech byli účastníci soudem náležitě poučeni.

V návaznosti na poučovací povinnost soudu byla v ustanovení § 118b nejprve upravena tzv. zákonná koncentrace řízení ve věcech v něm uvedených, u nichž to vyžadovala potřeba (společenský zájem) na soustředěném řízení a urychleném rozhodnutí věcí. O tom, že účastníci mohou tvrdit skutečnosti a navrhnout důkazy (s výjimkami tam uvedenými) jen do skončení prvního jednání, které se v nich konalo, museli být účastníci poučeni již v předvolání k prvnímu jednání ve věci spolu s poučením o následcích nesplnění povinnosti.

Po vyhodnocení této dříve platné úpravy došlo novelou OSŘ č. 7/2009 Sb. ke změně, podle níž, již není zákonná koncentrace věcně omezena. Pokud soud nenařídil přípravné jednání podle ustanovení § 114c, mohou účastníci uvést rozhodné skutečnosti o věci samé a označit důkazy k jejich prokázání jen do skončení prvního jednání, popřípadě do uplynutí lhůty, která byla účastníkům poskytnuta k doplnění tvrzení o skutečnostech významných pro věc, k podání návrhů na provedení důkazů nebo ke splnění dalších procesních povinností. K později uvedeným skutečnostem a označeným důkazům smí soud přihlídnout, jen jde-li o skutečnosti nebo důkazy, jimiž má být zpochybněna věrohodnost provedených důkazních prostředků, které nastaly po přípravném jednání, a nebylo-li provedeno, po prvním jednání nebo které účastník nemohl bez své viny včas uvést, jakož i ke skutečnostem nebo důkazům, které účastníci uvedli poté, co byl některý z nich vyzván k doplnění rozhodujících skutečností podle ustanovení § 118a odst. 1-3.

Kromě zákonné koncentrace byla soudu citovanou novelou z roku 2000 dána pravomoc koncentrovat řízení podle ustanovení § 118c OSŘ. Soud mohl koncentraci řízení nařídít svým rozhodnutím jen na návrh některého z účastníků, docházelo-li v projednání věci k průtahům proto, že druhý (jiný) účastník byl nečinný nebo že přes výzvy soudu nevyličil všechny rozhodné skutečnosti nebo

²⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 30/2000 Sb. Dostupná z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=3&CT=257&CT1=0> [citováno 10. února 2017].

neoznačil potřebné důkazy, jestliže to bylo pro další řízení účelné. Novela OSŘ č. 7/2009 Sb. však s účinností od 1. července 2009 tuto tzv. koncentraci vhodnou, vázanou na návrh účastníka a rozhodnutí soudu, zrušila, neboť se v praxi neosvědčila a neměla valný přínos pro rychlost řízení. Jednak zatěžovala soud vydáním zvláštního usnesení, ve kterém muselo být podrobně odůvodněno, proč soud k takovému kroku přistoupil, jednak jí bylo možno využít až v případě, kdy již k průtahům v řízení došlo. Krom toho docházelo i k případům, kdy odvolací soudy rozhodnutí prvoinstančních soudů rušily, neboť koncentraci řízení shledávaly jako v obecné rovině odporující právu účastníka na spravedlivý proces.

K této problematice probíhá v posledních letech poměrně častá odborná diskuze. Například Mgr. Roman Skopal k tomuto uvedl, že *„obligatorní koncentrace všech civilních řízení, ať už v rámci přípravy řízení, či do skončení prvního jednání ve věci samé, nutně povede k „profesionalizaci“ civilního procesu.“*²⁷ Dle názoru autora by bylo příhodnější, kdyby možnost koncentrovat řízení byla i nadále fakultativní a její uplatnění by bylo na rozhodnutí soudu. Stěžejní přenesení odpovědnosti za výsledek sporu na jeho účastníky staví soud do role jistého „procesního dozorce,“ což ne zcela koresponduje s rolí soudů v moderním právním státu a se zásadami civilního procesu.

Názor opřený o dlouholetou soudní praxi zveřejnil JUDr. Jaromír Jirsa dne 22. dubna 2014 v časopise Právní prostor: *„Koncentrace tedy nutí soud, aby včas rozhodl. A vzhledem k tomu, že soudci nechtějí být příliš omezováni v tom, dokdy mají rozhodnout, pramení z toho v některých případech snaha o obejití koncentračního bodu. Fakticky se to děje například tím, že soud „schovává“ poučení o koncentraci na pozdější okamžik v řízení, takže poučení nezazní již ke konci prvního, ale až u několikátého – odročeného jednání (zazní-li v některých případech vůbec někdy), případně je přerušeno nařízené přípravné jednání před jeho koncem, účastníci jsou donekonečna a nadbytečně poučováni podle ustanovení § 118a odst. 1 a 3 o. s. ř. o povinnosti dotvrdit rozhodné skutečnosti a navrhnout další důkazy.“* Autor dále pokračuje: *„Úmysl zákonodárce, který zavedl zákonnou koncentraci především jako bič na nepoctivého účastníka*

²⁷ SKOPAL, Roman. *Nové procesní instituty provedené novelou OSŘ -koncentrace řízení*, 20.6.2009. Dostupný z: <http://obcanske.juristic.cz/665063/clanek/obcan5.html> [citováno 19. února 2017].

*a pobídka soudu k rozhodnutí v rozumné době (při jediném jednání), je dobrý. Takto pozitivně je třeba zákon vykládat a nikoliv negativisticky – v tom smyslu, že jde o institut spravedlnost odepírající.*²⁸

K popsaným procesním institutům směřujícím k urychlení soudního řízení a zamezení zbytečných průtahů lze obecně konstatovat, že si průběhem let v praxi získaly své nezastupitelné místo a jsou účinně uplatňovány jak soudy, tak účastníky soudního řízení. Při řešení obchodních sporů se v soudní praxi často využívá institut kvalifikované výzvy k písemnému vyjádření podle ustanovení § 114b OSŘ, a to zejména z důvodu možnosti uplatnění fikce uznání nároku. Naproti tomu soudy zatím ne tak často nařizují ústní přípravná jednání. Obvyklejší postup soudu je nařízení prvního jednání ve věci a před zahájením jednání výzva účastníkům ke smíru, popř. ke splnění dalších procesních povinností. Soudy pak podle okolností konkrétních sporů poskytují účastníkům lhůtu k doplnění tvrzení o skutečnostech významných pro souzenou věc a k podání návrhů na provedení důkazů nebo ke splnění dalších procesních povinností. Zpravidla teprve poté přistupují soudy k aplikaci ustanovení § 118b o koncentraci řízení, což je postup pro účastníky předvídatelný a znamená určitou ochranu před svévolnými průtahy řízení, pro které za dané procesní situace již účastníci nemají prostor.

2.3.4 Platební rozkazy

Rozkazní řízení je pevnou součástí právního řádu již od dob Rakouska - Uherska. Není mým zájmem ani tématem této práce popsat jeho vývoj a kompletní právní úpravu zkrácených řízení, nicméně je nesporné, že pro podnikatele má při řešení obchodních sporů vzniklých z peněžitých pohledávek velký význam právě tento institut. Proto se zastavím u postupných změn úpravy platebního rozkazu, a to i z hlediska limitních částek, které OSŘ stanovil jako podmínku pro jeho vydání.

Na základě žaloby k vymáhání peněžitých nároků je zahájeno řízení, ve kterém soud může i bez výslovné žádosti navrhovatele a bez slyšení odpůrce vydat platební rozkaz, vyplývá-li uplatněné právo ze skutečností uvedených navrhovatelem. Původní OSŘ č. 99/1963 Sb. podmiňoval vydání platebního

²⁸ Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/procesni-pravo/zamysleni-nad-zakonnou-koncentraci-aneb-neni-li-koncentrace-v-mysli-je-v-zakonu-k-nicemu> [citováno 12. února 2017].

rozkazu tím, že právo na zaplacení částky nepřevyšovalo 1.000 Kčs. Ještě počátkem 90. let minulého století byl pro vydání platebního rozkazu stanoven peněžní limit žalobního návrhu maximálně do 5.000 Kčs. Novela OSŘ č. 519/1991 Sb. pak v ustanovení § 172 odst. 1 stanovila, že návrhu lze vyhovět, pokud peněžitá částka nepřevyšuje 20.000 Kčs a ve věcech obchodních 100.000 Kčs.

V dalším období došlo s rozvojem podnikání k významnému nárůstu množství pohledávek, o jejichž existenci ani výši nebylo mezi účastníky žádného sporu, a byly proto většinou žalovány z důvodu zajištění exekučního titulu a možnosti následné exekuce. S úmyslem urychlit občanské soudní řízení bylo novelou OSŘ provedenou zákonem č. 171/1993 Sb. soudům umožněno vydat platební rozkaz bez omezení výši peněžní částky uplatňované v návrhu na zahájení řízení. Zákonodárce tak vyhověl požadavku doby a shledal, že není důvod k tomu, aby nadále platila shora uvedená omezení výši pohledávky, a to navíc rozdílně v obchodních a ostatních občanskoprávních věcech.

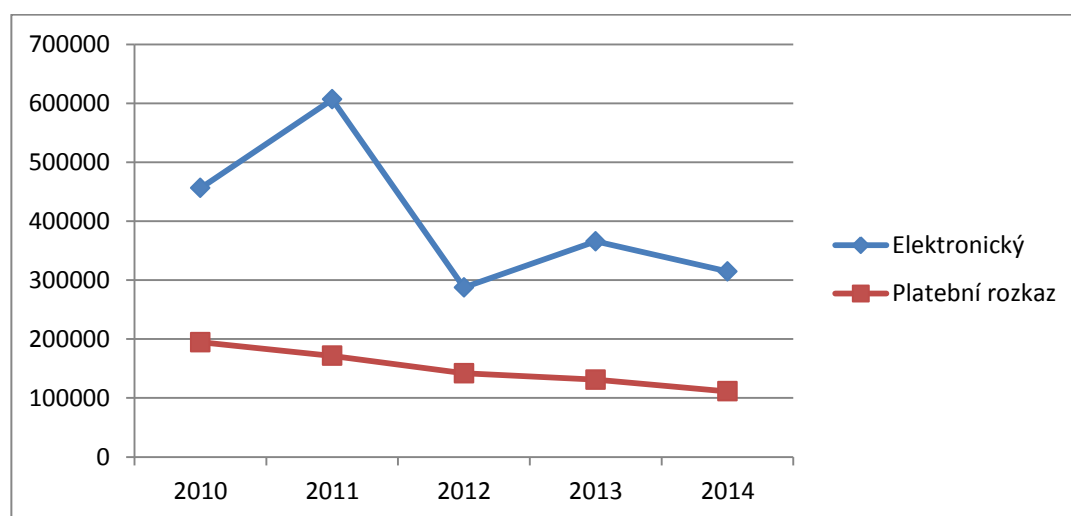
Lze konstatovat, že rozšíření okruhu věcí, u nichž může soud rozhodnout bez jednání a vydat platební rozkaz nebo podle ustanovení § 175 směnečný (šekový) platební rozkaz, přispělo ke zjednodušení a urychlení soudního řízení a návrh na vydání platebního rozkazu je trvale používanou a zažitou formou řešení obchodních sporů.

To platí i o elektronickém platebním rozkazu, který zavedla novela občanského soudního řádu č. 123/2008 Sb. Podle ustanovení § 174a je možné vydat elektronický platební rozkaz pro částku nepřevyšující 1,000.000,- Kč, pokud je návrh podán na příslušném elektronickém formuláři a podepsán uznávaným elektronickým podpisem žalobce. Ustanovení o běžném platebním rozkazu se užijí pro elektronický platební rozkaz obdobně, tzn. zejména, že elektronický platební rozkaz bude třeba žalovanému doručit do vlastních rukou, náhradní doručení je vyloučeno a žalovaný může ve lhůtě patnácti dnů ode dne doručení podat odpor. Tento institut přinesl do českého právního řádu dílčí prvek elektronizace, která se ve vyspělých státech používá stále více; základním přínosem pro soudnictví je rychlost, dálkový přístup, ulehčení administrativní náročnosti a nepochybně též pozitivní dopad na platební morálku.

Od října 2012 všechny soudy povinně začaly používat novou počítačovou aplikaci – CEPR, která představuje přechod na systém centralizovaného

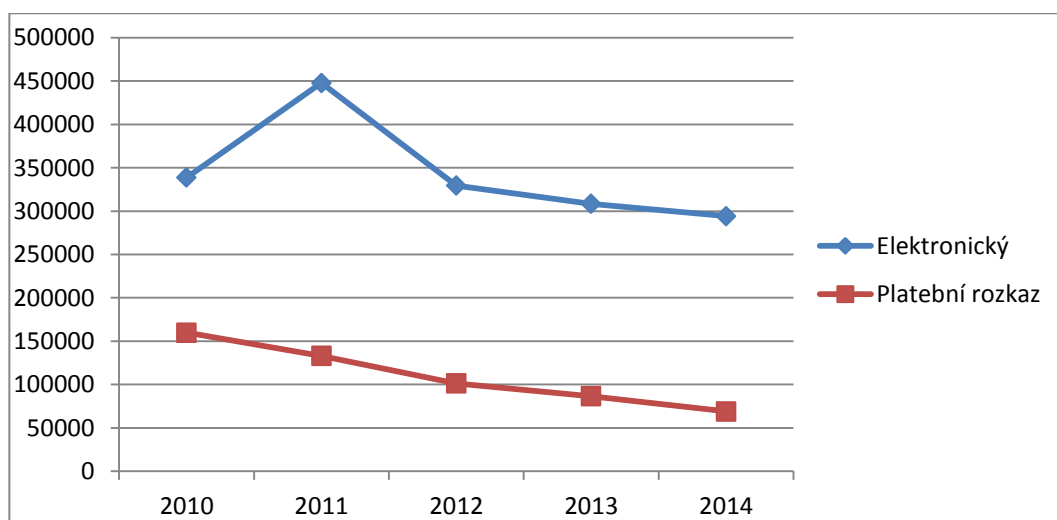
elektronického sběrného místa s dálkovým přístupem k centrálnímu úložišti.²⁹ Pro řešení sporů a zlepšení vymahatelnosti práva se tak věřitelům dostalo nového nástroje, jímž je podání návrhu v elektronické podobě prostřednictvím webové aplikace.

Žalobci jsou motivováni k použití této formy platebního rozkazu sníženou sazbou soudního poplatku ve výši pouze 4% ze žalované částky. Podle statistických údajů Ministerstva spravedlnosti byl tento institut nejvíce využíván v roce 2011, od té doby má klesající tendenci. Elektronickou formu tohoto řízení zatím nelze objektivně hodnotit, souvisí to s celkovou elektronizací justice, která ač nezbytná, zatím nijak zvlášť nepokročila.

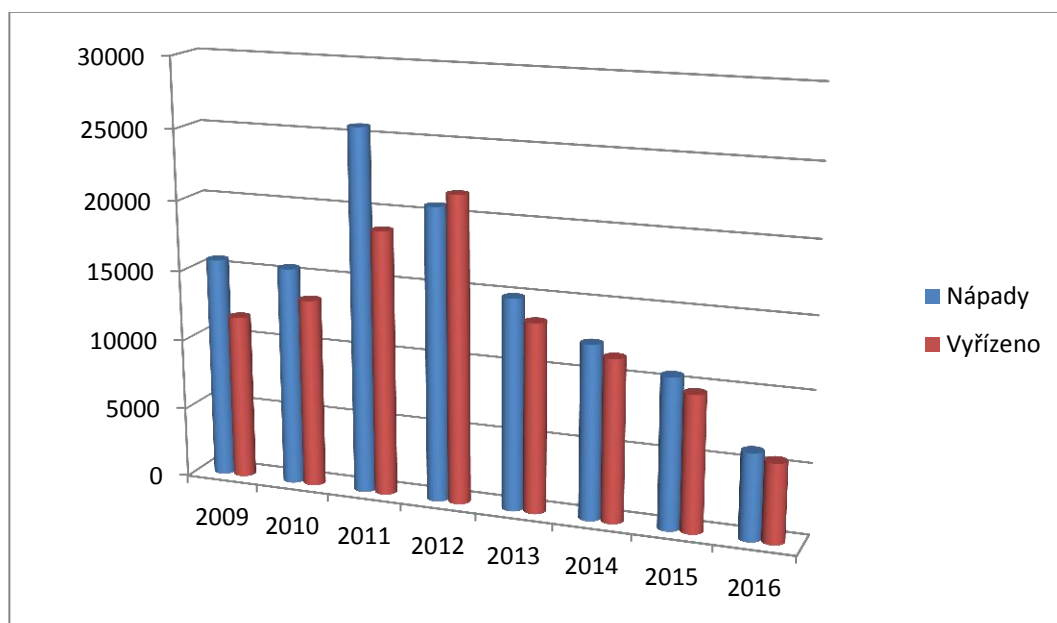
Tabulka 2: Návrhy na vydání platebních rozkazů u okresních a obvodních soudů v ČR v letech 2010 – 2014; zpracování: vlastní, údaje z www.justice.cz

²⁹ GRYGAR, Jiří. *Centrální elektronický platební rozkaz („CEPR“) - aneb modelový podklad pro několik úvah de lege ferenda k elektronizaci justice a právu na zákonného soudce*, 03. 10. 2014, dostupný z www.bulletin-advokacie.cz/centralni-elektronicky-platebni-rozkaz-c-soudce?browser=mobi [citováno 11. února 2017].

Tabulka 3: Počet vyřízených sporů platebními rozkazy u okresních a obvodních soudů v ČR v letech 2010 – 2014; zpracování: vlastní, údaje z www.justice.cz

Tendenci ke snižování počtu návrhů na vydání platebních rozkazů, je možné vysledovat také u směnečných (šekových) platebních rozkazů; výčet souvislostí a hlubší rozbor na toto téma by však překračoval zadání této práce.

Tabulka 4: Počty návrhů a počty vyřízených směnečných (šekových) rozkazů u KS v ČR v letech 2009 – 2016; zpracování: vlastní, údaje z www.justice.cz

Možnosti rozkazního řízení byly po dlouhých snahách a přípravách doplněny také v oblasti evropského procesního práva. Stalo se tak nařízením Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1896/2006 ze dne 12. prosince 2006, kterým se zavádí řízení o evropském platebním rozkazu. Ten sleduje zejména záměr zjednodušit a urychlit soudní řízení, poskytnout ochranu věřitelům,

zejména malým a středním podnikům, při vymáhání nesporných peněžitých nároků v tzv. přeshraničních případech. Tím se rozumí spor, ve kterém má alespoň jedna ze stran bydliště nebo místo obvyklého pobytu v jiném členském státě EU, než je členský stát soudu, u něhož byl podán návrh na vydání platebního rozkazu. Toto nařízení platí ve všech členských státech EU s výjimkou Dánska a vzorové formuláře jsou přístupné on-line na portálu evropské e-justice ve všech jazycích. Jsou-li splněny podmínky pro vydání, ukládá nařízení soudu vydat platební rozkaz “co nejdříve, obvykle do 30 dnů od podání návrhu,“ lhůtu 30 dnů od doručení platebního rozkazu má žalovaný na podání odporu, důsledkem podání odporu je převod případu do běžného soudního řízení.

Do českého právního řádu byl tento institut implementován prostřednictvím ustanovení § 174b novelizace OSŘ č. 7/2009 Sb., která nabyla účinnosti dnem 1. července 2009.

Tabulka 5: Počty návrhů a počty vyřízených evropských platebních rozkazů u KS a OS v ČR v letech 2011 – 2014; zpracování: vlastní, údaje z www.justice.cz

Dne 13. října 2015 vypracovala Evropská komise pod zn. COM(2015) 495 final hodnotící zprávu o fungování řízení o evropském platebním rozkazu. Evropská komise v ní znovu deklarovala, že rychlé a účinné vymáhání nesporných splatných pohledávek má pro hospodářské subjekty v Evropské unii zásadní význam, a že rychlé vymáhání nesporných pohledávek má značný dopad na peněžní toky společností, zejména malých a středních podniků. Podle závěrů Komise toto řízení využívají především společnosti a právníci, rezervy v používání jsou údajně v nízké míře informovanosti. K řešení problémů v délce

vydávání EPR může přispět další práce na rozvoji elektronického zpracování tohoto řízení.³⁰

I když grafy tomuto příliš neodpovídají, lze očekávat, že evropské rozkazní řízení v případě sporů s přeshraničním prvkem, budou věřitelé postupem času s rozvojem elektronického soudnictví užívat stále častěji.

³⁰ Podle statistických údajů, které měla Komise k dispozici, bylo v České republice v roce 2013 podáno celkem 358 návrhů, z toho vydáno 210 evropských platebních rozkazů s délkou řízení 2 týdny až 6 měsíců. Oproti tomu např. v Německu v roce 2012 z počtu návrhů 4.130 bylo vydáno 90% EPR ve lhůtě 2-3 týdny, v Rakousku v roce 2012 z počtu návrhů 4.367 vydáno 4.092 EPR a v roce 2013 z počtu návrhů 2.119 vydáno celkem 2.074 EPR ve lhůtě 1,5-4 měsíce. Je třeba uvést, že v těchto dvou státech je vydáván největší počet EPR, což je nesporně díky vysokému pokroku v elektronizaci jejich justice.

Kapitola 3 Možnosti řešení obchodních sporů

3.1 Soudní řízení

3.1.1 Prevence a smírné řešení obchodních sporů

Rozvoj demokratických právních norem, které zakotvují principy právního státu i stanovení pravidel pro rozvoj konkurenčního prostředí tržní ekonomiky, vyžaduje, aby přístup na trh - tedy zahájení podnikatelské činnosti - pro nově založené i pro zahraniční subjekty byl co možná nejjednodušší a bez složitých formalit či právních překážek.

Na druhou stranu nevýhodou této zásady je fakt, že se mezi podnikateli mohou vyskytovat subjekty, které nemají jednak zkušenosti z podnikatelského prostředí ani dostatečné odborné zázemí či právní povědomí. I když právní řád stanoví právní zábrany pro vstup do podnikatelského prostředí, nelze vyloučit, že se někteří podnikatelé ve své činnosti budou snažit zneužívat svého postavení, záměrně porušovat právní předpisy nebo dokonce používat podvodné jednání. Musí být proto záměrem zákonodárce, aby právní předpisy takovému jednání co nejvíce zamezily a aby byla zajištěna soudní ochrana oprávněných zájmů podnikatelů.

Je nesporné, že s ohledem na historický vývoj rakousko-uherské monarchie i celého systému kontinentálního práva to je a bude zejména systém soudních orgánů, který zajišťuje spravedlivou ochranu práv a oprávněných zájmů účastníků, projednává a rozhoduje spory a jiné právní věci a provádí výkon rozhodnutí, která nebyla splněna dobrovolně.³¹

Jednotlivými instituty soudního řádu, které mají napomáhat rychlé vynutitelnosti práva, jsem se podrobně zabýval ve druhé kapitole této práce. Kromě popsaných soudních nástrojů je na tomto místě vhodné zdůraznit preventivní a výchovnou úlohu, kterou mají samy soudy v procesu řešení obchodních sporů. Stále častěji sporné strany poté, kdy jsou soudem poučeny o právním názoru soudu na věc, mají snahu vzájemné nároky narovnat a dohodnout se mimosoudně. I když každá strana ze svých představ něco sleví, spočívá výhoda takového řešení jednak v rychlosti, ale také v odstranění nejistoty v očekávání výsledku soudního sporu.

³¹ § 1 a 2 OSŘ

Účastníci soudního sporu také mohou skončit řízení soudním smírem podle ustanovení § 99 OSŘ. Zákonodárce na tomto místě vtělil do soudního řádu povinnost soudu usilovat o smír mezi účastníky, přičemž předseda senátu zejména s účastníky probere věc, upozorní je na právní úpravu a na stanoviska Nejvyššího soudu a rozhodnutí uveřejněná ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek týkající se věci a podle okolností případu jim doporučí možnosti smírného vyřešení sporu.

Je-li to s ohledem na povahu věci vhodné, upozorní předseda senátu účastníky rovněž na možnost využití mediace podle zákona o mediaci. Naplnění tohoto ustanovení sice zatím není v obchodních věcech příliš časté, nicméně v budoucím vývoji soudního řízení lze očekávat, že bude využíváno stále více.

Do výčtu institutů a opatření směřujících k prevenci obchodních sporů můžeme zahrnout i novelizaci OSŘ provedenou ustanovením § 142a zákona č. 396/2012 Sb. Její podstatou bylo ještě před zahájením soudního sporu informovat dlužníka o jeho dluhu a poskytnout mu možnost, aby svoji povinnost a právo či pohledávku oprávněnému dobrovolně splnil, jinak se vystaví nebezpečí nárůstu dluhu o náklady soudního řízení, případně vymáhání. Zákonodárce tak měl v úmyslu zabránit zvyšování počtu soudních sporů, u kterých se zhoršovalo postavení žalovaného tím, že jeho dluh se zvýšil o přiznané náklady soudního řízení včetně právního zastoupení stanoveného advokátním tarifem vyhl. č. 177/1996 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

Při interpretaci tohoto ustanovení v praxi zastávají advokáti JUDr. Pavel Koukal a Mgr. Lenka Hanková názor, že „*Ačkoliv občanský soudní řád přímo nestanoví, že je nutné v předžalobní výzvě „pohrozit“ přímo soudním řízením, v odborné sféře se objevují názory, že i v případě absence takové pohrůžky nesplňuje výzva zákonné náležitosti, respektive její zákonný účel.*“³²

V této věci již bylo Vrchním soudem v Olomouci judikováno, že „*Podstatnou náležitostí (essentialia negotii) výzvy k plnění podle § 142a o.s.ř. je také upozornění na hrozící soudní vymáhání žádaného plnění, bez něhož žalobci, který měl úspěch ve věci zahájené po neúspěšném požadavku na dobrovolné plnění, právo na náhradu nákladů řízení proti žalovanému nevznikne; ustanovení*

³² Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/predzalobni-vyzva-k-plneni-podle-142a-obcanskeho-soudniho-radu-94049.html> [citováno 21. prosince 2016].

§ 142a odst. 2 o.s.ř. tím není dotčeno.³³ Citované rozhodnutí soudu tak sice na jedné straně zdůrazňuje náležitosti předžalobní výzvy, na druhé straně však znamená takovou ochranu dlužníka, která by mohla být vnímána až jako přehnaná.

Nejvyšší soud se pod sp. zn. 29 Cdo 4388/2013 v usnesení ze dne 19. února 2015, zabýval otázkou, zda je možné náhradu nákladů řízení žalobci přiznat, i když není splněna podmínka zaslání předžalobní výzvy. Nejvyšší soud konstatoval, že *„jelikož (i) pro rozhodování o náhradě nákladů řízení je rozhodující stav v době vyhlášení (vydání) rozhodnutí soudu, nebude absence výzvy podle ustanovení § 142a OSŘ zásadně důvodem pro nepřiznání náhrady nákladů řízení v případech, kdy žalovaný (dlužník) ani po doručení žaloby dluh nezaplatí, popřípadě jinak nepřivodí jeho zánik (viz např. započtením). Není-li totiž dlužník ochoten (nebo schopen) existující dluh ve lhůtě odpovídající ustanovení § 142a OSŘ zaplatit [respektive jinak „zajistit“, aby věřitel dosáhl účelu, pro který podal žalobu o zaplacení, jinak], není dán sebemenší důvod sankcionovat „pochybení“ věřitele, jde-li o absenci předžalobní výzvy k plnění.“*

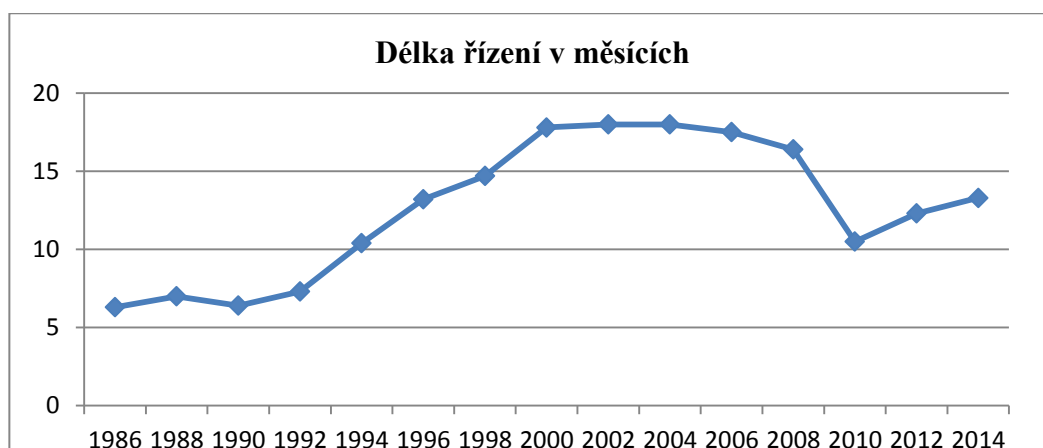
Z uvedeného příkladu lze dovodit, že i když zákonodárce měl snahu “předžalobní výzvou“ omezit počet soudních sporů, může to znamenat přímý zásah do postavení účastníků sporu, kdy žalobce musí vynakládat prostředky na soudní poplatky a za právní zastoupení v soudním sporu, který ovšem zavinil dlužník nesplněním jeho zákonné či smluvní povinnosti.

3.1.2 Organizační zajištění činnosti soudů

Nelze opominout, že kromě právních předpisů má na průběh soudního řízení a rychlost vymáhání nároků zásadní vliv i organizace, personální a administrativní zajištění činnosti soudnictví.

S rozvojem počtu subjektů a tržního hospodářství došlo v 90. letech minulého století k vysokému nárůstu soudních sporů, jehož důsledkem bylo neúměrné prodloužení délky soudního řízení. I když statistické ročenky českého soudnictví nevedou samostatnou evidenci obchodních sporů, lze dovodit, že na níže uvedených počtech občanskoprávních sporů se obchodní spory řešené před soudy podílely významnou měrou.

³³ Usnesení Vrchního soudu v Olomouci sp. zn. 1Co 524/2013, ze dne 12. 2. 2014.

Tabulka 6: Průměrná délka občanskoprávního řízení v ČSSR/ČSFR a ČR v letech 1986 – 2014; zpracování: vlastní, údaje z www.justice.cz

Justice na tento negativní vývoj, kdy se v letech 2002 až 2004 průměrná délka občanskoprávního soudního řízení (bez rozvodů) dostala až na hranici osmnácti měsíců, reagovala jednak zvyšováním počtu soudců a zavedením funkcí jako jsou asistenti soudce a soudní tajemníci. To lze dokumentovat níže uvedenou tabulkou vygenerovanou ze statistických ročenek české justice.³⁴

	2000	2003	2005	2008	2010	2015
Soudci v ČR celkem	2.481	2.716	2.878	3.019	3.029	3.028
Z toho na okresních soudech	1.491	1.668	1.758	1.865	1.841	1.838

Tabulka 7: Počty soudců v ČR v letech 2000 – 2015; zpracování: vlastní, údaje z www.justice.cz

Kromě posílení personálního vybavení soudů muselo dojít též k organizačním změnám. Dílčími kroky v oblasti elektronizace soudnictví se staly od poloviny roku 2008 zavedení elektronického platebního rozkazu a od 1. července 2009 evropského platebního rozkazu. Ty však zatím nejsou využívány v takovém rozsahu, jak ministerstvo spravedlnosti a zákonodárce zamýšlely. Také snahy o zavedení diktafonů s funkcí přepisu nahraného záznamu do textu zatím nebyly zdaleka tak úspěšné. I když byly nejprve přijímány s určitými výhradami, lze za přínos v doručování a ulehčení administrativní náročnosti soudů, ale též

³⁴ Dostupné z: <http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html> [citováno 8. března 2017].

pošty, považovat zavedení datových stránek, které mělo nepochybně pozitivní dopad na rychlost v doručování a tím i na průběh celého soudního řízení.

Problematikou efektivnosti soudního řízení a jeho přiměřenou délkou ve vztahu k složitosti případů i celkovou zatížeností soudů se zabývají Evropská komise pro efektivitu justice (*The European Commission for the Efficiency of Justice*) i Rada Evropy, které ve svých analýzách uvádějí aktuální statistiky poskytující přehled o situacích v jednotlivých evropských zemích. Např. Francie prošla výraznou racionalizací a od roku 2007 snížila celkový počet soudů z 1190 na 863, přičemž základními kritérii pro úpravu uspořádání byla hranice minimální aktivity (explicitně stanoven nápad soudu), demografická a geografická hlediska a dopravní dostupnost soudů. Obdobně se v Nizozemsku od roku 2013 snížil počet soudů prvního stupně z 19 na 11, protože před reformou byly soudy příliš malé. V Dánsku došlo v roce 2006 ke zredukování počtu nejmenších soudních obvodů z 82 na 24. Reformou soudní mapy v Itálii v letech 2012-2013 došlo k personálním přesunům, regulacím velikosti soudů a částečnému zrušení některých soudů. K obdobným krokům pak přistoupilo také Chorvatsko, Finsko nebo Portugalsko.

Předseda Nejvyššího soudu prof. JUDr. Pavel Šámal, Ph.D. na kongresu Právní prostor dne 20. dubna 2016 nastínil úvahy o novém uspořádání soudní soustavy a soudní mapy v ČR tak, že *„nelze abstraktním způsobem stanovit optimální velikost soudu; ta musí odrážet dotčenou populaci, nápad, komplexnost případů, i specializaci soudů; nezbytné je usilovat o nastolení stavu rovnoměrného vytížení všech soudů, aby do budoucna nedocházelo k diametrálním rozdílům v délce projednávání rozhodování věcí. Pozornost je nutné zaměřit zejména na koncepční řešení problematiky soudů prvního stupně, jejich počet, velikost, vytíženost a přizpůsobení stávajícímu územnímu členění. Teprve v návaznosti na toto koncepční a situaci v České republice odpovídající řešení je možno se zabývat uspořádáním a kompetencemi soudů druhého stupně a vyřešit jak dlouhodobě diskutovanou otázku, zda zachovat čtyřčlankovou soudní soustavu nebo směřovat k soudní soustavě tříčlankové. Cíl reformovat uspořádání soudů musí jí ruku v ruce s nezbytností novelizovat civilní a trestní procesní*

*předpisy, zejména v oblasti pravomoci a příslušnosti soudů a průběhu soudního řízení.*³⁵

3.2 Rozhodčí řízení

V další části této kapitoly se budu zabývat nejprve obecnou charakteristikou rozhodčího řízení, jeho historickým vývojem a specifiky řešení sporů vzniklých v obchodním právu v rámci rozhodčího řízení. Pro účely mé diplomové práce ponechám stranou spotřebitelské spory, ačkoli je to oblast rozhodčího řízení, která je v poslední době hojně diskutována a dokonce i novelizována s ohledem na (ne)platnost rozhodčích doložek uzavřených spotřebitelem za často velmi nevýhodných podmínek.

Rozhodčí řízení je jedna z možností řešení obchodních sporů alternativním způsobem oproti klasickému řízení u obecných soudů. Strany sporu si tuto cestu mohou zvolit svobodně na základě uzavření rozhodčí smlouvy (formou rozhodčí doložky), na které se shodly obě strany a uzavřely ji písemně. Její písemná forma bude však splněna také v případě uzavření dálnopisem nebo elektronicky za předpokladu, že bude zjevné, kdo za obě strany takto učinil. V případě, že stranou sporu je právnická osoba, je vyžadován podpis jednatele společnosti, který je oprávněn za právnickou osobu jednat případně i dalších osob tak, aby toto jednání bylo v souladu s ustanovením § 161 an. OZ.

V rozhodčím řízení postupují rozhodci přiměřeně podle OSŘ, pokud není určen zvláštní postup dle ZRŘ. Ačkoli se v rozhodčím řízení jedná o soukromoprávní vztah mezi stranami sporu, není možné, aby rozhodce v rozhodčím řízení rezignoval na dodržování pravidel. Právo na zákonného soudce³⁶ je jednou ze základních zásad řízení před obecnými soudy a tento požadavek lze vztáhnout i na rozhodčí řízení. Jeho cílem by mělo být dosažení spravedlivého rozhodnutí ve věci za užití transparentních a jednoznačných pravidel při určování osoby rozhodce.³⁷ Tímto nejsou dotčeny situace, ve kterých je

³⁵ ŠÁMAL, Pavel. Uspořádání soudní soustavy v České republice. 2. 5. 2016. Dostupný z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/ustavni-pravo/usporadani-soudni-soustavy-v-ceske-republice> [citováno 13. března 2017].

³⁶ Čl. 38 LZPS.

³⁷ DOBIÁŠ, Petr et al. *Recentní aspekty vnitrostátní a mezinárodní arbitráže*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2012, s. 128.

- rozhodce vyloučen z projednávání věci (existuje důvod pochybovat o jeho nepodjatosti),
- rozhodce povinen vzdát se funkce (pokud u rozhodce vyjdou najevo skutečnosti, pro které by byl z funkce rozhodce vyloučen),
- kterákoli strana oprávněna podat soudu návrh na vyloučení rozhodce (jestliže se rozhodce sám nevzdá funkce a strany se nedohodnou na jiném postupu).³⁸

Poté, co si strany dohodly řešení sporu v rozhodčím řízení, musí si zvolit, zda bude řízení projednáno před stálými rozhodčími institucemi anebo zda bude projednáno před soukromými osobami či před osobami, které vybrala osoba, na které se strany shodly a svěřily jí tuto pravomoc, tedy tzv. rozhodčí řízení *ad hoc*.³⁹

Jestliže si strany nezvolí rozhodčí řízení *ad hoc*, bude jejich spor projednáván před stálým rozhodčím soudem. Bude se tedy jednat o tzv. rozhodčí řízení *institucionální*. V České republice máme v současné době tyto instituce tři. Jsou jimi Rozhodčí soud při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky, Burzovní rozhodčí soud při Burze cenných papírů Praha, a. s. a Rozhodčí soud při Českomoravské komoditní burze Kladno.

Obdobně jako “běžné“ soudní řízení je i rozhodčí řízení postaveno na několika základních zásadách, kterými jsou rozhodci a rozhodčí soudy vázány. Zásadou, která je, dovolím si tvrdit, pro rozhodčí řízení naprosto esenciální, je zásada rovnosti účastníků. Tato zásada je zakotvena jak v čl. 96 Ústavy, v čl. 37 odst. 3 LZPS, tak i v ustanovení § 18 OSŘ a musí být vykládána extenzivně tak, že se vztahuje taktéž na účastníky rozhodčího řízení. Z těchto ustanovení tedy vyplývá, že strany mají stejná práva a povinnosti. V rozhodčím řízení je tedy “rovnost zbraní“, které jsou stranám k dispozici.⁴⁰

Další důležitou zásadou, kterou strany disponují v rámci celého rozhodčího řízení, je zásada dispoziční. Jedná se o možnost účastníků rozhodčího

³⁸ § 8 – 12 ZRR.

³⁹ RŮŽIČKA, Květoslav. *Úloha českých soudů v rozhodčím řízení*. In: KLÍMA, Karel a Jiří JIRÁSEK. *Pocita Jānu Gronskému*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2008, s. 578-579.

⁴⁰ SCHELLE, Karel a Ilona SCHELLEOVÁ. *Rozhodčí řízení: historie, současnost a perspektivy*. Praha: EUROLEX Bohemia, 2002, s. 56-57.

řízení určovat, jakým směrem se bude řízení ubírat. Mohou podávat návrhy, žaloby, námitky, uzavírat smíry a další prostředky svěřené jim do rukou zákonem.

Zásada projednací znamená, že je na účastnících řízení, aby sami předkládali rozhodci důkazy, které potvrzují takový stav věci, jež ta která strana tvrdí. Není tedy povinností rozhodce, aby po účastnících požadoval důkazy, které svědčí ve prospěch některé ze stran.

Obdobně jako v řízení u soudu má i rozhodce pravomoc k volnému hodnocení důkazů. Dle této zásady hodnotí rozhodce důkazy dle svého nejlepšího přesvědčení každý samostatně, avšak v jejich vzájemné souvislosti.⁴¹

Oproti řízení u soudu je jedním ze zásadních rozdílů rozhodčího řízení to, že v něm neplatí zásada veřejnosti. Naopak je zde uplatňována zásada neveřejnosti, ze které vyplývá, že se rozhodčí řízení koná tzv. za zavřenými dveřmi.

K dalším zásadám patří pochopitelně také zásada ústnosti, která může být prolomena zásadou písemnosti, dohodnou-li se strany, že bude jejich spor probíhat pouze v písemné podobě a nikoli nutně osobně před rozhodcem. Další zásadou je zásada přímosti, která navazuje na předchozí zásadu písemnosti. V případě užití zásady písemnosti se jedná o řízení nepřímé, tedy není nutné osobní slyšení účastníků řízení a jejich setkání s rozhodcem.

Dalším důvodem, proč strany volí rozhodčí řízení, jako alternativu proti soudnímu řešení sporu může být např. uchování obchodního tajemství, větší rychlost řízení nebo i možnost řešení sporu on-line. V těchto sporech je naplněna zákonem stanovená svobodná volba stran, které se rozhodly, že si zvolí rozhodčí řízení jako způsob k vyřešení vzniklého sporu mezi nimi.⁴²

Alternativou k procesu před obecnými soudy je také možnost, že strany si mohou v rozhodčím řízení sjednat, podle jakého práva se bude ve sporu postupovat a také to, v jakém jazyce bude jednání vedeno. Dále je zde možnost dohody stran na tom, že bude v rozhodčím řízení postupováno podle zásad

⁴¹ SCHELLE, Karel a Ilona SCHELLEOVÁ. *Rozhodčí řízení: historie, současnost a perspektivy*. Praha: EUROLEX Bohemia, 2002, s. 63-64.

⁴² SOKOL, Tomáš. *Rozhodovací praxe poslední doby ve vztahu k rozhodčímu řízení*. In: BĚLOHLÁVEK, A. J., D. KOVÁŘOVÁ a K. HAVLÍČEK. *Rozhodčí řízení v teorii a aplikační praxi: stati a judikatura*. Praha: Havlíček Brain Team, 2015, s. 73.

spravedlnosti.⁴³ Tato dohoda mezi stranami vede rozhodce k rozhodování nikoli podle obvyklých právních předpisů, které by použil v případě, že by strany tuto dohodu neuzavřely, ale rozhodce je vázán základními principy právního státu a tedy zásadami spravedlnosti.

3.2.1 Historické zakotvení v českém právním řádu

Rozhodčí soud byl založen v roce 1949 a působil v té době při Československé obchodní komoře. Později byl v roce 1980 jeho název změněn na Rozhodčí soud při Československé obchodní a průmyslové komoře a s účinností od 1. ledna 1995 došlo ke změně názvu na Rozhodčí soud při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky.

Od zřízení Rozhodčího soudu při Československé obchodní a průmyslové komoře získal renomé mezinárodní arbitrážní instituce na základě rozhodování sporů z celého světa a také na základě rozhodování rozhodců českých, ale také zahraničních. Za dobu své existence rozhodci rozhodli více než 25.000 sporů, jejichž vykonatelnost je garantována Newyorskou úmluvou, kterou signovalo více než 140 států, včetně České republiky.⁴⁴

Velký význam Rozhodčího soudu je doložen mimo jiné od roku 2008 právem rozhodovat spory o doménová jména generické rodiny domén jako jsou .com, .net a .org. Této pravomoci se českému Rozhodčímu soudu podařilo získat jako teprve čtvrté instituci na světě.⁴⁵

Zákon č. 98/1963 Sb., o rozhodčím řízení v mezinárodním styku a o výkonu rozhodčích nálezů ze dne 4. prosince 1963, byl v platnosti po více než třicet let. Byl zrušen až zákonem č. **216/1994 Sb.**, zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, který byl přijat dne 1. listopadu 1994 s účinností ke dni 1. lednu 1995. Za více než dvacetileté období platnosti ZRŘ byl tento zákon novelizován celkem devíti zákony.

Při historickém srovnávání pojetí a specifík rozhodčího řízení musím zmínit posun ve výkladu rozhodčího řízení a aktů v něm vydávaných, které zaujímal Ústavní soud ČSFR a aktuální výklad zaujímaný Ústavním soudem ČR.

⁴³ MAREK, Karel. *K řešení sporů a rozhodčímu řízení*. 5. 2. 2015. Dostupný z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/k-reseni-sporu-a-rozhodcimuz-izeni?browser=mobi> [citováno 31. ledna 2017].

⁴⁴ Dostupné z: <http://www.soud.cz/o-rozhodcim-soudu> [citováno 30. ledna 2017].

⁴⁵ DOBIÁŠ, Petr et al. *Recentní aspekty vnitrostátní a mezinárodní arbitráže*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2012, s. 44.

K materiálnímu přístupu se přiklonil Ústavní soud ČSFR ve svém rozhodnutí,⁴⁶ ve kterém judikoval: „*Veřejnou moc vykonává stát především prostřednictvím orgánů moci zákonodárné, výkonné a soudní a za určitých podmínek ji může vykonávat i prostřednictvím dalších subjektů. Kritériem pro určení, jestli i jiný subjekt jedná jako orgán veřejné moci, je skutečnost, zda konkrétní subjekt rozhoduje o právech a povinnostech jiných osob a tato rozhodnutí jsou státní mocí vynutitelná, nebo zda může stát do těchto práv a povinností zasahovat.*“ Na základě tohoto judikátu Ústavního soudu ČSFR bylo možné považovat rozhodčí nálezy za rozhodnutí orgánu veřejné moci vzhledem k tomu, že k tomu byli rozhodci a stále rozhodčí soudy delegovány zákonem a zároveň bylo v rozhodčím řízení rozhodováno o právech a povinnostech subjektů a tato rozhodnutí byla státní mocí vynutitelná.⁴⁷

Oproti materiálnímu pojetí vydávaných rozhodčích nálezů stojí pojetí formální, na základě něhož ÚS vydal nález pod sp. zn. III. ÚS 1425/09. V tomto nálezu odkazuje ÚS na své usnesení ze dne 15. července 2002, sp. zn. IV ÚS 174/02: „*Rozhodčí soud při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky (stálý rozhodčí soud podle § 2 odst. 1, § 13 zákona č. 216/1994 Sb.) postavení orgánu veřejné moci nemá. Jeho moc tedy není delegovaná svrchovanou mocí státu, ale pochází od soukromé vlastní moci stran určovat si svůj osud.*“⁴⁸

3.2.2 Osoba rozhodce

Určení základních atributů rozhodců je taxativně vyjmenováno v ZRR.⁴⁹ Rozhodcem se může stát občan České republiky, který je zletilý, bezúhonný a plně svéprávný. K tomu, aby se uchazeč stal rozhodcem, není třeba vysokoškolské vzdělání. Funkce rozhodce se může osoba vzdát pouze ze závažných důvodů anebo se souhlasem stran.

Bezúhonnost nesplňuje ten, kdo byl pravomocně odsouzen za trestný čin, v případě, že se na něho nehledí, jako by nebyl odsouzen.

⁴⁶ Usnesení Ústavního soudu ČSFR sp. zn. I ÚS 191/1992.

⁴⁷ KOCINA, Jan a Bohumil POLÁČEK et al. *Aktuální otázky rozhodčího řízení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2011, s. 32.

⁴⁸ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV ÚS 174/02, ze dne 15. 7. 2002.

⁴⁹ § 4 ZRR.

Rozhodcem se nemůže stát ten, kdo je ve výkonu funkce soudce nebo soudce ústavního soudu. Je-li osoba jmenována do funkce soudce, je jeho výkon funkce rozhodce přerušen.

Jedním ze základních předpokladů pro osobu rozhodce je také jeho nepodjatost, tedy nezávislost na stranách sporu či případně na rozhodované věci. Zásadou neveřejnosti jednání je v podstatě založena povinnost mlčenlivosti rozhodců. Mlčenlivosti mohou být rozhodci zproštěni jednostranným prohlášením jedné ze stran nebo na základě oboustranné vzájemné dohody stran sporu.⁵⁰

Rozhodce je jiný orgán rozhodující spor mezi stranami na základě jejich pověření smluvenému v rozhodčí smlouvě. Rozhodci tedy nejsou orgánem veřejné moci a mají povahu soukromých osob, na které strany sporu přenesly pravomoc k rozhodnutí v rozhodčím řízení. Jejich rozhodnutí ani jiný zásah proto nemůže být předmětem ústavní stížnosti.⁵¹

3.2.3 Průběh rozhodčího řízení

Rozhodčí řízení je zahájeno dnem, kdy byla žaloba doručena jmenovanému rozhodci nebo stálému rozhodčímu soudu.

Základní atributy průběhu rozhodčího řízení byly shrnuty v nález Ústavního soudu ze dne 8. března 2011:⁵²

- Rozhodčí řízení je druhem civilního procesu, ve kterém na rozdíl od řízení před obecnými soudy rozhoduje stranami jmenovaný rozhodce nebo stálý rozhodčí soud. Tato skutečnost však nedává soudům pravomoc libovolně zasahovat do rozhodčího řízení.
- Pravomoc rozhodce k rozhodnutí sporu mezi stranami je založena na základě svobodného projevení vůle stran k uzavření rozhodčí smlouvy.
- Kromě určení osoby rozhodce disponují strany sporu také oprávněním zvolit procesní pravidla, podle kterých bude postupováno, zvolit místo konání, ústnost či písemnost či dokonce hlediska posouzení věci.
- V době, kdy je vedeno rozhodčí řízení, není možné, aby probíhalo paralelně řízení o té samé věci u obecného soudu (*litispence*).

⁵⁰ RŮŽIČKA, Květoslav. Úloha českých soudů v rozhodčím řízení. In: KLÍMA, Karel a Jiří JIRÁSEK. *Pocita Jānu Gronskému*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2008, s. 583.

⁵¹ BĚLOHLÁVEK, Alexander J. Komentář k nález Ústavního soudu ze dne 8. 3. 2011, sp. zn. I. ÚS 3227/07. *Bulletin advokacie*. 2011, č. 12, s. 43.

⁵² Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. I ÚS 3227/07 z 8. března 2011.

- Rozhodčím nálezům je přiznáván stejný účinek jako pravomocným soudním rozhodnutím, tato skutečnost zakládá ve věci překážku věci pravomocně rozsouzené (*res iudicata*).
- Pouze úzce vymezené procesní důvody uvedené v ZRŘ určují, za jakých okolností a v jakých situacích mohou do rozhodčího řízení zasahovat obecné soudy. Toto je založeno na základní zásadě civilního práva – zásadě autonomie vůle smluvních stran. V tomto případě si smluvní strany smluvily, že jejich spor bude rozhodnut před rozhodcem či stálým rozhodčím soudem. Skutečnost, že se strany sporu rozhodly delegovat pravomoc k rozhodnutí jejich sporu neznamena, že by tímto byla snížena úroveň ochrany práva, jaké by se dostalo stranám před obecnými soudy. Rozhodčí řízení v tomto poskytuje alternativu k obecnému soudnímu řízení a neznamena to, že by byly strany sporu jakkoli zkráceny na svých právech.
- Autonomie vůle smluvních stran se projevuje v rozhodčím řízení také při možnosti stran smluvit si procesní pravidla, podle kterých bude rozhodnuto. Tato zásada však není neomezená a je limitována v ZRŘ.⁵³ V tomto ustanovení jsou dvě zásady určující mantinely, ve kterých se strany sporu musí v rámci autonomie vůle pohybovat. První zásadou je rovné postavení stran v rozhodčím řízení. Druhou je pak skutečnost, že oběma stranám musí být rozhodcem dána plná příležitost k uplatnění jejich práv.
- Rozhodce musí vést rozhodčí řízení tak, aby jeho rozhodnutí bylo předvídatelné. Toto je pochopitelná premisa vzhledem k tomu, že je rozhodčí řízení jednoinstanční.
- Poučovací povinnost rozhodce sice není zakotvena v ZRŘ, proto je namíste přiměřeně použít ustanovení OSŘ.⁵⁴
- Případné zrušení rozhodčího nálezu nemůže být koncipováno jako řádné opravné řízení. Kontrolní funkce soudů by ideálně měla být omezena na posouzení stěžejních otázek procesní povahy rozhodčího řízení.⁵⁵

⁵³ § 18 ZRŘ.

⁵⁴ § 118a OSŘ.

⁵⁵ BĚLOHLÁVEK, Alexander J. Komentář k nálezu Ústavního soudu ze dne 8. 3. 2011, sp. zn. I. ÚS 3227/07. *Bulletin advokacie*. 2011, č. 12, s. 41-42.

S výše zmíněnou poučovací povinností rozhodce ve své literatuře silně nesouhlasí P. Dobiáš. Tuto povinnost nepovažuje za aplikovatelnou v rozhodčím řízení. Pokud by totiž byla používána, nutně by muselo docházet k porušení nestrannosti rozhodce při poučování jedné ze stran a ke zvýhodňování strany druhé. Zároveň by došlo k porušení zásad uvedených v ZRŘ v ustanoveních § 18 a 19 odst. 2 ZRŘ vzhledem k tomu, že by rozhodce poskytl stranám rozdílné, tedy nerovné podmínky k uplatnění jejich práv.⁵⁶

Obdobně argumentuje prof. JUDr. Karfíková, CSc. předsedkyně Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře ČR a Agrární komoře ČR: „*Musím se bohužel přiklonit k názoru řady zkušených rozhodců, totiž že již jen sdělením určitého předběžného názoru, což souvisí právě s podstatou institutu § 118a o.s.ř., se rozhodce může dopouštět porušení základního principu, tj. své nezávislosti a nestrannosti. V podmínkách rozhodčího řízení tím může dokonce narušovat rovnost stran.*“⁵⁷

3.2.4 Výkon rozhodčího nálezu

Rozhodčí řízení končí usnesením o zastavení řízení anebo vydáním rozhodnutí – rozhodčího nálezu.

Ustanovení § 27 ZRŘ umožňuje přezkoumat rozhodčí nález také jinými rozhodci, pouze když se strany na takovéto možnosti písemně v rozhodčí smlouvě dohodnou. Rozhodci pak mohou rozhodčí nález přezkoumávat nejen z hlediska možného procesního pochybení, ale i věc samou z hlediska hmotněprávního. Žádost o přezkoumání je nutno zaslat druhé straně do 30 dnů ode dne, kdy byl straně žádající o přezkoumání doručen rozhodčí nález.

Strany mohou podat k obecnému soudu návrh na zrušení rozhodčího nálezu z důvodů taxativně vyjmenovaných v ustanovení § 31 ZRŘ. Jsou jimi například neplatnost rozhodčí smlouvy, rozhodnutí neoprávněným rozhodcem, straně byla upřena možnost věc před rozhodci projednat (právo na spravedlivý proces) a další. Důvody uvedené v tomto ustanovení nelze dohodou stran rozšiřovat ani omezovat, protože účelem institutu zrušení rozhodčího nálezu

⁵⁶ DOBIÁŠ, Petr et al. *Recentní aspekty vnitrostátní a mezinárodní arbitráže*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2012, s. 43.

⁵⁷ Dostupné z:

http://www.soud.cz/downloads/Rozhovor_s_p%C5%99edsedkyn%C3%AD_Soudce_9_2016_ba revn%C4%9B1.pdf [citováno 28. února 2017].

soudem je umožnit přezkum toho, zda byly splněny podmínky pro projednání a rozhodnutí věci před rozhodcem. Z uvedeného lze dovodit, že se jedná o důvody procesního charakteru, z čehož plyne, že nelze zrušit rozhodčí nález z hmotněprávních důvodů.⁵⁸

Po vydání rozhodčího nálezu rozhodcem je nález zaslán účastníkům na jimi uvedené adresy. Tyto mohou být, jak adresy trvalého bydliště resp. sídla právnické osoby, tak to mohou být i adresy e-mailové. Doručování je v zásadě obdobné jako dle OSŘ. Doručuje se do vlastních rukou adresáta a jediným rozdílem tedy je možnost doručení na elektronickou adresu účastníka, avšak pouze s uznávaným elektronickým podpisem rozhodce.

Po doručení do vlastních rukou všech adresátů nabývá rozhodnutí právní moci a vykonatelnosti, není-li následně stanoven odklad vykonatelnosti ze zvláštních důvodů.

V oblasti výkonu rozhodčích nálezů dochází v posledních letech k různé praxi obecných soudů resp. jejich přístupu k vykonatelným rozhodčím nálezům v případě, že je povinným podán návrh na zastavení výkonu rozhodnutí – vykonatelného rozhodčího nálezu. Věřitelovo právo na spravedlivý proces zakotvené v LZPS⁵⁹ je často ohroženo v případech, kdy je dlužníkem podán návrh na zastavení výkonu rozhodnutí a soud takovému návrhu vyhoví. Obranou věřitele je případné podání žaloby, kterou se lze domoci způsobilého titulu pro výkon rozhodnutí. Soudy však v těchto případech nezřídka řízení o těchto žalobách zastavují s argumentem překážky věci rozsouzené (*res iudicata*). Na takové rozhodnutí soudu musí věřitel reagovat odvoláním či případným dovoláním, kterými bude usilovat o zrušení rozhodnutí o zastavení vykonávacího řízení.⁶⁰

Dále je právo věřitele na spravedlivý proces ohrožováno či dokonce porušováno rozhodnutím soudů o zastavení výkonu rozhodnutí vykonatelného rozhodčího nálezu po uplatnění námitky promlčení dlužníkem. Tato rozhodnutí soudů lze považovat za nesprávná v řízeních, kdy věřitel po vydání vykonatelného rozhodčího nálezu včas podal návrh na výkon rozhodnutí, který byl později

⁵⁸ RŮŽIČKA, Květoslav. Úloha českých soudů v rozhodčím řízení. In: KLÍMA, Karel a Jiří JIRÁSEK. *Pocita Jānu Gronskému*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2008, s. 585.

⁵⁹ Hlava pátá LZPS.

⁶⁰ MACKOVÁ, Alena. Zkoumání platnosti rozhodčí doložky ve vykonávacím řízení ve světle práva na soudní ochranu. *Bulletin advokacie*. 2016, č. 1-2, s. 38.

zastaven a následně soud, po dlužníkově uplatnění námitky promlčení, konstatoval samotné promlčení dluhu.⁶¹

3.2.5 Zhodnocení výhod a nevýhod rozhodčího řízení

V další části této kapitoly se budu věnovat rozhodčímu řízení z pohledu jeho výhod a nevýhod pro účastníky sporů.

Nespornou a dovolím si tvrdit jednou z největších výhod rozhodčího řízení je jeho rychlost, která je dána zpravidla jednoinstančním řízením, často s menší formálností a jednoduchostí procesních pravidel. Dále je třeba brát v úvahu fakt, že doručením stranám sporu nabývá rozhodčí nález právní moci a stává se vykonatelným. Z tohoto se mohou odvíjet pozitivní ekonomické dopady pro účastníky.

Rozhodčí nálezy jsou zpravidla dobře vykonatelné, a to i na mezinárodním poli; Newyorská úmluva z roku 1958 umožňuje uznání a výkon rozhodčích nálezů.

Strany si mohou zvolit takové rozhodce, k nimž mají důvěru, nebo kteří jsou odborníky v oblasti, která je předmětem sporu.

Dále mají strany možnost dobrovolně zvolit, podle jakého práva se bude ve sporu postupovat a také to, v jakém jazyce bude jednání vedeno a kde bude místo konání ústních jednání. U sporů, které zaštiťuje Rozhodčí soud, je pravidelným místem konání Praha, avšak pokud se na tom strany dohodnou a vysloví s tím souhlas také tajemník RS, může se rozhodčí řízení konat také v jiném jednacím místě Rozhodčího soudu – v Brně, Ostravě, Zlínu a Plzni (budova Fakulty právnické ZČU). Pokud se strany na místě konání nedohodly, může rozhodčí senát rozhodnout o konání ústního jednání na jiném místě České republiky, nebo i v zahraničí.⁶²

Poplatek za rozhodčí řízení činí 4% z hodnoty sporu, minimálně však 10.000 Kč, zatímco u obecných soudů je poplatek za podání žaloby ve výši 5% ze žalované částky. Pochopitelně tento fakt příliš neovlivní rozhodování subjektů,

⁶¹ MACKOVÁ, Alena. Zkoumání platnosti rozhodčí doložky ve vykonávacím řízení ve světle práva na soudní ochranu. *Bulletin advokacie*. 2016, č. 1-2, s. 38.

⁶² MAREK, Karel. *K řešení sporů a rozhodčímu řízení*. 5. 2. 2015. Dostupný z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/k-reseni-sporu-a-rozhodcimu-rizeni?browser=mobi> [citováno 31. ledna 2017].

pokud je v jejich sporu žalovaná částka v řádu tisíců, avšak u sporů mezi podnikateli, které mohou být o miliony korun, se nejedná o zanedbatelný aspekt.

Na rozdíl od soudů, nemají rozhodci ani stálé rozhodčí soudy pravomoc k užívání donucovacích prostředků v případě, že se účastník, svědek či znalec nedostaví k nařízenému jednání. Rozhodci tyto osoby mohou vyslyšet pouze za předpokladu, že se dobrovolně dostaví na jednání.⁶³ V případě, že tyto osoby neposkytnou svědectví nutné pro rozhodnutí ve věci, mohou se rozhodci obrátit na obecný soud s dožádáním. Následně, nejde-li o nepřípustný procesní úkon, soud jejich dožádání vyhovějí na základě ustanovení § 20 odst. 2 ZRŘ.

Užití rozhodčího řízení může být považováno za problematické s ohledem na přístup Ústavního soudu, který ve svých usneseních⁶⁴ dospívá k závěru, že v rozhodčím řízení rozhodci nenalézají právo, ale tvoří závazkový vztah v zastoupení účastníků sporu. Závazek, který našli rozhodci, je vynutitelný pouze z důvodu vynutitelnosti závazku, který byl uzavřen rozhodci. Tento názor byl podroben značné kritice ze strany odborníků na rozhodčí řízení.⁶⁵

Také Nejvyšší soud výrazně promluvil do chápání rozhodčího řízení odbornou veřejností svým rozhodnutím,⁶⁶ ve kterém judikoval: „*neobsahuje-li rozhodčí smlouva přímé určení rozhodce ad hoc, resp. konkrétní způsob jeho určení, a odkazuje-li na rozhodčí řád vydaný právníkem osobou, která není stálým rozhodčím soudem zřízeným na základě zákona, je taková rozhodčí smlouva neplatná podle § 39 občanského zákoníku.*“ Tímto názorem nechal Nejvyšší soud právníkům osobám rozhodujícím rozhodčí spory, které si určily strany sporu v rozhodčí smlouvě, pravomoc pouze k rozhodnutí sporu nikoliv k vydání pravidel, podle kterých by byl spor rozhodnut.

V případě porušení základních zásad, na jejichž užití se strany dohodly, se může osoba, která byla takto zkrácena na svých právech, domáhat u soudu zrušení rozhodčího nálezu z důvodu uvedeného v ustanovení § 31 písm. e) ZRŘ.

⁶³ RŮŽIČKA, Květoslav. Úloha českých soudů v rozhodčím řízení. In: KLÍMA, Karel a Jiří JIRÁSEK. *Pocita Jānu Gronskému*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2008, s. 584.

⁶⁴ Usnesení sp. zn. IV. ÚS 511/03 a usnesení sp. zn. IV. ÚS 435/02 a usnesení sp. zn. IV. ÚS 174/02.

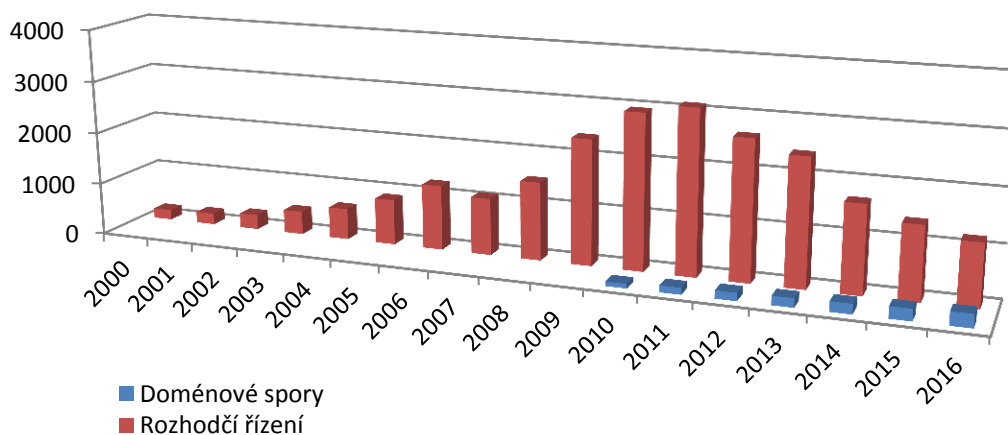
⁶⁵ RŮŽIČKA, Květoslav. Úloha českých soudů v rozhodčím řízení. In: KLÍMA, Karel a Jiří JIRÁSEK. *Pocita Jānu Gronskému*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2008, s. 587.

⁶⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 31 Cdo 1954/2010 ze dne 11. 5. 2011.

K tomuto problému se vyjádřil Městský soud v Brně,⁶⁷ který konstatoval: „Ačkoli zákonný předpoklad rozhodčího řízení je takový, že toto řízení bude probíhat v souladu s právním řádem, v praxi k tomu často nedochází.“

Za určitou nevýhodu lze považovat nejistotu účastníků rozhodčího řízení o vykonatelnosti nálezu. Soudní judikatura v poslední době dospívá k názoru, že rozhodci nenalézají právo, ale tvoří závazkový vztah v zastoupení účastníků sporu.⁶⁸ Za možný důsledek lze považovat i klesající tendenci sporů rozhodovaných v rozhodčím řízení.

Úbytek sporů rozhodovaných u nás Rozhodčím soudem dokládám v následujícím grafu, do kterého jsem zanesl údaje o počtech sporů rozhodovaných u Rozhodčího soudu za jednotlivé roky od roku 2000.⁶⁹ V údajích jsou zahrnuty i spotřebitelské spory. Rozhodčí soud nerozlišuje ve své evidenci mezi obchodními a spotřebitelskými spory. Přesto je z tohoto grafu velmi dobře patrné, jak stoupalo množství řešených sporů v rozhodčím řízení až do roku 2011, kdy Rozhodčí soud vedl 3.110 sporů. V tomto roce však došlo ke zlomu a do dnešního dne dochází k poklesu. Konkrétně v roce 2016 bylo u Rozhodčího soudu rozhodováno 1.181 sporů.

Tabulka 8: Počty doménových sporů a rozhodčích řízení vedených u Rozhodčího soudu v letech 2000 – 2016, resp. 2010-2016; zpracování: vlastní, údaje z www.soud.cz

⁶⁷ Rozsudek Městského soudu v Brně sp. zn. 33 C 68/2008 ze dne 14. 12. 2009.

⁶⁸ Usnesení sp. zn. IV. ÚS 511/03 a usnesení sp. zn. IV. ÚS 435/02 a usnesení sp. zn. IV. ÚS 174/02.

⁶⁹ Dostupné z: http://www.soud.cz/downloads/Statistika_spor%C5%AF_RS_k_31_lednu_2017-podan%C3%A9.pdf [citováno 22. února 2017].

Aktuálním stavem, poklesem počtu rozhodčích řízení vedených u Rozhodčího soudu, se zabývalo setkání rozhodců Rozhodčího soudu dne 29. listopadu 2016, kde mimo jiné zaznělo: „... *musíme realizovat změny zcela nezbytně tak, abychom mohli prezentovat maximální transparentnost, odbornost a to, co bude garantovat, že ony výhody rozhodčího řízení strany u nás skutečně naleznou. Bez takových změn, a to viditelných a místy i dosti razantních, v podstatě dnes již nejsme schopni nikoho oslovit, jak se mi rovněž ukazuje dnes a denně, přičemž musíme mít nejen argumenty pro to, že jsme takové změny zavedli, nýbrž, a to především, že je skutečně realizujeme a prosazujeme a že se s nimi strany setkají v každodenním kontaktu s rozhodčím soudem.*“⁷⁰

3.3 Mediační řízení

Mediace je další alternativní možností řešení obchodních sporů, kterou doporučovala Evropská unie začlenit do právního řádu členských států na základě Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/52/ES ze dne 21. května 2008 o některých aspektech mediace v občanských a obchodních věcech.⁷¹

Tato směrnice zavazuje každý členský stát, aby podporoval odbornou přípravu mediátorů a zajišťoval vysokou kvalitu mediace. Dává každému soudci právo vyzvat strany sporu, aby nejprve využily mediace, má-li za to, že je to vzhledem k okolnostem případu vhodné. Stanoví, že dohody vyplývající z mediace se mohou stát vykonatelnými, pokud to požadují obě strany. Vykonatelnosti lze dosáhnout například schválením ze strany soudu nebo potvrzením ze strany notáře. Zajišťuje, že mediace probíhá v atmosféře důvěry. Stanoví, že v budoucím sporu mezi stranami mediace mediátor nemůže mít povinnost předkládat důkazy u soudu ohledně toho, co se během mediace dělo. Zajišťuje, že strany neztratí v důsledku času stráveného mediací svou možnost obrátit se na soud: lhůty pro předložení žaloby u soudu během mediace jsou přerušeny a neběží.⁷²

⁷⁰ Projev prof. JUDr. Karfíkové, předsedkyně Rozhodčího soudu dostupný z: http://www.soud.cz/downloads/Projev_setk%C3%A1n%C3%AD_rozhodc%C5%AF_20161129.pdf [citováno 7. března 2017].

⁷¹ Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008L0052&from=EN> [citováno 7. března 2017].

⁷² Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/content_eu_overview_on_mediation-63-cs.do [citováno 7. března 2017].

Do českého právního řádu byla mediace zavedena až zákonem č. **202/2012 Sb.**, o mediaci a o změně některých zákonů. Jeho účinnost byla stanovena od 1. září 2012.

V důvodové zprávě k tomuto zákonu⁷³ jsou uvedeny hlavní důvody přijetí této právní úpravy. Jedná se zejména o možnost rychlého řešení, které může být přínosné pro obě strany, pokud k mediaci budou přistupovat se zájmem a s cílem úspěšného vyřešení sporu pomocí mediátora. Dalším záměrem zákonodárce byla také možnost snížení finančních nákladů stran sporu.

Ještě před zavedením mediace do právního řádu České republiky, obsahovaly právní předpisy několik institutů, které se mediaci velmi podobaly, lze je v extenzivním výkladu pod tento pojem zahrnout a jsou při řešení obchodních sporů využívány. Předně se jedná o snahu soudců o smírné řešení sporu, aniž by muselo být prováděno dokazování.⁷⁴ Soud nemůže schválit pouze takový smír, je-li v rozporu s právními předpisy. Za určitou formu mediace lze považovat i postup soudu, v jehož důsledku žalovaný v průběhu řízení uzná nárok tvrzený žalobcem a následně bude vyneseno rozhodnutí pro uznání. Ten však nelze vydat ve věcech, v nichž nelze uzavřít a schválit smír.⁷⁵

3.3.1 Obecně o mediačním řízení

Jedná se o další alternativu pro obecné soudní řízení společně s rozhodčím řízením. Na rozdíl od rozhodčího řízení, ale nejde v mediaci o autoritativní vykonatelné rozhodnutí, k jehož vydání mají pravomoc rozhodci. V mediaci jde především o nalezení společné řeči a řešení, které by vyhovovalo oběma stranám sporu. V tomto jednání je mediátor pouze jakýmsi prostředníkem, který má strany dovést ke konsenzu.

Jak vyplývá ze zkušenosti ze soudnictví, může soud během zdlouhavého a zjevně k řešení nesměřujícího soudního řízení usoudit, že by bylo vhodné a účelné, aby stranám poskytl možnost setkat se se zapsaným mediátorem. Soudce tak může učinit a nařídít první setkání se zapsaným mediátorem a současně probíhající soudní řízení přerušit na dobu nejdéle 3 měsíců. Pokud se strany sporu nedohodnou na osobě zapsaného mediátora, určí jej soudce, ale pokud bude

⁷³ Důvodová zpráva k zákonu č. 202/2012 Sb. Dostupná z: <http://mediator-praha.cz/docs/zakon-o-mediaci-duvodova-zprava.pdf> [citováno 23. února 2017].

⁷⁴ § 99 OSŘ.

⁷⁵ § 153a OSŘ.

jednání do uplynutí lhůty neúspěšné, bude dále pokračovat v přerušném soudním řízení.⁷⁶

Nařízení prvního jednání s mediátorem je vhodné v obchodních sporech, kde probíhá dlouhodobá spolupráce mezi obchodními partnery a strany mají zájem na jejím udržení do budoucna. Soud by však měl první setkání nařídit po souhlasném vyjádření obou stran. Mediaci nebude účelně nařízena, pokud-li s ní souhlasit obě strany sporu. Není-li tomu tak, pak toto jednání bude mít za následek navyšování nákladů řízení a pochopitelně také jeho nedůvodné protahování.⁷⁷

3.3.2 Osoba mediátora

Požadavky na mediátory či mediátorky jsou výslovně stanovené v ZM.⁷⁸ Obdobně jako u rozhodců jsou nároky na osobu mediátora nižší, než jaké jsou vyžadovány u soudců, jež jsou stanoveny v zákoně č. 6/2002 Sb., zákon o soudech a soudcích. Mediátorem se může stát fyzická osoba, která je svéprávná, bezúhonná, získala vysokoškolské vzdělání,⁷⁹ složila zkoušku mediátora nebo jí byla zkouška uznána na základě složení zkoušky obdobné a nebyla v posledních pěti letech před podáním žádosti vyškrtuta ze seznamu mediátorů.

Velmi důležitým požadavkem, který je kladen na osobu mediátora, je povinnost mlčenlivosti.⁸⁰ Tato povinnost platí pro zapsané mediátory jak v průběhu mediace, tak také po jejím skončení a dokonce i po případném vyškrtnutí mediátora ze seznamu mediátorů. Mediátora mohou mlčenlivosti zprostit pouze všechny strany sporu zároveň či pouze jedna strana může zbavit mediátora mlčenlivosti pro jednání s druhou stranou. Případnou smrtí či zánikem některé ze stran konfliktu přechází právo na zproštění mlčenlivosti mediátora na právního nástupce. Povinnost mlčenlivosti se vztahuje také na osoby, které pracují pro mediátora.

⁷⁶ BŘÍZA, Petr a Filip GANTNER. První setkání se zapsaným mediátorem. *Bulletin advokacie*. 2016, č. 4, s. 34.

⁷⁷ BŘÍZA, Petr a Filip GANTNER. První setkání se zapsaným mediátorem. *Bulletin advokacie*. 2016, č. 4, s. 35.

⁷⁸ § 2 a zejména § 16 odst. 1 ZM.

⁷⁹ V rozhodčím řízení neplatí pro rozhodce povinnost vysokoškolského vzdělání, avšak pro mediátory tato povinnost stanovena je, ačkoliv se může jednat o vysokoškolské vzdělání v podstatě z jakéhokoli oboru. Není totiž stanovena povinnost vysokoškolského oboru právního směru.

⁸⁰ § 9 ZM.

3.3.3 Zhodnocení výhod a nevýhod mediace

Jak jsem již uvedl výše, mediace je alternativní způsob řešení sporů a mezi jeho výhody patří:

- Dobrovolnost – k mediaci nelze žádnou ze stran nutit, ba naopak předpokladem úspěšné mediace je fakt, že se pro ni strany sporu rozhodnou zcela dobrovolně.
- Rychlost – po nařízení prvního setkání se zapsaným mediátorem je prodleva mezi jednáním soudu a prvním jednáním s mediátorem pouze v řádu několika dnů.
- Nízké náklady – mediace je pro strany sporu zcela jistě výhodnější nežli řízení u obecných soudů a navíc se o její náklady strany dělí.
- Důvěrnost – mediačního jednání se účastní pouze ti, jichž se spor bezprostředně týká a jak bylo řečeno výše, mediátor je vázán povinností mlčenlivosti.
- Vstřícnost – na rozdíl od často vyhrocených soudních sporů, jsou mediace často vstřícnější i z toho důvodu, že případné úspěšné mediační jednání může znamenat další spolupráci mezi stranami sporu.⁸¹

Kromě výše uvedených výhod pro strany sporu je zde ještě potřeba uvést výhodu pro soudní systém. Pokud totiž dojde ke zdárnému zakončení mediace v podobě dohody všech stran, pak je téměř jisté, že již nedojde k využití dalších procesních prostředků (odvolání, dovolání aj.) a nedojde tak k dalšímu zatěžování soudní soustavy ani případným výkonem soudního rozhodnutí.⁸²

Zajímavý poznatek přináší i Marie Peroutková ve své diplomové práci: „*V oblasti obchodních věcí se mediace uplatňuje především ve sporech mezi firmami a orgány státní správy a samosprávy. Zde je zcela naplněn požadavek, aby obě strany měly zájem na dohodě a hladkém řešení sporu. Firmy si nechtějí orgány zneprátnit, protože s nimi v budoucnu musí koexistovat.*“⁸³

Mezi nevýhody mediačního řízení můžeme uvést velmi odlišný přístup mediátorů, kterým mohou mediátoři přistupovat ke stranám sporu. Někteří mediátoři budou vést mediaci více formálně, jiní zase více v přátelském duchu.

⁸¹ RISKIN, Leonard L. et al. *Mediace aneb Jak řešit konflikty*. Praha: Pallata, 1997, s. 11.

⁸² Důvodová zpráva k zákonu č. 202/2012 Sb. Dostupná z: <http://mediator-praha.cz/docs/zakon-o-mediaci-duvodova-zprava.pdf> [citováno 23. února 2017].

⁸³ PEROUTKOVÁ, Marie. *Mediace v obchodních věcech*. Praha, 2008. Diplomová práce. Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních vztahů, s. 11.

Někteří mediátoři budou navrhopvat řešení a naopak budou mediátoři, kteří ponechají na stranách sporu, aby se samy dobraly řešení. Toto je zapříčiněno nepříliš velkými nároky na osobu mediátora a skutečností, že není reálně možné, aby všichni mediátoři vystupovali v mediaci stejně za současného užití obdobných prostředků k docílení dohody.⁸⁴

3.4 Aktuální tendence ve způsobech řešení sporů

Hojně využívaným způsobem řešení obchodních sporů je mezinárodní arbitráž. Tento institut je mnohem častěji využíván v zahraničí, než jak je tomu u nás. Mezinárodní arbitráž má základní znaky rozhodčího řízení. Jedná se o řešení sporu, na kterém se jeho strany shodly a tuto skutečnost sjednaly v rozhodčí doložce – smlouvě. Spor je následně rozhodnut buď konkrétními osobami, na kterých se strany shodly anebo institucí – mezinárodním rozhodčím soudem⁸⁵ – na kterém se taktéž strany shodly ve smlouvě. Důležitým aspektem zůstává, že takto vydané rozhodnutí je pro strany závazné. Odlišností mezinárodní arbitráže je, že se jedná o rozhodčí řízení mezi společnostmi se sídlem v různých zemích či se sídlem v jedné zemi avšak s mezinárodním prvkem. Tím může být zvolení místa konání mezinárodní arbitráže v zahraničí nebo také místo plnění v zahraničí.⁸⁶

Při uzavírání smluv s mezinárodním prvkem, by se subjekty měly zamyslet nad následujícími faktory, které ovlivňují následnou volbu řešení potenciálního sporu u mezinárodních arbitrážních institucí a nikoli u národních soudů. Tyto instituce jsou obecně efektivnější, než řešení prostřednictvím obecného soudu účastníka sporu. Jsou neutrálnější, flexibilnější a rozhodně proces vedený u mezinárodních arbitrážních institucí je také důvěrnější na informace poskytnuté stranami sporu.⁸⁷

⁸⁴ RISKIN, Leonard L. et al. *Mediace aneb Jak řešit konflikty*. Praha: Pallata, 1997, s. 91-92.

⁸⁵ Mezi nejznámější a zároveň také nejuznávanější mezinárodní arbitrážní instituce patří: *International Chamber of Commerce* se sídlem v Paříži, německé instituce poskytující rozhodčí řízení sjednouve *Deutsche Insitution für Schiedsgerichtsbarkeit e.V.* s ústředím v Kolíně nad Rýnem, *The London Court of International Arbitration* v Londýně, *American Arbitration Association* v New Yorku, *Hong Kong International Arbitration Centre* či *Singapore International Arbitration Centre* v Singapuru.

⁸⁶ MCILWRATH, Michael and John SAVAGE. *International Arbitration and Mediation. A Practical Guide*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2010, s. 5-6.

⁸⁷ MCILWRATH, Michael and John SAVAGE. *International Arbitration and Mediation. A Practical Guide*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2010, s. 97.

Způsob řešení obchodních sporů, který bude stále častěji využíván je pravděpodobně med-arb. Tento institut je kombinací mediace a arbitráže a probíhá ve více stupních. Nejprve je snaha spor urovnat prostřednictvím mediace, tedy uzavřením smlouvy, která by odstranila spor a narovнала vztahy mezi stranami. V případě neúspěšné první fáze med-arb, nastupuje stupeň druhý a tedy vyřízení sporu závazným nálezem. Na základě údajů z amerických zdrojů, je řešení sporů prostřednictvím med-arb nejrozšířenější ze všech metod řešení sporů ADR.⁸⁸

Autoři McIlwrath a Savage dospěli k názoru, že strany nemohou v med-arb jednat jako v běžné mediaci. Nemohou totiž volně diskutovat s mediátorem s vědomím, že tyto skutečnosti nebudou dále nikomu sdělovány, natož rozhodci, který vstoupí do řízení, pokud se nepodaří sjednat dohodu již v průběhu mediace. Tuto fázi považují spíše za *pre-arbitration*, což lze volně přeložit jako přípravu na rozhodčí řízení. Druhou nevýhodu spatřují autoři ve skutečnosti, že pro mezinárodní řízení med-arb není téměř možné současně sehnat kompetentní mediátory i arbitry. Namísto toho nabízí možnost řešení sporů, kterou prosazuje Michael Leathes, zakladatel *International Mediation Institute*. Navrhuje místo řešení sporů prostřednictvím med-arb, jít cestou arb-med. V tomto procesu strany sporu nejprve dokončí proces rozhodčího řízení, rozhodci vydají nález, avšak neposkytnou jej stranám sporu. Ty následně vyjednávají o řešení sporu za pomoci mediátora – jiná osoba od rozhodce – a obě strany mají kdykoli v průběhu mediace právo ji skončit a přijmout rozhodnutí vydané v rozhodčím řízení. Pochopitelně se mohou v mediačním řízení dohodnout na řešení a pak mediátor také tímto ukončí celý proces. Tato forma řešení sporů je výhodná pro velké společnosti, které mají zájem na tom, aby byl spor vyřešen konstruktivně a s přínosem pro obě strany.⁸⁹

⁸⁸ RABAN, Přemysl. *Alternativní řešení sporů, arbitráž a rozhodci v České a Slovenské republice a zahraničí*. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 37.

⁸⁹ MCILWRATH, Michael and John SAVAGE. *International Arbitration and Mediation. A Practical Guide*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2010, s. 85.

Kapitola 4 Srovnání řešení sporů na Slovensku, v Německu a v USA

4.1 Slovensko

Slovenský právní systém je s ohledem na historické kořeny společného státu s Českou republikou velmi blízký a po rozdělení v roce 1993 se příliš nezměnil. Stále zde funguje soudní systém okresních a krajských soudů, završený Nejvyšším soudem Slovenské republiky a Ústavním soudem Slovenské republiky. Slovenský právní řád se v obchodních věcech stále opírá o obchodní zákoník č. 513/1991 Z. z., ve znění pozdějších předpisů, z dob původní společné federace.

Na rozdíl od českého soudnictví vede slovenské ministerstvo spravedlnosti samostatnou evidenci obchodních sporů podle obchodního zákoníku. Statistika obsahuje, jak počet projednávaných sporů, tak i nápad nových žalob v jednotlivých letech. Vyplývá z ní, že nejvyšší nárůst nově podaných žalob byl v letech 2000-2001 ve výši přes 70.000 žalobních návrhů ročně. Následně se počet obchodních sporů v soudním řešení postupně zkonsolidoval až do současné doby, kdy v roce 2015 bylo evidováno 17.728 projednávaných sporů a podáno 19.186 nových žalob.⁹⁰ Vývoj z posledních let potvrzuje stabilní situaci v počtu projednávaných obchodních věcí ve srovnání s počtem nově podaných žalob před slovenskými soudy, na které má jistě zásluhu i rozvoj alternativních forem řešení sporů.

Rozhodčí řízení na území Slovenska se řídí zákonem č. 244/2002 Z. z., o rozhodčím řízení, ve znění pozdějších předpisů. Rozhodčí řízení (arbitráž) je podle něho zákonem uznávaným institutem pro řešení sporů. Hlavními výhodami jsou především rychlost a cenová dostupnost. Protože rozhodčí nález má stejné účinky jako rozsudek, je jednou z podstatných výhod také závaznost a vykonatelnost. Zatímco obecný soud je vázán zákonem, rozhodčí řízení je možné vést v duchu zásad spravedlnosti, pokud se na tom strany dohodnou.

Nejznámějším soudem pro rozhodčí řízení je Rozhodčí soud Slovenské obchodní a průmyslové komory, přičemž zajímavé je, že kromě něho

⁹⁰ Dostupné z: www.justice.gov.sk/stat/roc/00/5133.htm [citováno 8. března 2017].

slovenské ministerstvo spravodlnosti eviduje ďalších 196 rozhodčích súdov, z toho je 125 aktívnych.⁹¹

Na Slovensku se *de lege ferenda* jako základní problém řeší otázka zřizování stálých rozhodčích soudů. Současná právní úprava, která umožňuje v podstatě každé právnické osobě zřídit rozhodčí soud, je podrobena kritice. Navrhuje se, aby byly stále rozhodčí soudy zřizované zvláštním zákonem, nebo aby alespoň zvláštní zákon výslovně jejich zřízení umožnil.⁹²

Mediační řízení je upraveno zákonem č. 420/2004 Z. z., o mediaci a o doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Na Slovensku byla zvolena rámcová úprava tohoto zákona s cílem připravit legislativní prostředí pro mediaci jako novou formu mimosoudního řešení sporů. Mediace byla proto zavedena jako dobrovolný způsob řešení sporů. Důraz je kladen na to, aby strany využívaly svoji smluvní volnost a řešily mediací své budoucí anebo současné spory namísto rozhodování soudy anebo rozhodčími soudy.

V současné době eviduje ministerstvo spravodlnosti na 1.700 mediátorů. Podle statistiky tohoto ministerstva bylo v roce 2012 vyřízeno 80.000 občanskoprávních sporů včetně obchodních, v roce 2014 již 99.000 těchto sporů a uvádí se 42% míra úspěšnosti mediace v obchodních sporech.

4.2 Německo

Obecně lze říci, že v německém právním systému je alternativní řešení sporů daleko méně využívané, než v USA. Tento fakt lze přičíst zejména tomu, že německý soudní systém je považován za funkční a efektivní.⁹³ Velmi rozvětvené německé soudnictví se v případě obchodních sporů skládá z Obvodních, Zemských, Vrchních zemských soudů a Spolkového soudního dvora.⁹⁴ V Německu mají soudy velký respekt a také velký vliv prostřednictvím kvalitní judikatury, která velmi dobře dotváří německé zákony.

⁹¹ Dostupné z: <https://www.justice.gov.sk/Lists/RozhodcovskeSudy/AllItems.aspx> [citováno 13. března 2017].

⁹² KUBÍČEK, Pavol. Stále rozhodcovské sudy a príprava novej právnej úpravy rozhodcovského konania, **In:** SUCHOŽA, J., HUSÁR, J. (eds): Právo, obchod, ekonomika IV., sborník vědeckých prací, Košice: Univerzita P. J. Šafárika v Košicích, 2014, s. 541 – 546, **In:** MAREK Karel: K řešení sporů a rozhodčímu řízení, 5.2.2015. Dostupný z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/k-reseni-sporu-a-rozhodcimuzizeni?browser=mobi> [citováno 13. března 2017].

⁹³ RABAN, Přemysl. *Alternativní řešení sporů, arbitráž a rozhodci v České a Slovenské republice a zahraničí*. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 5.

⁹⁴ Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/content_specialised_courts-19-de-cs.do?member=1 a dále Klaus Budewig – text přednášky z 2. 10. 2004 dostupný na www.cak.cz/assets/files/226/SoudyNemecko.rtf [citováno 8. března 2017].

Německý soudní systém pro civilní řízení tvoří čtyřstupňová soustava soudů. Jsou to Obvodní soudy, uváděny též v překladu jako Okresní soudy (*Amtsgerichte*), Zemské soudy (*Landgerichte*) a Vrchní zemské soudy (*Oberlandgerichte*) jako soudy jednotlivých šestnácti spolkových zemí a nad nimi pak Spolkový soudní dvůr (*Bundesgerichtshof*) v Karlsruhe.

Pro podání žaloby v prvním stupni jsou příslušné buď *Amtsgerichte* v peněžitých sporech do EUR 5.000,- nebo *Landgerichte* v peněžitých sporech přes EUR 5.000,-. U těchto zemských soudů mohou být zřízeny obchodní komory, pokud nejsou ustanoveny, pak jsou obchodní spory řešeny v rámci běžné občanskoprávní agendy tedy civilní komorou příslušného soudu. Pro odvolací řízení prvostupňových *Amtsgerichte* je příslušný s některými výjimkami *Landgericht*. Proti prvoinstančním rozsudkům vydaným *Landgerichte*m je příslušný *Oberlandgericht* jako odvolací soud. O opravných prostředcích proti rozsudkům *Landgerichtu* a *Oberlandgerichtu* rozhoduje *Bundesgerichtshof*.

Místní příslušnost soudu je v zásadě podobná jako v ČR, tedy místně příslušným je soud podle sídla či bydliště žalovaného nebo jeho místa pobytu, nemá-li žalovaný v Německu bydliště. Také zde existuje několik výjimek pro určení zvláštní soudní příslušnosti, kdy žalobce má právo volby soudu, např. podle umístění živnosti, podle místa plnění sjednaného smlouvou účastníků apod. Pro podání a náležitosti žalobního návrhu existují v německém soudním řádu rovněž podobné zásady. Žaloba musí obsahovat označení soudu, účastníků, formální odlišnost spočívá v tom, že žaloby podle německého soudního řádu obsahují žalobní petit již na počátku žalobního návrhu, teprve pak následuje tvrzení a navržené důkazy.

V německém právním řádu jsou instituty alternativního řešení sporů zakotveny daleko dříve, než se tak stalo u nás. Již koncem 19. století docházelo v Německu k rozvoji řešení sporů prostřednictvím arbitráže a dokonce také na tehdejší dobu naprosto přelomovým způsobem – mediací. V té době byla mediace využívána především na řešení pracovně-právních sporů. V prvních desetiletích 20. století byla, vzhledem k rychlému vyřešení sporu, hojně využívána obchodní arbitráž.⁹⁵

⁹⁵ CHOVANCOVÁ, Katarína. *Mezinárodní obchodná arbitráž vo vybraných štátoch Európy*. Bratislava: VEDA vydavateľstvo, 2008, s. 146-147.

Vedoucí institucí pro rozhodčí řízení v Německu je *Deutsche Institution für Schiedsgerichtsbarkeit e.V.*, která vznikla sloučením více rozhodovacích institucí. Vůdčí roli v této oblasti převzala na počátku 90. let minulého století. U této instituce působí jak rozhodci původem z Německa, tak také ze Švýcarska či Rakouska a pochopitelně u ní lze vést jak rozhodčí řízení vnitrostátní, tak i mezinárodní. Na rozdíl od řadových rozhodců je pro předsedu rozhodčího senátu stanoven požadavek na jeho právní vzdělání.⁹⁶

V současné době je v Německu arbitráž využívána s ohledem na velikost podniku. S velikostí podniku roste procento sporů, které jsou řešeny alternativní cestou, ať se jedná o arbitráž či o mediaci v mezinárodních obchodních sporech. Význam arbitráže v obchodních sporech v Německu vzrůstá. Velké podniky upřednostňují tyto alternativy především kvůli snižování nákladů na jejich vedení a také s ohledem na jejich neveřejnost či fakt, že prostřednictvím alternativního řešení se častěji strany sporu doberou řešení, které může být v rámci možností výhodné pro obě strany, zamýšlí-li další vzájemnou spolupráci. Ačkoliv v Německu obecně soudní řízení může být považováno z hlediska principu veřejnosti jednání jako nevýhodné, tak značný objem sporů je stále rozhodován u obecných soudů.⁹⁷

Velmi zajímavá je v Německu možnost uzavírání rozhodčí smlouvy prostřednictvím tzv. obchodnické akceptace. V tomto případě stačí, aby jedné straně či oběma byl zaslán třetí osobou návrh rozhodčí smlouvy a v případě, že strany nemají nic proti tomuto návrhu, považuje se jejich mlčení za konkludentní odsouhlasení zasláné verze rozhodčí smlouvy. Tento základní princip německého obchodního práva může na druhou stranu způsobit i situaci, že smlouva bude uzavřena, aniž by to druhá strana věděla.⁹⁸

V oblasti mediace se v Německu rozvíjí vlastní formy jejího uplatnění. To platí, jak pro povinné odkazování případů projednávaných před soudy, tak i pro rozvoj mediace dobrovolné, která není nijak napojena na soudní systém. Na intenzitě nabyt tento rozvoj po přijetí Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/52/ES ze dne 21. května 2008 o některých aspektech mediace

⁹⁶ RABAN, Přemysl. *Alternativní řešení sporů, arbitráž a rozhodci v České a Slovenské republice a zahraničí*. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 172-175.

⁹⁷ CHOVANCOVÁ, Katarína. *Mezinárodní obchodná arbitráž vo vybraných štátoch Európy*. Bratislava: VEDA vydavateľstvo, 2008, s. 195-196.

⁹⁸ RABAN, Přemysl. *Alternativní řešení sporů, arbitráž a rozhodci v České a Slovenské republice a zahraničí*. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 68.

v občanských a obchodních věcech. Mediaci často vykonávají advokáti, kteří jsou vázáni vlastními etickými kodexy, jež podle jednotlivých právních oblastí pak uzavírají profesní spolky.

Spolkový svaz Mediacie (*Bundesverband Mediation e. V.*) se sídlem v Berlíně byl založen již v roce 1992. Je jedním z prvních mediačních sdružení v Německu a má regionální skupiny ve všech spolkových zemích. Sdružuje více než 2.500 členů, kteří jsou vázáni Evropským kodexem chování pro mediátory. Organizuje vzdělávání, vydává časopis *Spektrum mediacie* a poskytuje členům podporu a další služby.⁹⁹

Jednou z největších asociací mediátorů v Německu je Centrum pro mediaci (*Centrale für Mediation*), v Kolíně nad Rýnem, které od svého založení v roce 1998 podporuje mediační řízení a další způsoby konsensuálního řešení sporů ve všech oblastech společnosti. Má přijato Evropský kodex chování pro mediátory, vlastní informační centrum vydává bulletiny, odbornou literaturu, organizuje vzdělávání a připravuje odborná školení. Zveřejnilo mimo jiné ročenku *Roland Rechtsreport 2017* o kritice právního systému, podle níž 80% Němců zastává názor, že soudní řízení trvají příliš dlouho a soudy jsou obvykle přetížené (v roce 2010 to bylo pouze 74%). Povědomí o mediaci či její obliba je stagnující – 69% oproti loňským 68%, ale na vysoké úrovni. 57% respondentů se domnívá, že judikatura je obecně nekonzistentní a závisí především na příslušném soudu a 60% občanů považuje zákony za příliš komplikované.¹⁰⁰

V Německu bude pravděpodobně docházet k postupnému zvyšování počtu obchodních sporů rozhodovaných v rozhodčím řízení a s využitím mediace. Tím však rozhodně nedojde k oslabení úlohy soudního řízení i s ohledem na fakt, že je v Německu stále hodnoceno vysoko. Bude třeba přijmout zákonné ustanovení, vyžadující od stran uzavření doložek o alternativním řešení jejich sporu. U obchodních společností, které spolu dlouhodobě spolupracují, se očekává uzavírání smluv na úrovni managementu a právních oddělení, které povedou k řešení sporů prostřednictvím svého vlastního systému.¹⁰¹ Tento způsob řešení obchodních sporů je velmi rozvinutý a často používaný v USA.

⁹⁹ Dostupné z: <https://www.bmev.de/> - [citováno 13. března 2017].

¹⁰⁰ Dostupné z: <http://www.centrale-fuer-mediation.de/> - [citováno 13. března 2017].

¹⁰¹ CHOVANCOVÁ, Katarína. *Mezinárodní obchodná arbitráž vo vybraných štátoch Európy*. Bratislava: VEDA vydavateľstvo, 2008, s. 197.

4.3 USA

Při posuzování specifík řešení obchodních sporů v USA je třeba rozdělit zákonodárství na úroveň národní a na úroveň jednotlivých států. V prvním případě se jedná o spory na mezinárodní úrovni a o spory mezi jednotlivými státy unie. Zde je nejdůležitějším předpisem Federal Arbitration Act z roku 1925. V případě druhém, tedy na úrovni jednotlivých států, je v některých státech využíváno Model Law, avšak ve většině států je zákonodárství tvořeno na základě Uniform Arbitration Act z roku 1955. Co se týče nutnosti písemné formy rozhodčí smlouvy, americké soudy postupně opouští dogmatický formální přístup vyžadující písemnou formu rozhodčí smlouvy a přiklánějí se spíše k samotnému úmyslu stran uzavřít rozhodčí smlouvu a tedy následně hledat řešení prostřednictvím rozhodčího řízení.¹⁰²

Na počátku 20. století přistupovaly soudy v USA velmi skepticky k jakýmkoli rozhodčím řízením. Toto se však změnilo v roce 1920, kdy byl v New Yorku schválen statut, podle kterého se staly rozhodčí doložky arbitrabilními v celém státě New York. Tento statut se stal inspirací pro vznik výše zmíněného Federal Arbitration Act, který je pro rozhodčí řízení v USA, po mnoha doplňujících novelizacích, stále v platnosti. Je důležité zde zmínit, že americké soudy, ačkoli ctí zásady rozhodčího řízení, dávají velký prostor stranám, aby si ujednaly svá vlastní rozhodčí pravidla a postupy v rozhodčí doložce.¹⁰³

Rozhodčí řízení se sice v USA začalo rozvíjet již na začátku 20. století, ale k řešení obchodních sporů v rámci rozhodčího řízení se postupně přistoupilo až v průběhu 60. let.¹⁰⁴

V USA má velmi silnou pozici, obecně při řešení obchodních sporů, Americká arbitrážní asociace, se sídlem v New Yorku. Byla založena v roce 1926 a ročně rozhoduje více než 60.000 arbitráží (přibližně 400 z nich má být mezinárodních arbitráží) či dalších alternativních řešení sporů, což má být, jak tvrdí sama Americká arbitrážní asociace, největší počet takto rozhodovaných sporů na světě. Tato instituce zastává u jí vedených rozhodčích řízení méně

¹⁰² RABAN, Přemysl. *Alternativní řešení sporů, arbitráž a rozhodci v České a Slovenské republice a zahraničí*. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 71-73.

¹⁰³ BORN, Gary. *International commercial arbitration: Commentary and materials*. Hague: Kluwer Law International, 2001, s. 38-39.

¹⁰⁴ RABAN, Přemysl. *Alternativní řešení sporů, arbitráž a rozhodci v České a Slovenské republice a zahraničí*. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 169.

aktivní, spíše pozorovací či naslouchací roli, oproti řízením vedeným u jiných mezinárodně uznávaných institucí.¹⁰⁵ Americká arbitrážní asociace definuje další možnost řešení sporů prostřednictvím tzv. mini-trial. Jedná se o strukturovaný způsob řešení sporu, kterého se účastní vysoce postavení výkonní pracovníci společností (senior executives), které jsou stranami sporu. Mini-trialu je také přítomen neutrální poradce, avšak často dochází k řešení, na kterém se jsou schopni senior executives dohodnout i bez přítomnosti neutrálního poradce. Mini-trial má v USA několik podob od výše zmíněného najmutí neutrálního poradce až po řízené jednání bez tohoto poradce mezi senior executives.¹⁰⁶

Ohledně celkového počtu mediací není u nás mediace zdaleka tak rozšířená, jako je tomu v USA. Využívá se tam až v 60% sporů a to především k řešení sporů obchodních. Zajímavá je i úspěšnost, se kterou vedou mediátoři spory v USA. Až zhruba dvě třetiny sporů je úspěšně vyřešeno v mediaci.¹⁰⁷

¹⁰⁵ BORN, Gary. *International commercial arbitration: Commentary and materials*. Hague: Kluwer Law International, 2001, s. 16-17.

¹⁰⁶ RABAN, Přemysl. *Alternativní řešení sporů, arbitráž a rozhodci v České a Slovenské republice a zahraničí*. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 22-23.

¹⁰⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 202/2012 Sb. Dostupná z: <http://mediator-praha.cz/docs/zakon-o-mediaci-duvodova-zprava.pdf> [citováno 23. února 2017].

Závěr

Formulace závěrů mé diplomové práce na téma *Specifika řešení sporů v obchodních věcech* se neobejde bez širšího pohledu na příčiny a důsledky řešení obchodních sporů i celkovou motivaci jejich účastníků. Pozornost nepochybně zaslouží závěry konference Global Pound Conference v Singapuru, kde byla za účasti zástupců velkých korporací zformulována očekávání účastníků od řešení sporů: Na prvním místě je samozřejmě *řešení finančního zájmu*, na druhém místě *řešení okamžitou akcí*, jako další poměrně zajímavý výstup *psychologický efekt*, tedy jakési zadostiučinění či potrestání druhé strany. Objevilo se však i *zaměření na vztahy*, tedy paradoxně zlepšit vztah mezi stranami sporu, ujasnit si pravidla dalšího obchodování apod. Až na posledním místě zajímá účastníky *právní řešení*.¹⁰⁸

Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. zavedl do českého právního řádu zcela nové hmotněprávní instituty a vyjádřil myšlenku jednotného soukromého práva bez rozlišování na dosavadní “občanskoprávní, pracovněprávní a obchodní vztahy.” I když v zásadě novela OSŘ č. 293/2013 Sb. docílila potřebné komplementace s novým OZ, měly by v legislativní oblasti úvahy *de lege ferenda* směřovat k nové kodifikaci moderního soudního řízení, které by mělo více zohlednit zahraniční zkušenosti s vedením obchodních sporů, včetně využití moderních elektronických technologií.

I přes pozitivní posuny právní úpravy, zdá se být soudní řízení poněkud těžkopádné, zejména s ohledem na dobu trvání soudního sporu. Dle mého názoru by se soudnictví mělo ubírat směrem ke zjednodušování soudního řízení tak, aby se co nejvíce přiblížilo očekávání účastníků sporu o jeho efektivním vyřešení. Zejména se pak jedná o zájem žalobce na rychlém vyřešení sporu. OSŘ stále poskytuje účastníkům mnoho možností, jak záměrně způsobovat průtahy soudního řízení, tím znemožnit soudci rychlé vyřešení sporu a ve svém důsledku ztížit navrhovateli efektivně se domáhat svého práva.

Je zřejmé, že pro hladké fungování justice má kromě právní úpravy soudního řízení zásadní význam také personální a organizační zabezpečení chodu soudu. Co se týče snahy o zavádění moderních technologií do soudnictví,

¹⁰⁸ SVATOŠ, Martin. *Efektivní řešení obchodních sporů - mediace a ti druzí*. Dostupný z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/obchodni-pravo/efektivni-reseni-obchodnich-sporu-mediace-a-ti-druzi> [citováno 21. února 2017].

považují toto směřování za nezbytný, i když dlouhodobý proces. V této oblasti zatím česká justice velký posun neudělala, přestože v sousedních vyspělých státech, jako je Německo či Rakousko, je elektronizace používána ve stále větším rozsahu. Tento záměr musí být prosazován politickou reprezentací, především ministrem spravedlnosti. Na tomto postu však dochází v poslední době k častým změnám a není tedy zaručena názorová kontinuita na směřování justice.

Rozhodčí řízení se v současné době potýká s vlastními problémy, ať se jedná o soudní rušení vykonatelných rozhodčích nálezů či dodržování profesních pravidel stavu rozhodců. Domnívám se, že ke snižování počtu sporů rozhodovaných v rozhodčím řízení přispěla situace okolo rozhodčích doložek ve spotřebitelských smlouvách, následně rušení pravomocných rozhodčích nálezů soudy a tedy nejistota věřitelů ohledně úspěšného vymožení svých pohledávek v rámci rozhodčího řízení. Popularizace těchto spotřebitelských sporů řešených v rozhodčím řízení však zřejmě zapříčinila také úbytek sporů obchodních, kterých se tento problém s rušením pravomocných rozhodčích nálezů přímo netýkal, avšak v důsledku jejich počty nutně ovlivnil. Přesto však možnost řešení sporů rozhodci nebo rozhodčími soudy má své významné místo a do budoucna bude jednou z možností řešení sporů v obchodních věcech, i když to nebude v takové míře, jako je rozhodčí řízení využíváno v jiných zemích.

Mediace je v českém právním řádu nový institut a během několika let, kdy lze řešit spory mediací neměla příliš prostor získat si důvěru českých subjektů, aby se vydávaly touto cestou. Dalším aspektem, proč jsou počty mediací u nás tak nízké je fakt, že samotní soudci nemají snahu odkazovat strany sporu do mediačního řízení, ačkoli jim to zákon umožňuje.

Pokud jde o srovnání se zahraničními právními úpravami, není jednoduché správně vyhodnotit účinnost práce soudů i jednotlivých forem ADR, nicméně je zřejmé, že se alternativní postupy využívají v zahraničí ve větší míře, než je tomu v České republice. Dá se předpokládat, že mediace bude nabírat na významu, a to jak ve světovém měřítku, tak v rámci ČR a tím bude částečně upozaděno řešení sporů v soudním řízení, které je v současné době nejčastější variantou řešení obchodních sporů. Je však nutno vzít v potaz, že mediace je vhodná pouze pro určité typy sporů a teprve jejím častějším využíváním může získat důvěru a následně i poptávku od více podnikatelských subjektů. K rozvoji rozhodčího řízení i mediace u nás, by podle mého názoru mohlo přispět také stále větší

otevírání trhu zahraničním nadnárodním korporacím, které si pro řešení sporů často volí jinou cestu nežli soudní. Činí tak především s ohledem na možnost zvolit si v alternativním řízení místo konání i právo, podle kterého bude postupováno. Dalším aspektem je, že v těchto řízeních je zajištěna diskrétnost. Pokud mají strany zájem na udržení obchodního tajemství nebo nechtějí, aby se veřejnost dozvěděla o jejich sporu, poskytuje jim v tomto ohledu mediace či rozhodčí řízení vhodný způsob řešení těchto sporů. V neposlední řadě jsou tato řízení využívána z důvodu úspory času oproti zdlouhavému soudnímu řízení.

Pro účely naplnění zadání mé diplomové práce jsem využil statistických údajů dostupných na portálu www.justice.cz. Ukazuje se, že administrativní statistické povinnosti vedení soudů jsou často neúměrné, soudy jsou nuceny vytvářet řady tabulek, grafů, výkazů, přehledy statistických listů, přehledy agend a ostatní dokumenty předepsané ministerstvem spravedlnosti. Tyto však ve své většině nemají potřebnou vypovídací schopnost pro závěry a uvažovanou strategii dalšího rozvoje justice.

Studium všech podkladů použitých pro tuto diplomovou práci má své místo a dává základ pro formulaci názoru, že to budou v nejbližší době stále soudy, které budou řešit většinu obchodních sporů, přičemž budování moderní a výkonné justice je dlouhodobý a složitý proces. V mnoha případech bude pro řešení obchodních sporů kromě jejich prevence vhodné a žádoucí využívat ve větší míře i jiné alternativní formy, než je soudní řízení a odlehčit tak z minulého vývoje často přetíženým soudům.

Resumé

Formulation of conclusions in my master's thesis on a topic *Specifics of resolving disputes in commercial matters* cannot be done without a broader perspective on the causes and consequences of the resolving of commercial disputes and overall motivation of the participants. The attention certainly deserves the conclusions of the Global Pound Conference held in Singapore, where in the presence of representatives of major corporations were formulated participants' expectations of resolving disputes: In the first place, of course, is *solving a financial interest* in the second place, *solutions with an immediate action*, such as a rather interesting output *psychological effect*, a sort of

satisfaction or punishment for the other party. There was as well, however, *focus on relationships*, ironically to improve the relationship between the parties, to clarify the rules for the next trading. Up in the last position were the parties interested in *legal solutions*.¹⁰⁹

The Civil Code no. 89/2012 Coll. introduced into Czech law entirely new substantive law institutes and expressed the idea of a single private law without distinction on the current “civil, labor and business relations.” Although in principle the amendment to Civil Procedure Code no. 293/2013 Coll. achieved the necessary complementation with the new Civil Code, should the considerations in legislation *de lege ferenda* point to a new modern codification of legal proceedings, which should take more into account an international experience in leading commercial disputes, including the use of modern electronic technology.

Despite the positive shifts in legislation, legal proceedings seem to be somewhat cumbersome, in particular with regard to the duration of the litigation. In my view, the judiciary should go towards simplifying the court proceedings to be as close as possible to parties' expectations about its effective resolution. In particular, it is the applicant's interest in a rather quick resolution of the dispute. Civil Procedure Code still provides participants with many opportunities to deliberately cause delays in court proceedings, to make it impossible for the judges to resolve the dispute quickly and ultimately make it harder for claimant to effectively assert their rights.

It is obvious that for the smooth functioning of the judiciary is in addition to legislation, court proceedings also crucial personal and organizational operation of the court. Regarding efforts to introduce new technologies to justice, I do consider this direction as necessary, although long-term process. In this area, Czech justice has not yet done a major shift, even in neighboring developed countries such as Germany or Austria, electronisation is being used in a greater extent. This plan must be pursued by political representation, especially the Minister of Justice. In this post, however, there have recently been made many changes and therefore there is not guaranteed any continuity of thought to the direction of justice.

¹⁰⁹ SVATOŠ, Martin. *Efektivní řešení obchodních sporů - mediace a ti druzí*. Dostupný z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/obchodni-pravo/efektivni-reseni-obchodnich-sporu-mediace-a-ti-druzi> [citováno 21. února 2017].

Arbitration is currently struggling with its own problems, whether it would be judicial cancellation of enforceable arbitration awards or observance of professional rules of arbiters. I believe that to reducing of the number of disputes resolved in arbitration contributed the situation around arbitration clauses in consumer contracts, the cancellation of final arbitration awards by courts, so that the creditors were uncertain regarding the successful recovery of their claims in arbitration. Popularization of these consumer disputes resolved through arbitration apparently also caused loss of commercial disputes resolved in arbitration, which is not directly a problem of commercial disputes, but due to their numbers inevitably affected. However, the possibility of dispute resolution via an arbitrator or arbitration courts have an important place in the future and will be an option for dispute resolution in commercial matters, even if it is not to the extent that such arbitration is used in other countries.

Mediation is in the Czech legal order a new institute and within a few years, when it has been possible to resolve disputes through mediation, did not have much space to gain the trust of Czech entities to solve their matter this way. Another aspect of why the number of mediations in our country is so low is that the judges themselves have no desire to refer parties to mediation proceedings, although the law allows them to it.

As far as for the comparison with foreign rules, it is not easy to properly evaluate the effectiveness of the courts and the various forms of ADR, however, it is clear that the alternative methods are used abroad much more than in the Czech Republic. It can be assumed that mediation will be gaining in importance, both globally and in the Czech Republic and that will partly bring down the numbers of resolving of disputes in court litigation, which is currently the most common variation of resolving commercial disputes. However, it is important to consider that mediation is only suitable for certain types of disputes and before more frequent use it has to earn the trust and consequently more demand from business parties. To the development of arbitration and mediation in our country, in my opinion, could also contribute still increasing of the opening of market to foreign companies, which for resolving disputes often choose a different path than the court. It does so especially with regard to the possibility to choose an alternative venue management and law to be followed. Another aspect is that in these proceedings is guaranteed confidentiality. If the parties have an interest in keeping

trade secrets or do not want to make the public aware of their dispute, providing them in this regard, mediation or arbitration is a suitable way of dealing with such disputes. Finally, these proceedings are used to save time compared to lengthy court proceedings.

For the purpose of fulfilling of the topic of my master's thesis I used statistical data available from www.justice.cz. It turns out that the administrative obligations of statistical management of courts are often unreasonable, the courts are forced to make a series of charts, graphs, reports, statistical report sheets, reports, agendas and other documents prescribed by the Ministry of Justice. These, however, in their majority do not have the explanatory power for the conclusions and reasoning strategy for further development of the justice.

The study of all materials used for this thesis has its place and provides the basis for the formulation of the opinion that in the near future, it will still be courts that will be addressed with the most commercial disputes, while building a modern and efficient justice is a long and complex process. In many cases it will be to resolve commercial disputes, in addition to their prevention, desirable to use more the alternative forms other than court proceedings and to relieve the courts, that were in the past often overburdened.

Seznam použitých pramenů

Monografie

ALEŠ, Martin. *Německé právo pro obchodní praxi*. Praha: Linde Praha a. s., 1995. ISBN 80-86547-65-6.

BĚLOHLÁVEK, Alexander J. et al. *Komentář k zákonu o obchodních korporacích*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2013. ISBN 978-80-7380-451-0.

BĚLOHLÁVEK, Alexander J. a Daniela KOVÁŘOVÁ. *Soudní a mimosoudní projednávání sporů: (rozhodčí řízení a mediace): sborník z kulatého stolu [konaného dne 5. 12. 2013]*. Praha: Havlíček Brain Team, 2014. ISBN 978-80-87109-52-6.

BĚLOHLÁVEK, A. J., D. KOVÁŘOVÁ a K. HAVLÍČEK. *Rozhodčí řízení v teorii a aplikační praxi: stati a judikatura*. Praha: Havlíček Brain Team, 2015. ISBN 978-80-87109-60-1.

BOHÁČEK, Martin. *Základy amerického obchodního práva*. Praha: Linde Praha a. s., 2007. ISBN 978-80-7201-685-3.

BORN, Gary. *International commercial arbitration: Commentary and materials*. Hague: Kluwer Law International, 2001. ISBN 90-411-1559-5.

ČERNÁ, Stanislava, ŠTENGLOVÁ, Ivana, PELIKÁNOVÁ, Irena et al. *Právo obchodních korporací*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-735-5.

ČORBA, Jozef. *Slovenské a české obchodné právo v roku 2015: Vybrané problémy: Zborník príspevkov z konferencie*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2015. ISBN 978-80-8152-363-2.

DĚDIČ, Jan et al. *Obchodní zákoník komentář*. Praha: PROSPEKTRUM, 1997. ISBN 80-7175-059-X.

DOBIÁŠ, Petr et al. *Recentní aspekty vnitrostátní a mezinárodní arbitráže*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2012. ISBN 978-80-7380-415-2.

DOBIÁŠ, Petr et al. *Současné trendy řešení sporů v rozhodčím řízení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2013. ISBN 978-80-7380-468-8.

CHOLENSKÝ, Robert. *Praktický průvodce mediací podle nové právní úpravy*. Praha: Linde, 2013. ISBN 978-80-7201-901-4.

CHOVANCOVÁ, Katarína. *Mezinárodní obchodná arbitráž vo vybraných štátoch Európy*. Bratislava: VEDA vydavateľstvo, 2008. ISBN 978-80-224-0981-0.

KABELE, Jiří.: *Z kapitalismu do socialismu a zpět*. Praha: Universita Karlova v Praze, 2005. ISBN 80-246-1127-9.

KLIMEŠ, František. *Hospodářská arbitráž a její funkce*. Praha: Univerzita Karlova, ACTA UNIVERSITATIS CAROLINAE IURIDICA MONOGRAPHIA XXXIX - 1983.

- KLÍMA, Karel a Jiří JIRÁSEK. *Pocta Jánů Gronskeému*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2008. ISBN 978-80-7380-094-9.
- KOCINA, Jan a Bohumil POLÁČEK et al. *Aktuální otázky rozhodčího řízení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2011. ISBN 978-80-7380-349-0.
- KURKA, Vladimír. *Přehled judikatury ve věcech výkonu rozhodnutí a exekuce*. Praha: ASPI, 2005. ISBN 80-7357-054-8.
- LASÁK, Jan, POKORNÁ, Jarmila, ČÁP, Zdeněk, DOLEŽIL, Tomáš et al. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014. ISBN 978-80-7478-537-5.
- MCILWRATH, Michael and John SAVAGE. *International Arbitration and Mediation. A Practical Guide*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2010. ISBN 978-90-411-2610-8.
- PELIKÁNOVÁ, Irena. *Obchodní právo. 5. díl. Odpovědnost (s přihlédnutím k návrhu nového občanského zákoníku)*. Praha: Wolters Kluwer, 2012. ISBN 978-80-7357-714-8.
- POLÁČEK, Bohumil. *Pocta prof. JUDr. Květoslavu Růžičkovi, CSc., k 70. narozeninám*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2016. ISBN 978-80-7478-976-2.
- POSPÍŠILOVÁ, Alena a Michal POSPÍŠIL. *Obchodní vztahy a spory*. Praha: nakl. redakce Jan Večeř, 2005. ISBN 80-86775-05-4.
- RABAN, Přemysl. *Alternativní řešení sporů, arbitráž a rozhodci v České a Slovenské republice a zahraničí*. Praha: C. H. Beck, 2004. ISBN 807-17-9873-8.
- RABAN, Přemysl. *Aktuální problémy alternativního rozhodování sporů* **In:** SUCHOŽA, J., HUSÁR, J. (eds): *Právo, obchod, ekonomika IV., sborník vědeckých prací*. Košice: Univerzita P. J. Šafárika v Košicích, 2014.
- RISKIN, Leonard L. et al. *Mediace aneb Jak řešit konflikty*. Praha: Pallata, 1997. ISBN 80-901710-6-0.
- ROZEHNAL, Aleš et al. *Obchodní právo*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2014. ISBN 978-80-7380-524-1.
- RŮŽIČKA, Květoslav. *Mezinárodní obchodní arbitráž*. Praha: Prospektrum, 1997. ISBN 80-7175-051-4.
- RŮŽIČKA, Květoslav. *Rozhodčí řízení před Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře ČR a Agrární komoře ČR*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005. ISBN 80-86898-43-1.
- SCHELLE, Karel a Ilona SCHELLEOVÁ. *Rozhodčí řízení: historie, současnost a perspektivy*. Praha: EUROLEX Bohemia, 2002. ISBN 80-86432-19-X.
- SEDLÁČEK, Vojtěch. *Mezinárodní obchodní arbitráž*. Praha: Československá obchodní komora, 1975.
- SEDLÁČEK, Vojtěch. *Rozhodčí řízení v československém zahraničním obchodě*. Praha: Československá obchodní a průmyslová komora, 1982.
- SIMON, Michael a Pavol ERBEN. *Podpora aplikačnej praxe rozhodcovských súdov v Slovenskej republike: Zborník z konferencie konanej dňa 23. mája 2007*

v Bratislave + vzory dokumentov k rozhodcovskému konaniu. Bratislava: EUROIURIS – Európske právne centrum, o. z., 2007. ISBN 978-80-969554-4-2.

SVOBODA, Karel. *Nové instituty českého civilního procesu*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012. ISBN 978-80-7357-722-3.

ŠILHÁN, Josef. *Náhrada škody v obchodních vztazích a možnosti její smluvní limitace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-393-6.

WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. et al. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015. ISBN 978-80-7502-076-5.

ZAHRADNÍKOVÁ, R., HROMADA, M., RABAN, P., SVITÁK, S., TRIPES, A., WIPPLINGEROVÁ, M. *Civilní právo procesní*. 2. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2015. ISBN 978-80-7380-571-5.

Ústavní normy

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

Zákony

Zákon č. 241/1948 Sb., o prvním pětiletém hospodářském plánu rozvoje Československé republiky

Zákon č. 99/1950 Sb., o hospodářských smlouvách a státní arbitráži

Zákon č. 53/1954 Sb., o lidových družstvech a družstevních organizacích, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 121/1962 Sb., o hospodářské arbitráži, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 109/1964 Sb., hospodářský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 455/1991 Sb., zákon o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 519/1991 Sb., zákon, kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád a notářský řád

Zákon č. 216/1994 Sb., zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 6/2002 Sb., zákon o soudech a soudcích, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 90/2012 Sb., zákon o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 91/2012 Sb., zákon o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 202/2012 Sb., zákon o mediaci a o změně některých zákonů (zákon o mediaci), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 396/2012 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony

Diplomová práce

PEROUTKOVÁ, Marie. *Mediace v obchodních věcech*. Praha, 2008. Diplomová práce. Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních vztahů. Dostupné z: https://www.vse.cz/vskp/5436_mediace_v_obchodnich_vecech

Odborné články

BĚLOHLÁVEK, Alexander J. Komentář k nálezu Ústavního soudu ze dne 8. 3. 2011, sp. zn. I. ÚS 3227/07. *Bulletin advokacie*. 2011, č. 12, s. 40-44

BĚLOHLÁVEK, Alexander J. Změny v rozhodčím řízení. *Bulletin advokacie*. 2012, č. 5, s. 15-21

BŘÍZA, Petr a Filip GANTNER. První setkání se zapsaným mediátorem. *Bulletin advokacie*. 2016, č. 4, s. 34-38

DOLEŽALOVÁ, Martina. Institut Med-Arb a jeho uplatnění v českých podmínkách. *Bulletin advokacie*. 2015, č. 1-2, s. 40-46

GRYGAR, Jiří. *Centrální elektronický platební rozkaz („CEPR“) - aneb modelový podklad pro několik úvah de lege ferenda k elektronizaci justice a právu na zákonného soudce*, 03. 10. 2014. Dostupný z <http://www.bulletin-advokacie.cz/centralni-elektronicky-platebni-rozkaz-c-soudce?browser=mobi> [citováno 11. února 2017]

KUBÍČEK, Pavol. *Stále rozhodcovské súdy a príprava novej právnej úpravy rozhodcovského konania*, **In:** SUCHOŽA, J., HUSÁR, J. (eds): *Právo, obchod, ekonomika IV.*, sborník vědeckých prací, Košice: Univerzita P. J. Šafárika v Košicích, 2014, s. 541 – 546, **In:** MAREK Karel: *K řešení sporů a rozhodčímu řízení*, 5.2.2015. Dostupný z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/k-reseni-sporu-a-rozhodcimuz-rizeni?browser=mobi> [citováno 22. března 2017]

MACKOVÁ, Alena. Zkoumání platnosti rozhodčí doložky ve vykonávacím řízení ve světle práva na soudní ochranu. *Bulletin advokacie*. 2016, č. 1-2, s. 35-39

MAREK, Karel. *K řešení sporů a rozhodčímu řízení*. 5. 2. 2015. Dostupný z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/k-reseni-sporu-a-rozhodcimuz-rizeni?browser=mobi> [citováno 31. ledna 2017]

SEDLÁČEK, Dušan & al. *Soudní řízení nebo arbitráž*. 13. 4. 2016. Dostupný z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/procesni-pravo/soudni-rizeni-nebo-arbitraz> [citováno 30. ledna 2017]

SKOPAL, Roman. *Nové procesní instituty provedené novelou OSŘ -koncentrace řízení*, 20. 6. 2009. Dostupný z: <http://obcanske.juristic.cz/665063/clanek/obcan5.html> [citováno 19. února 2017]

SVATOŠ, Martin. *Efektivní řešení obchodních sporů - mediace a ti druzí*. 30. 5. 2016. Dostupný z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/obchodni-pravo/efektivni-reseni-obchodnich-sporu-mediace-a-ti-druzi> [citováno 21. února 2017]

ŠÁMAL, Pavel. *Uspořádání soudní soustavy v České republice*. 2. 5. 2016. Dostupný z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/ustavni-pravo/usporadani-soudni-soustavy-v-ceske-republice> [citováno 13. března 2017]

Soudní rozhodnutí

Usnesení Ústavního soudu ČR sp. zn. IV. ÚS 174/02

Usnesení Ústavního soudu ČR sp. zn. IV. ÚS 435/02

Usnesení Ústavního soudu ČR sp. zn. IV. ÚS 511/03

Usnesení Ústavního soudu ČR sp. zn. III. ÚS 1425/09

Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. I ÚS 3227/07 ze dne 8. března 2011

Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 13/15 ze dne 31. května 2016

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. března 2014, sp. zn. 21 Cdo 174/2014, uveřejněné pod č. 53/2014 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. února 2015, sp. zn. 29 Cdo 4388/2013

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 31 Cdo 1954/2010 ze dne 11. května 2011

Usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 2 Cmo 175/2013 ze dne 26. září 2013

Usnesení Vrchního soudu v Olomouci sp. zn. 1 Co 524/2013, ze dne 12. února 2014

Rozsudek Městského soudu v Brně sp. zn. 33 C 68/2008 ze dne 14. prosince 2009

Internetové zdroje

Důvodová zpráva k zákonu č. 92/1991 Sb., o podmínkách převodu majetku státu na jiné osoby. Dostupná z: http://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t0257_04.htm [citováno 26. ledna 2017]

Důvodová zpráva k zákonu č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání. Dostupná z: http://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t0761_05.htm [citováno 13. ledna 2017]

Důvodová zpráva k zákonu č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník. Dostupná z: http://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t0684_15.htm [citováno 22. února 2017]

Důvodová zpráva k zákonu č. 519/1991 Sb., zákon, kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád a notářský řád. Dostupná z http://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t0679_04.htm [citováno 13. ledna 2017]

Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 293/2013 Sb. dostupná z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=6&ct=932&ct1=0> [citováno 30. ledna 2017]

Důvodová zpráva k zákonu č. 30/2000 Sb. Dostupná z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=3&CT=257&CT1=0> [citováno 12. února 2017]

Důvodová zpráva k zákonu č. 7/2009 Sb. Dostupná z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=478&CT1=0> [citováno 12. února 2017]

Důvodová zpráva k zákonu č. 30/2000 Sb. Dostupná z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=3&CT=257&CT1=0> [citováno 10. února 2017]

Důvodová zpráva k zákonu č. 202/2012 Sb. Dostupná z: <http://mediator-praha.cz/docs/zakon-o-mediaci-duvodova-zprava.pdf> [citováno 23. února 2017]

Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 13/15 ze dne 31. května 2016. Dostupný z: http://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/Tiskova_mluvci/Publikovane_nalezky/2016/Pl._US_13_15_vcetne_disentu.pdf [citováno 12. února 2017]

<http://www.totalita.cz/vysvetlivky/kvp.php> [citováno 2. února 2017]

http://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0479_01.htm [citováno 10. prosince 2016]

https://iuridictum.pecina.cz/w/Hospod%C3%A1%C5%99sk%C3%BD_z%C3%A1kon%C3%ADk [citováno 8. prosince 2016]

<http://www.epravo.cz/top/clanky/predzalobni-vyzva-k-plneni-podle-142a-obcanskeho-soudniho-radu-94049.html> [citováno 21. prosince 2016]

http://www.totalita.cz/txt/txt_kv.pdf [citováno 10. ledna 2017]

http://www.psp.cz/eknih/1986fs/tisky/t0294_00.htm [citováno 13. ledna 2017]

https://www.czso.cz/documents/10180/32955062/32018116_0701.pdf/886ca240-113e-4393-81bb-2ea5eea13e19?version=1.0 [citováno 18. ledna 2017]

<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=3&ct=257&ct1=0> [citováno 28. ledna 2017]

<http://www.psp.cz/eknih/1993ps/tisky/t022900.htm> [citováno 4. února 2017]

<http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2015/CS/1-2015-495-CS-F1-1.PDF> [citováno 11. února 2017]

<http://www.pravniprostor.cz/judikatura/procesni-pravo/duvody-pro-zruseni-kontumacniho-rozsudku> [citováno 6. února 2017]

<http://www.pravniprostor.cz/clanky/procesni-pravo/zamysleni-nad-zakonnou-koncentraci-aneb-neni-li-koncentrace-v-mysli-je-v-zakonu-k-nicemu> [citováno 12. února 2017]

http://www.soud.cz/downloads/Statistika_spor%C5%AF_RS_k_31_lednu_2017-podan%C3%A9.pdf [citováno 22. února 2017]

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008L0052&from=EN> [citováno 7. března 2017]

https://e-justice.europa.eu/content_eu_overview_on_mediation-63-cs.do
[citováno 7. března 2017]

http://www.soud.cz/downloads/Projev_setk%C3%A1n%C3%AD_rozhodc%C5%AF_20161129.pdf [citováno 7. března 2017]

https://e-justice.europa.eu/content_specialised_courts-19-de-cs.do?member=1 [citováno 8. března 2017]

<http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html> [citováno 8. března 2017]

www.justice.gov.sk/stat/roc/00/5133.htm [citováno 8. března 2017]

www.cak.cz/assets/files/226/SoudyNemecko.rtf [citováno 8. března 2017].

<https://www.justice.gov.sk/Lists/RozhodcovskeSudy/AllItems.aspx>
[citováno 13. března 2017]

<https://www.bmev.de/> - [citováno 13. března 2017]

<http://www.centrale-fuer-mediation.de/> - [citováno 13. března 2017]

Seznam tabulek

Tabulka č. 1 - Přehled ekonomických subjektů v ČR v letech 1990 – 2015

Tabulka č. 2 - Návrhy na vydání platebních rozkazů u okresních a obvodních soudů v ČR v letech 2010 – 2014

Tabulka č. 3 - Počet vyřízených sporů platebními rozkazy u okresních a obvodních soudů v ČR v letech 2010 – 2014

Tabulka č. 4 - Počty návrhů a počty vyřízených směnečných (šekových) rozkazů u KS v ČR v letech 2009 – 2016

Tabulka č. 5 - Počty návrhů a počty vyřízených evropských platebních rozkazů u KS a OS v ČR v letech 2011 – 2014

Tabulka č. 6 - Průměrná délka občanskoprávního řízení v ČSSR/ČSFR a ČR v letech 1986 – 2014

Tabulka č. 7 - Počty soudců v ČR v letech 2000 – 2015

Tabulka č. 8 - Počty doménových sporů a rozhodčích řízení vedených u Rozhodčího soudu v letech 2000 – 2016